

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

**SABAHATTİN ALİ’NİN “KUYUCAKLI YUSUF” ADLI
ROMANINDA YAPI VE KULLANIM BAKIMINDAN CÜMLE**

Yüksek Lisans Tezi

Özlem KAYA

Sivas
Eylül 2023

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

**SABAHATTİN ALİ’NİN “KUYUCAKLI YUSUF” ADLI
ROMANINDA YAPI VE KULLANIM BAKIMINDAN CÜMLE**

Yüksek Lisans Tezi

Özlem KAYA

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Özlem ERDOĞAN

Sivas
Eylül 2023

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

- 1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
- 2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
- 3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
- 4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

....../....../2023

Özlem KAYA

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	vii
TABLO LİSTESİ.....	ix
ÖZET	xi
ABSTRACT.....	xiii
GİRİŞ	1
A. TÜRKÇEDE YAPI VE KULLANIM ÖZELLİKLERİNE GÖRE CÜMLE TASNİFLERİ	1
1. Metindeki Cümlelerin Tasnif ve İncelemesinde Tutulan Yol	24
B. SABAHATTİN ALİ VE “KUYUCAKLI YUSUF”	25
BİRİNCİ BÖLÜM	29
1. ESERDEKİ CÜMLELERİN YAPI VE KULLANIM ÖZELLİKLERİ	29
1.1. YAPI BAKIMINDAN CÜMLELER	29
1.1.1. Basit Cümleler	29
1.1.2. Birleşik Cümleler	32
1.1.2.1. Girişik-Birleşik Cümleler	32
1.1.2.1.1. Bir Yan Cümle İçeren Girişik-Birleşik Cümleler	32
1.1.2.1.1.1. Yan Cümlesi İsim-Fiilden Oluşanlar	32
1.1.2.1.1.2. Yan Cümlesi Sıfat-Fiilden Oluşanlar	34
1.1.2.1.1.3. Yan Cümlesi Zarf-Fiilden Oluşanlar	36
1.1.2.1.1.4. Yan Cümlesi Şart-Fiilden Oluşanlar	38
1.1.2.1.2. Birden Fazla Yan Cümleden Oluşan Girişik-Birleşik Cümleler	39
1.1.2.1.2.1. Yan Cümlesi İsim-Fiil ve Sıfat-Fiilden Oluşanlar	39
1.1.2.1.2.2. Yan Cümlesi İsim-Fiil ve Zarf-Fiilden Oluşanlar	40
1.1.2.1.2.3. Yan Cümlesi İsim-Fiil ve Şart-Fiilden Oluşanlar	41
1.1.2.1.2.4. Yan Cümlesi Sıfat-Fiil ve Zarf-Fiilden Oluşanlar	41
1.1.2.1.2.5. Yan Cümlesi Sıfat-Fiil ve Şart-Fiilden Oluşanlar	42
1.1.2.1.2.6. Yan Cümlesi İsim-Fiil, Sıfat-Fiil ve Zarf-Fiilden Oluşanlar ...	43
1.1.2.1.2.7. Yan Cümlesi İsim-Fiil, Sıfat-Fiil ve Şart-Fiilden Oluşanlar	43
1.1.2.1.2.8. Yan Cümlesi Sıfat-Fiil, Zarf-Fiil ve Şart-Fiilden Oluşanlar	44

1.1.2.1.2.9. Yan Cümlesi İsim-Fiil, Sıfat-Fiil, Zarf-Fiil ve Şart-Fiilden Oluşanlar.....	44
1.1.2.2. İç-İçe Birleşik Cümleler	44
1.1.2.2.1. İç Cümlesinin Yapı ve Kullanım Özelliklerine Göre İç-içe Birleşik Cümleler	46
1.1.2.2.1.1. İç Cümlesi Basit Cümle Yapısında Olanlar	46
1.1.2.2.1.2. İç Cümlesi Girişik-Birleşik Cümle Yapısında Olanlar	47
1.1.2.2.1.3. İç Cümlesi Sıralı Cümle Dizisi Niteliğinde Olanlar	47
1.1.2.2.1.4. İç Cümlesi Bağlı Cümle Dizisi Niteliğinde Olanlar	47
1.1.2.2.1.5. İç Cümlesi Çok Cümleli Bir Söylem Niteliğinde Olanlar	48
1.1.2.3. Karmaşık Birleşik Cümleler.....	49
1.2. KULLANIM BAKIMINDAN CÜMLELER	53
1.2.1. Sıralı Cümle Dizileri	53
1.2.1.1. Sıralı Cümle Dizilerinde Kullanılan Bağlaçlar	54
1.2.1.1.1. Ve Bağlacıyla Sıralanan Cümle Dizileri.....	54
1.2.1.1.2. Veya Bağlacıyla Sıralanan Cümle Dizileri.....	55
1.2.1.1.3. Hem... Hem (de)... Bağlacıyla Sıralanan Cümle Dizileri	55
1.2.1.1.4. Kâh ... Kâh ... Bağlacıyla Sıralanan Cümle Dizileri	56
1.2.1.1.5. Ya ... Ya (Yahut da) ... Bağlacıyla Sıralanan Cümle Dizileri	56
1.2.1.1.6. Bağlama Edatı Yerine Noktalama İşareti ile Sıralanan Cümle Dizileri.....	56
1.2.1.2. Sıralı Cümle Dizilerinde Öge Ortaklığı	61
1.2.1.2.1. Bağımsız Sıralı Cümle Dizileri	61
1.2.1.2.2. Bağımlı Sıralı Cümle Dizileri	64
1.2.1.2.2.1. Yükleme Ortak Olanlar.....	64
1.2.1.2.2.2. Öznesi Ortak Olanlar.....	64
1.2.1.2.2.3. Nesnesi Ortak Olanlar	66
1.2.1.2.2.4. Dolaylı Tümleci Ortak Olanlar	66
1.2.1.2.2.5. Zarf Tümleci Ortak Olanlar.....	66
1.2.1.2.2.6. Ünlem Tümleçleri Ortak Olanlar	67
1.2.1.2.2.7. Öznesi ve Nesnesi Ortak Olanlar	67
1.2.1.2.2.8. Öznesi ve Dolaylı Tümleci Ortak Olanlar.....	67
1.2.1.2.2.9. Özneleri ve Zarf Tümleçleri Ortak Olanlar.....	67

1.2.1.2.2.10. Özneleri ve Pekiştirme Tümleçleri Ortak Olanlar	68
1.2.1.2.2.11. Özneleri, Dolaylı Tümleçleri ve Zarf Tümleci Ortak Olanlar	68
1.2.1.3. Sıralı Cümle Dizilerinde Cümle Sayısı.....	69
1.2.1.3.1. İki Cümlenin Sıralandığı Cümle Dizileri.....	69
1.2.1.3.2. Üç Cümlenin Sıralandığı Cümle Dizileri.....	70
1.2.1.3.3. Dört Cümlenin Sıralandığı Cümle Dizileri.....	71
1.2.1.3.4. Beş Cümlenin Sıralandığı Cümle Dizileri	71
1.2.1.3.5. Yedi Cümlenin Sıralandığı Cümle Dizileri	72
1.2.1.4. Sıralanan Cümlelerin Yapısal Özellikleri	72
1.2.1.4.1. Aynı Yapıdaki Cümlelerden Oluşan Sıralı Cümle Dizileri	72
1.2.1.4.1.1. [Basit Cümle] -Bağlaç- [Basit Cümle].....	72
1.2.1.4.1.2. [Girişik- Birleşik Cümle] -Bağlaç- [Girişik-Birleşik Cümle]..	73
1.2.1.4.1.3. [İç İçe Birleşik Cümle] -Bağlaç- [İç İçe Birleşik Cümle].....	74
1.2.1.4.1.4. [Karmaşık Birleşik Cümle] -Bağlaç- [Karmaşık Birleşik Cümle].....	74
1.2.1.4.2. Farklı Yapıdaki Cümlelerden Oluşan Sıralı Cümle Dizileri.....	74
1.2.1.4.2.1. [Basit Cümle] -Bağlaç- [Girişik-Birleşik Cümle].....	75
1.2.1.4.2.2. [Basit Cümle] -Bağlaç- [İç-İçe Birleşik Cümle].....	75
1.2.1.4.2.3. [Basit Cümle] -Bağlaç- [Karmaşık Birleşik Cümle].....	76
1.2.1.4.2.4. [Girişik- Birleşik Cümle] -Bağlaç- [Basit Cümle].....	76
1.2.1.4.2.5. [Girişik- Birleşik Cümle] -Bağlaç- [İç-İçe Birleşik Cümle]....	77
1.2.1.4.2.6. [Girişik- Birleşik Cümle] -Bağlaç- [Karmaşık Birleşik Cümle]	77
1.2.1.4.2.7. [İç-İçe Birleşik Cümle] -Bağlaç- [Basit Cümle].....	78
1.2.1.4.2.8. [İç-İçe Birleşik Cümle] -Bağlaç- [Girişik-Birleşik Cümle].....	78
1.2.1.4.2.9. [Karmaşık Birleşik Cümle] -Bağlaç- [Basit Cümle].....	78
1.2.1.4.2.10. [Karmaşık Birleşik Cümle] -Bağlaç- [Girişik-Birleşik Cümle]	79
1.2.1.4.2.11. [Basit Cümle] -Bağlaç- [İç-İçe Birleşik Cümle] -Bağlaç- [Girişik-Birleşik Cümle]	79
1.2.1.4.2.12. [Girişik- Birleşik Cümle] -Bağlaç- [Basit Cümle] -Bağlaç- [Karmaşık Birleşik Cümle]	79

1.2.1.4.2.13. [Karmaşık Birleşik Cümle] -Bağlaç- [Basit Cümle] -Bağlaç- [İç-İçe Birleşik Cümle].....	80
1.2.1.5. Cümlelerin Sıralanışıyla İlgili Diğer Özellikler	80
1.2.1.5.1. [Cümle] -Bağlaç- [Sıralı Cümle Dizisi]	81
1.2.1.5.2. [Cümle] -Bağlaç- [Bağlı Cümle] Dizisi	82
1.2.1.5.3. [Sıralı Cümle Dizisi] -Bağlaç- [Cümle]	83
1.2.1.5.4. [Sıralı Cümle Dizisi] -Bağlaç- [Bağlı Cümle Dizisi]	83
1.2.1.5.5. [Sıralı Cümle Dizisi] -Bağlaç- [Sıralı Cümle Dizisi}	83
1.2.1.5.6. [Cümle] -Bağlaç- [Sıralı Cümle Dizisi] -Bağlaç- [Cümle]	84
1.2.2. <i>Bağlı Cümle Dizileri</i>	84
1.2.2.1. Bağlı Cümle Dizilerinde Kullanılan Bağlaçlar	84
1.2.2.1.1. <i>Ama</i> Bağlacıyla Bağlanan Cümle Dizileri	84
1.2.2.1.2. <i>Ancak</i> Bağlacıyla Bağlanan Cümle Dizileri.....	85
1.2.2.1.3. <i>Fakat</i> Bağlacıyla Bağlanan Cümle Dizileri	85
1.2.2.1.4. <i>Lakin</i> Bağlacıyla Bağlanan Cümle Dizileri.....	86
1.2.2.1.5. <i>Yalnız</i> Bağlacıyla Bağlanan Cümle Dizileri.....	87
1.2.2.1.6. <i>Çünkü</i> Bağlacıyla Bağlanan Cümle Dizileri	87
1.2.2.1.7. <i>Yoksa</i> Bağlacıyla Bağlanan Cümle Dizileri	87
1.2.2.1.8. <i>ki</i> Bağlacıyla Bağlanan Cümle Dizileri	88
1.2.2.1.9. <i>da / de</i> Bağlacıyla Bağlanan Cümle Dizileri.....	88
1.2.2.2. Bağlanan Cümlelerin Yapısal Özellikleri	89
1.2.2.2.1. Aynı Yapıdaki Cümlelerden Oluşan Bağlı Cümle Dizileri.....	89
1.2.2.2.1.1. [Basit Cümle] -Bağlaç- [Basit Cümle]	89
1.2.2.2.1.2. [Girişik- Birleşik Cümle] -Bağlaç- [Girişik-Birleşik Cümle] ..	89
1.2.2.2.1.3. [İç-İçe Birleşik Cümle] -Bağlaç- [İç-İçe Birleşik Cümle]	90
1.2.2.2.2. Farklı Yapıdaki Cümlelerden Oluşan Bağlı Cümle Dizileri	90
1.2.2.2.2.1. [Basit Cümle] -Bağlaç- [Girişik-Birleşik Cümle]	90
1.2.2.2.2.2. [Basit Cümle] -Bağlaç- [İç-İçe Birleşik Cümle]	91
1.2.2.2.2.3. [Girişik- Birleşik Cümle] -Bağlaç- [Basit Cümle]	91
1.2.2.2.2.4. [Girişik- Birleşik Cümle] -Bağlaç- [Karmaşık Birleşik Cümle]	92
1.2.2.2.2.5. [İç-İçe Birleşik Cümle] -Bağlaç- [Basit Cümle]	92
1.2.2.2.2.6. [İç-İçe Birleşik Cümle] -Bağlaç- [Girişik-Birleşik Cümle]	92

1.2.2.3. Cümlelerin Bağlanmasıyla İlgili Diğer Özellikler.....	92
1.2.2.3.1. [Cümle] -Bağlaç- [Sıralı Cümle Dizisi].....	93
1.2.2.3.2. [Cümle] -Bağlaç- [Bağlı Cümle Dizisi].....	93
1.2.2.3.3. [Sıralı Cümle Dizisi] -Bağlaç- [Cümle].....	94
1.2.2.3.4. [Sıralı Cümle Dizisi] -Bağlaç- [Sıralı Cümle Dizisi].....	94
SONUÇ	97
KAYNAKÇA.....	101
ÖZGEÇMİŞ	105

KISALTMALAR

bk. : bakınız

TABLO LİSTESİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa
Tablo 1	Yapı Özellikleri ve Bağlaçla Kullanımlarına Göre Cümle Tasnifleri....	1

ÖZET

Bu tezde Sabahattin Ali'nin “Kuyucaklı Yusuf” adlı romanındaki cümlelerin yapı ve kullanım özellikleri incelenmiştir.

Çalışma temel olarak üç bölümden oluşmaktadır:

“Giriş” bölümünde, kaynaklarda karşımıza çıkan cümle tasniflerine yer verilmiş; bu tasnifler arasındaki ortak ve farklı noktalar tespit edilmeye çalışmış ve özellikle ihtilaflı noktalar üzerinde durularak bir yol haritası oluşturulmaya çalışılmıştır.

“Eserdeki Cümlelerin Yapı ve Kullanım Özellikleri” başlığını taşıyan ana bölümde incelenen örnekler, bir cümlenin kendi iç yapısında gösterebileceği özellikler ile başka bir cümleyle kurabileceği sıralanma veya bağlanma gibi ilgiler göz önünde bulundurularak “Yapı Bakımından Cümleler” ve “Kullanım Bakımından Cümleler” şeklinde iki başlık hâlinde ele alınmıştır.

“Yapı Bakımından Cümleler” bölümünde eserde yer alan cümleler, “basit” veya “birleşik” olma özelliğine göre iki grupta incelenmiştir. Bir yan cümle ve iç cümle bulundurmayan örnekler “basit cümle” olarak ele alınmıştır. “Birleşik cümleler” ise bir yan cümle ve/veya iç cümle bulundurma özelliğine göre “girişik-birleşik cümleler”, “iç-içe birleşik cümleler” ve “karmaşık birleşik cümleler” şeklinde üç grup hâlinde incelenmiş ve tüm bu cümle türleriyle ilgili dikkat çeken noktalar, sistemli bir şekilde ortaya konmaya çalışılmıştır.

“Kullanım Bakımından Cümleler” bölümünde ise basit veya birleşik yapıdaki birden fazla cümlenin bağlaçlar vasıtasıyla peş peşe sıralanma veya birbirine bağlanma durumu incelenmiştir. Bu bağlamda, “sıralı cümle dizisi” ve “bağlı cümle dizisi” şeklinde iki farklı cümle topluluğu üzerinde durulmuş ve böylece, aynı veya farklı yapıdaki cümlelerin bu oluşum içinde nasıl kullanıldığına dair eserde dikkat çeken hususlara bu başlık altında yer verilmiştir.

“Sonuç” bölümünde ise incelenen örneklerle ilgili genel değerlendirmeler ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Sözdizimi, Cümle Türleri, Sabahattin Ali, Kuyucaklı Yusuf.*

ABSTRACT

In this thesis, structures and usage properties of sentences from the novel “Kuyucaklı Yusuf” by Sabahattin Ali are studied.

The study primarily consists of three sections:

In the “Introduction” section, sentence classifications that we encounter in the resources are included; the commonalities and differences between these classifications are established, and a roadmap is made by focusing on controversial aspects.

By taking the properties that a sentence can show in its inner structure and features such as sequences and connections it can establish with another sentence into consideration, the examples that are studied In the main section, named “Structure and Usage Properties of the Sentences from the Work”, are discussed under the two titles “Sentences by Structure” and “Sentences by Usage”.

The sentences that are included in the “Sentences by Structure” section are divided into two categories: “simple” and “compound”. Examples that do not include a subclause or inner clause are studied as “simple clause”. By their aspect of including a subclause and/or an inner clause, “compound clauses” are studied in the three groups “complex compound sentences”, “concentric compound sentences” and “elaborate compound sentences”, and points of interest regarding all these sentence types are aimed to be presented systematically.

In the “Sentences by Usage” section, the case of multiple sentences, simple or compound, being lined up sequentially and getting connected to one another, is studied. In this context, two sentence groups, named “sequential sentence string” and “complex sentence string”, are emphasized and as a result, salient cases regarding how sentences, with same or different structures, are used according to this formation are included under this section.

In the “Conclusion” section, general evaluations regarding the studied examples are presented.

Keywords: *Syntax, Sentence Types, Sabahattin Ali, Kuyucaklı Yusuf.*

GİRİŞ

A. TÜRKÇEDE YAPI VE KULLANIM ÖZELLİKLERİNE GÖRE CÜMLE TASNİFLERİ

Türkçede cümleler sınıflandırılırken hemen hemen tüm kaynaklarda şu ölçütlerin ortak bir şekilde esas alındığı görülür:

1. Anlam
2. Yüklemin türü
3. Yüklemin yeri
4. Cümlenin yapısal özellikleri

Bunun dışında, her kaynakta yer almayan beşinci bir ölçütten daha söz edilebilir. Birden fazla cümlenin bağlaçlar veya noktalama işaretleri ile birbirine bağlanarak bir araya getirilebiliyor olması, kimi kaynaklarda yapısal bir özellik olarak yorumlanırken kimi kaynaklarda cümlelerin bağlanması, sıralanışı veya kullanım şekliyle ilgili bir özellik olarak değerlendirilmiş ve bu da cümle tasnifinde beşinci bir ölçüt olarak esas alınmıştır.

Şu durumda, dördüncü ve beşinci ölçütlere yönelik bilgiler, kimi kaynaklarda birlikte ve aynı başlık altında, kimi kaynaklarda ise ayrı başlıklar hâlinde karşımıza çıkabilmektedir. Ana başlıklardaki bu ikiliğin yanında alt başlıklarda da birçok farklılıktan söz etmek mümkündür. Bunlar da göz önünde bulundurulduğunda cümlenin “yapısal özellikleri ve bağlaçlarla kullanım durumu” açısından benzer veya farklı birçok tasnif ortaya çıkmaktadır. Bunlar, bir tablo hâlinde şöyle gösterilebilir:

Tablo 1. Yapı Özellikleri ve Bağlaçla Kullanımlarına Göre Cümle Tasnifleri

Bilgegil (1963: 73-97)	Burdurlu (1967: 93-117)	Hatiboğlu (1972: 145-161)
Yapılarına Göre Cümle Çeşitleri 1. Basit Cümleler 2. Bileşik Cümle 2.2. Şartlı Bileşik Cümleler 2.3. Sıralı Cümleler 2.4. Bağlı Cümleler 2.5. Ki Bağlacıyla Kurulan 2.6. Ara Cümlecığı 2.7. Karmaşık Cümle	Yapılarına Göre Cümleler 1. Basit Cümleler 2. Bileşik Cümleler 3. Sıralı Cümleler 4. Bağlı Cümleler	Yapı Bakımından Tümce Türleri 1. Yalın Tümce 2. Bileşik Tümce 3. Temel Tümce 4. Yantümce 5. Aratümce 6. İçtümce 7. Girişik Tümce 8. Sıralı Tümce 9. Devrik Tümce 10. Kesik Tümce

Tablo 1. (Devam) Yapı Özellikleri ve Bağlaçla Kullanımlarına Göre Cümle Tasnifleri

Kükey (1975: 260-297)	Dizdaroğlu (1976: 187-243)	Sağlam (1977: 186-202)
Yapılarına Göre Tümceler 1. Yalın Tümce 2. Bileşik Cümle 2.1. Girişik-Bileşik Tümce 2.2. Şartlı Birleşik Tümce 2.3. “Ki” Bağlaçlı Bileşik Tümce 2.4. İç İçe Bileşik Tümce 3. Bağımsız Bileşik Tümce 3.1. Sıra Tümceler 3.2. Bağlı Tümceler	Yapılarına Göre Tümce Türleri 1. Yalın Tümce 2. Bileşik Tümce 2.1. Girişik Tümce 2.2. Kaynaşık Tümce 2.3. Koşul Tümcesi 2.4. İlgi Tümcesi 2.5. Katmerli Bileşik Tümce Bağlanışlarına Göre Tümce Türleri 1. Sıralı Tümce 1.1. Bağımsız Sıralı Tümce 1.2. Bağımlı Sıralı Tümce 1.3. Açıklamalı Sıralı Tümce 1.4. Karma Sıralı Tümce	Bağlanışlarına Göre Tümce Çeşitleri 1. Bağımsız Sıralı Tümce 2. Bağımlı Sıralı Tümce 3. Açıklamalı Sıralı Tümce 4. Karma Sıralı Tümce Yapılarına Göre Tümce Çeşitleri: 1. Yalın Tümce 2. Bileşik Tümce 2.1. Girişik Tümce 2.2. İç İçe Bileşik Tümce 2.3. Koşullu Bileşik Tümce 2.4. Ki’li Bileşik Tümce 2.5. Karmaşık Tümce
Yörük (1978: 71-91)	Beserek (1991: 51-52)	Korkmaz (1992: 17, 32, 134)
Yapılarına Göre Tümce Türleri 1. Yalın Tümce 2. Bileşik Tümce 2.1. Girişik Tümce 2.2. Koşul Tümcesi 2.3. Sıralı – Bağlı Tümce 2.4. İç İçe Tümce 2.5. Ki’li Tümce EK: Eksiltili Tümce, Arasöz, Aratümce	Yapılarına Göre Cümleler 1. Basit Cümle 2. Birleşik Cümle 3. Sıralı Cümle	Yapılarına Göre 1. Basit Cümle 1.1. Basit Ad Cümlesi 1.2. Basit Fiil Cümlesi 2. Bileşik Cümle 2.1. Ki’li Birleşik Cümle 2.2. İç İçe Birleşik Cümle 2.3. Şartlı Birleşik Cümle 3. Sıralı Birleşik Cümle 3.1. Bağımlı Sıralı Birleşik Cümle 3.2. Bağımsız Sıralı Birleşik Cümle
Karaörs (1993: 48-50)	Toparlı, Karakaş, Vural (1995: 111-113)	Ediskun (1999: 379-387)
Cümle Türleri 1. Fiil Cümlesi 2. İsim Cümlesi 3. Birleşik Cümle 3.1. Şartlı Birleşik Cümle 3.2. Ki’li Birleşik Cümle 3.3. İç İçe Birleşik Cümle	Yapıları Bakımından Cümle Çeşitleri 1. Basit Cümle 2. Birleşik Cümle 2.1. Girişik Birleşik Cümle 2.2. Şartlı Birleşik Cümle 2.3. İç İçe Birleşik Cümle 2.4. Sıralı Cümleler 2.5. Bağlı Cümleler 2.6. Ki Bağlaçlı Cümleler	Yapılarına Göre Cümleler 1. Basit Cümleler 2. Bileşik Cümleler 2.1. Girişik Cümleler 2.2. Şart Bileşik Cümleleri 3. Sıralı Cümleler 4. Bağlı Cümleler 4.1. Ki’li Bağlı Cümleler

Tablo 1. (Devam) Yapı Özellikleri ve Bağlaçla Kullanımlarına Göre Cümle Tasnifleri

Cemiloğlu (2001: 68-82)	Demir, Yılmaz (2003: 212-213)	Vardar (2007: 198)
Yapısına Göre Cümleler 1. Basit Cümleler 1.1. Basit İsim Cümleleri 1.2. Basit Fiil Cümleleri 2. Bağlı Cümleler 2.1. “Ki, kim” Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler 2.2. Diğer Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler 3. Sıralı Cümleler	Yapılarına Göre 1. Basit Cümle 2. Birleşik Cümle 2.1. Şartlı Birleşik 2.2. Ki’li Birleşik 3. Sıralı Cümle	Yapılarına Göre 1. Yalın Tümce 2. Bileşik Tümce Bağlantılarına Göre 1. Bağımsız Sıralı Tümce 2. Eşbağımlı Tümce
Aktan (2009: 128-139)	Özkan, Sevinçli (2009: 171-194)	Özmen (2016: 141-201)
Yapılarına Göre Cümleler 1. Basit Cümle 2. Birleşik Cümle 2.1. Şartlı Birleşik Cümle 2.2. İç İçe Birleşik Cümle 2.3. Ki’li Birleşik Cümle 3. Sıralı Cümle 3.1. Bağımlı Sıralı Cümle 3.2. Bağımsız Sıralı Cümle 4. Bağlı Cümle 5. Ara Sözlü (Cümleli) Cümle 6. Eksilteli (Kesik) Cümle	Yapılarına Göre Cümleler 1. Basit Cümle 2. Bileşik Cümle 2.1. Şartlı Birleşik Cümle 2.2. İç İçe Birleşik Cümle 2.3. Ki’li Birleşik Cümle 2.4. Girişik Cümle 3. Sıralı Cümle 3.1. Bağımlı Sıralı Cümle 3.2. Bağımsız Sıralı Cümle 4. Bağlı Cümle 5. Ara Sözlü (Cümleli) Cümle 6. Eksilteli Cümle (Kesik Cümle)	Yapıları Bakımından Cümleler 1. Basit Cümle 1.1. Salt Basit Cümle 1.2. Girişik Basit Cümle 2. Birleşik Cümle 2.1. Sıralı Birleşik Cümle 2.2. Şartlı Bileşik Cümle 2.3. Bağlı Bileşik Cümle 2.4. İç İçe Birleşik Cümle 2.5. Saplama (Ara Cümleli) Birleşik Cümle 2.6. Karmaşık Birleşik Cümle 3. Eksilteli Cümle 4. Dolaylı ve Dolaysız Anlatım 4.1. Dolaylı Anlatım 4.2. Dolaysız Anlatım
Karaağaç (2017: 237-242)	Delice (2018: 170-176)	Gülsevin (2020: 121-129)
Yapılarına Göre Cümleler 1. Basit Cümle 2. Birleşik Cümle 2.1. Şartlı Birleşik Cümle 2.2. İç İçe Birleşik Cümle 2.3. Ki’li Birleşik Cümle 3. Bağlı Cümle 3.1. Sıralı Bağlı Cümle 3.2. Açıklamalı Bağlı Cümle 4. Eksilteli Cümle veya Söz Cümle	Yapılışlarına Göre Cümleler 1. Basit Cümle 2. Bileşik Cümleler 2.1. Giriş-Birleşik 2.2. İç-İçe Birleşik 2.3. Karmaşık Birleşik Kullanımlarına Göre Cümleler 1. Sıralı Cümleler 1.1. Bağımsız Sıralı Cümleler 1.2. Bağımlı Sıralı Cümleler 2. Bağlı Cümleler 3. Cümlede Eksiltme	Yapısına Göre Tümceler 1. Basit Tümce 2. Birleşik Cümle 2.1. Şartlı Birleşik Tümce 2.2. İç İçe Birleşik Tümce 2.3. Karmaşık Birleşik Tümce Sıralanışlarına Göre Tümceler 1. Bağlı Tümceler 1.1. Ki’li Bağlı Tümceler 1.2. Diğer Bağlaçlarla Bağlanmış Tümceler 2. Sıralı Tümceler 2.1. Bağımlı Sıralı Tümceler 2.2. Bağımsız Sıralı Tümceler

Tabloda da görüldüğü gibi cümleler, yapı bakımından genel olarak basit ve birleşik cümleler olarak ikiye ayrılmaktadır. Birleşik cümlelerin türleri kaynaktan

kaynağa farklılık göstermektedir. Ayrıca, bağlaçlarla bir araya getirilen cümleler, bazı kaynaklarda “yapı bakımından cümleler” tasnifinden çıkarılarak “sıralanışı, bağlanışı veya kullanımına göre cümleler” şeklinde tamamen ayrı bir başlık altında da değerlendirilmiştir. Bu durum, hâliyle birçok görüş ayrılığını da içinde barındırmaktadır. Bu görüş ayrılıklarının ise özellikle şu maddeler üzerinde yoğunlaştığı ifade edilebilir:

1. Fiilimsi ve Fiilimsi Öbekleri

İçinde fiilimsi ve fiilimsi öbeği bulunduran cümlelerin yapı bakımından nasıl değerlendirilmesi gerektiği, konuyla ilgili temel sorulardan biri olarak karşımıza çıkar. Bu noktada, iki farklı yaklaşımdan söz edilebilir.

Birinci yaklaşıma göre içinde fiilimsi veya fiilimsi öbeği bulunduran bir cümle, yapı bakımından “basit cümle” olarak değerlendirilmelidir. Bu görüşü benimseyen araştırmacılar arasında şu isimler karşımıza çıkar: Ergin (1962: 316), Atabay, Özel ve Çam (1981: 91), Korkmaz (1992: 20; 1997: 53-54), Karaörs (1993: 48-50), Karahan (2000: 16-23), Cemiloğlu (2001: 68-82), Mehmedoğlu (2005: 95), Aktan (2009: 128-139), Özkan, Sevinçli (2009: 171-194), Özmen (2016: 142), Karaağaç (2017: 237), Özkan, Toker ve Aşçı (2020: 89) ve Gülsevin (2020: 121-129).

İkinci yaklaşıma göre de fiilimsi veya fiilimsi öbekleri, “yan cümle”, “cümlemsi” vb. olarak ele alınmalı ve bu yapıları içeren cümleler de “girişik-birleşik cümle” şeklinde bir birleşik cümle türü olarak değerlendirilmelidir. Bu görüşü benimseyen araştırmacılar arasında da şu isimlerden söz edilebilir: Bilgegil (1963: 73-97), Burdurlu (1967: 93-117), Hatiboğlu (1972: 145-161), Banguoğlu (1974: 523-575), Gencan (1974: 67-77), Kükey (1975: 260-297), Dizdaroğlu (1976: 187-243), Sağlam (1977: 186-202), Yörük (1978: 71-91), Zülfikar (1981: 94-101), Beserek (1991: 51-52) Toparlı, Karakaş ve Vural (1995: 111-113), Ediskun (1999: 379-388), Demir ve Yılmaz (2003: 212-213), Vardar (2007: 198) ve Delice (2018: 170-176).

Buradaki ihtilafın nasıl ortaya çıktığına bakıldığında ise ilk olarak “yargı” terimine yüklenen anlam, belirleyici ölçütlerden biri olarak karşımıza çıkar. İçinde bir fiilimsi veya fiilimsi öbeği bulunduran cümleleri “basit cümle” olarak kabul eden kaynaklara göre söz konusu nitelikteki cümlelerde tek bir yargı söz konusudur. Bu kaynaklarda yargı, çekimli bir fiil veya ek-fiil almış bir ismin varlığına bağlıdır. Fiilimsi ve fiilimsi öbeklerinde ise çekimli bir fiil olmadığından tamamlanmış bir yargı bulunmaz.

Bu görüşü savunan isimler arasında öne çıkan Karahan, cümle ve yargı kavramlarını eş değer tutarak konuyla ilgili şu açıklamalarda bulunur:

“Duygu ve düşünceler, cümle adı verilen kalıplarla ifade edilir. ‘Cümle’ kavramı, ‘yargı’ kavramı ile eş değerdedir. Yargı bildiren her kelime, her kelime grubu bir cümledir. ‘Yargı, hüküm’ kelimelerine sözlüklerimizde verilen anlamlardan biri de ‘sonucu verilen, sonucu bildirilen karar’dır. Bu anlama göre, meselâ ‘geçen yıllar’ ‘güzel hava’ ifadeleri -eğer özel bir vurgu ile yargı anlamı yüklenmemişlerse- yargı bildirmedikleri için cümle değildir. Ama ‘Yıllar geçti’, ‘Hava güzel.’ ifadeleri ise ‘geçti’ ve ‘güzel’ kelimelerinin yüklendikleri yargıdan dolayı birer cümledir. Yargı ifadesi bu örneklerde olduğu gibi bir kelimeye ya doğrudan ya da çekim ekleriyle yüklenir.” (1993: 21).

Karahan ayrıca yargı kavramı için kullanılan “yarım” veya “yan” ifadelerine bir eleştiri getirir. Karahan’a göre yargı, bir bitmişlik ifadesidir ve bu bitmişlik ifadesi için “yarım” veya “yan” gibi ifadelerin kullanılması, yargı kavramı ile çelişir:

“Bu tür cümleleri ‘birleşik yapı’ kabul edenlere göre, ‘sıfat fiil, zarf fiil ve isim fiiller’, yarım yargı veya yan yargı bildiren kelimelerdir. Bundan dolayı, bu kelimelerin her biri, temel cümleye bağlanan birer yan cümle, cümlemsi veya cümleciktir. Yüklemin görevi bu yargıları sonuca bağlamaktır. Bu tür cümleler, taşıdıkları birden fazla yargıdan dolayı ‘basit’ değil ‘birleşik cümle’dir. Böyle bir değerlendirme, her şeyden önce ‘yargı’ kavramı ile çelişmektedir. Çünkü bir kelimede yargı ya vardır, ya da yoktur.” (1993: 22).

“Yargı nedir? Yargı, vurgu veya ekle sağlanan bir ‘bitmişlik’ ifadesidir. Bazı gramer kitaplarında fiilden yapılmış, ancak yargı bildirmeyen unsurlara ‘yan yargılı’lık, ‘yarım yargılı’lık niteliği verilmiştir. Mesela Banguoğlu’na göre ‘yarım yargı’ bitmemiş fiil yargısıdır ve tek başına tam bir yargı ifade etmez (TB: 521). Halbuki yargı ve yargısızlığın, yani bitmişlik ve bitmemişliğin ‘yan’ı, ‘yarım’ı olamaz. Bir söz veya söz dizisi ya yargı bildirir ya da bildirmez. Bildirirse cümledir; bildirmezse cümle değildir. Ancak birbirini takip eden cümleler ve o cümlelerin yargılan hakkında anlam ilişkilerine göre ‘temel’lik, ‘yan’lık, ‘yardımcı’lık ayırımı yapmak mümkündür. Böyle bir ayırım, tek bir yargıya dayanan ‘cümle’ için geçerli değildir.” (2000: 17).

Turan, fiilimsilerin fiilleri isimleştirdiği ve bu bağlamda yapı ve yargı açısından yüklemsel özellikler taşımadığı yönündeki görüşünü şu şekilde dile getirmiştir:

“Fiilimsiler, cümleye esas teşkil eden yüklemin ne yapısına ne de yargısına sahiptirler. Zaten, fiilimsilerin, fiilleri kullanış süresinde isimleştirmekten ibaret olan, kendilerine mahsus bir görevi vardır. Söz dizimi içindeki yerleri de buna göre tahsis edilmiştir. Bu bakımdan şu örnekleri ilave ederek geçelim: ‘görmedik gün’ ile ‘on gün’ün ‘görmedik’i ve ‘on’u ‘koşarak geldi’ ile ‘süratle geldi’nin ‘koşarak’ ve ‘sür’at’le’si, ‘yaşamak buna derim’

ile 'hayat buna derim'in 'yaşamak' ve 'hayat', hem cümlelerin yapısındaki yerleri, hem manalarındaki görevleri bakımından hiçbir fark taşımazlar." (1999: 306).

Cemiloğlu, yine bu görüş bağlamında, fiilimsilerin cümlede isim olarak görev aldıklarını ve yargının bir çekimli fiilde bulunduğunu ifade eder:

"...bize göre 'Uçağın alana doğru hızla yaklaştığını gördüm' cümlesiyle 'Uçak alana doğru hızla yaklaştı dedi' cümleleri arasında tek fark, olayın birinci cümlede bizzat yaşandığı halde, ikinci cümlede aynı olayın nakledilmesinden kaynaklanmaktadır. Her iki cümlede de asıl olan 'görmek ve demek' fiillerinin çekimli şekillere girmesi ve kendi özelliklerinin gerektirdiği cümle unsurlarını alarak tam bir hüküm ifade etmeleridir. Görüldüğü gibi her iki cümlelerin yapısında özne, nesne ve yüklem olmak üzere üç unsur vardır. Ne var ki birinci cümlelerin nesnesi olan 'Uçağın alana doğru hızla yaklaştığı' bir kelime grubu şeklinde; ikinci cümlelerin yani 'dedi' fiilinin kurduğu cümlelerin nesnesi ise müstakil bir cümle şeklindedir. Fakat netice itibarıyla her iki cümlelerin nesnesi anlam yönünden asıl cümleyi teşkil eden 'gördüm' ve 'dedi' fiillerini tamamlamaktadır. (2001: 66).

Diğer taraftan, yargı terimine daha geniş bir anlam yükleyerek bu görüşten ayrılan araştırmacılar da olmuştur. Bu araştırmacılardan biri olan Uzun, cümle ve yargının eş değer tutulmasını şu örnek üzerinden eleştirmiştir:

"Şimdi, geleneksel yaklaşımda yalın tümce olarak görülecek 'Ali öğrencilik yıllarında sürekli kütüphanede çalışırdı.' kümesine bakalım. Bu tümceden kaç tane yargı ya da bildiri çıkarabiliriz? Bunları tek tek sıralama adına bizce artık 'malum' olan bilgilerden bazılarını somutlaştıralım: Ali bir zamanlar öğrenciymiş. Şimdi öğrenci değil. Öğrenciliği yıllar almış. Ders çalışmak için kütüphane denilen yere gidermiş. Bu işi devamlı yaparmış... Anlaşıyor ki yukarıdaki tümcemiz, bir yargılar dizisini içerecek denli yalındır!" (1998: 64).

Bu açıklamalarıyla yapıca basit olarak tanımlanabilecek bir cümlede de birden fazla yargı bulunabileceği görüşünü ortaya koyan Uzun, ayrıca şu satırlarda yapısal olarak eksiği olmayan bir cümlelerin tamamlanmış bir yargı bildirmeme ihtimali üzerinde durmuş ve çekimli bir fiilin yargı ile olan ilişkisini bu açıdan da sorgulamıştır:

"Bu kez tümcemiz Ali tam Amerika'ya gidecekti olsun. Burada da yargının (tümcenin içinde bir de 'tam' sözcüğü bulunmasına karşın) tam olduğunu söyleyebilir miyiz? 'Eee, n'oldu?' demeyi gerektiren dinleyici tepkisi de gösterecektir ki tümcemiz eksiktir." (1998: 64)

Aksan, yargı konusunda yan cümlelerin temel cümlelere bağlanarak daha kısa yoldan, daha kıvrak bir anlatım oluşturduğunu ifade etmiş ve bu bağlamda bir cümlede kaç yargı bulunabileceğine dair şu örneği vermiştir:

“‘Bayram tatilinin üç gün uzamasından yararlanarak çocukları alıp köyde oturan teyzeme gidince şehir yaşamının ne kadar bunaltıcı olduğunu anladım.’

Görüldüğü gibi, burada temel tümcenin yanında, ona bağlı 6 ayrı yargı ve yan tümce bulunmaktadır:

1. Ben anladım (temel tümce),
2. Şehir yaşamı bunlatıcıdır,
3. Bayram tatili üç gün uzadı,
4. Ben bundan yararlandım,
5. Ben çocukları aldım,
6. Ben teyzeme gittim,
7. Teyzem köyde oturuyor.” (2006: 172-173).

Karabulut da geleneksel anlamdaki yargı anlayışını eleştirmiştir. Her cümlenin mutlak bir yargı bildirdiğini, yargısız bir cümlenin olamayacağını kabul etmekle birlikte, cümle ve yargıyı birbirine eş kavramlar olarak değerlendirmenin yargıya yüklenen anlamı kısıtladığını belirtmiştir:

“Kurallı ve eksiksiz üretilmiş her cümle mutlak bir yargı içerir. Yargısız cümle olmaz, ama cümle eşittir yargı demek, yargıya yüklediğiniz anlamları daraltmak olur. O halde yargı nedir? Bizce, yargı, en genel anlamıyla bir konu, olay, eylem veya varlık ile ilgili dili kullananlar arasında kodlanmış mutlak anlaşmayı sağlayan bilgi veya tespiti içerir. Gizli kodlanmış bilgi ve tespit içeren her unsur, her kelime ve öbek, yargı da içerir. Anlamı olan her kelime ve öbek (kelime grubu) derecesi farklı olmakla birlikte bir yargıya bağlıdır.” (2009: 275-276).

Delice de, cümlelerin yargı bildirdiğini ancak yargının sadece cümlelere has bir özellik olmadığını ve yargının sadece yüzeysel yapıda aranacak kadar somut bir kavram olmadığını belirtmiştir. Delice’ye göre cümle, soyut bir tarafı olmakla birlikte daha somut bir yapıdır:

“Evet, cümle bir yargı bildirir; ancak, bu özellik, sadece cümleye özgü bir özellik değildir. İletişim ortamı bağlamında yerine göre bir ‘Tüh!’ sözcüğü ‘Yanıma şemsiyemi almayı yine unuttum!’ yargısını; ‘kot pantolonlu çocuk’ sözcük öbeği de ‘Çocuk kot pantolonu giymiş.’ yargısını bildirir; ancak, cümleyi ‘yargı’ kavramı etrafında tanımlayan hiçbir dilci bu yapıları cümle saymaz.

Bu tespiti ‘Bu yapılarıdaki yargı, yüzeysel yapıda değil; derin yapıdadır.’ şeklinde itirazlar gelebilir; ancak, derin yapı ve yüzeysel yapı, birbirinden ayrılmaz iki kavramdır ve birlikte ele alınması gerekir. Ayrıca, yargı sözcüğü, sadece yüzeysel yapıya hasredilecek kadar somut bir kavram da değildir; oysa, cümle soyut tarafları olmakla birlikte daha çok somut bir sözcüktür ve temel anlambirimciklerinin de somut olması beklenir.” (2012: 38).

Yargının sınırları üzerine bir değerlendirme yapan Erdoğan da dilin kuralları doğrultusunda oluşturulan her cümlelerin bir duygu, durum, düşünce, olay vs. bildirdiğini ancak tüm bunların yalnızca cümleye has olmadığını, cümle dışındaki başka dil unsurlarının da bunları bildirebileceğini ifade eder. Bu durumu şu şekilde örneklendirir:

“‘Ayşe, koştu.’ ile ‘Ayşe, koşarak geldi.’ cümlelerinin her ikisinden de Ayşe’nin koşma eyleminde bulunduğu zihinde canlanmakta ve Ayşe’nin koştuğu yargısı anlaşılmaktadır. Bu sebeple, her ne kadar ikinci cümlelerin bildirdiği yargı birinci cümleleninkine göre daha geniş olsa da her iki cümlelerin de yargı bakımından ortak bir paydasının olduğu rahatlıkla ifade edilebilir.” (2015: 89).

Özetlemek gerekirse, bir taraftan yargı kavramı çekimli bir fiilin varlığına bağlanmış ve bu bağlamda fiilimsi ve fiilimsi öbeklerini içeren cümleler basit cümle olarak değerlendirilmiştir. Diğer bir taraftan da yargı kavramı tartışmaya açılmış ve bu görüşten çok ayrı bir yaklaşım ortaya konmuştur. Yargıyı sadece cümleyle sınırlı tutmaya karşı çıkan bu yaklaşıma göre fiilimsi ve fiilimsi öbekleri de kendi yargılarını içinde barındırır. Dolayısıyla, söz konusu nitelikteki cümlelerin “basit” olduğu yargı kavramından hareketle açıklanamaz.

Söz konusu örnekleri basit cümle olarak ele alan araştırmacıların bu değerlendirmelerindeki bir diğer gerekçe, fiilimsi ve fiilimsi öbeklerinin cümledeki diğer öğelerle eş değerli olmaları ve isim, sıfat veya zarf işlevi gösterebilmeleridir. Karahan, bu görüşü şu örnekle açıklar:

“‘Kitap insanı dinlendirir.’ cümlesi ile ‘Okumak insanı dinlendirir.’ cümlelerini karşılaştıralım. Birinci cümlede insanı dinlendiren ‘kitap’, ikinci cümlede ise imanı dinlendiren ‘okumak’tır. Cümlede isim görevi yapan bu kelimelerden ‘okumak’ diğer kelimeden farklı olarak fiilden yapılmıştır. Bu cümleler de birer basit cümledir.” (1993: 22).

Korkmaz (1997: 54), Eraslan (2000: 112-113), Aktan (2009: 129), Özmen (2016: 142), Özkan, Toker ve Aşçı (2020: 89) da bu görüşte olan diğer araştırmacılar arasında anılabilir.

Girişik-birleşik cümle tanımlamasını benimseyen araştırmacıların değerlendirmelerinde ise fiilimsi ve fiilimsi öbeklerinin kendi iç yapısında gözlemlenen cümlesel özelliklere yapılan vurgu öne çıkmaktadır. Buna göre, söz konusu yapılarda fiilimsiler, bir çeşit yüklem görevindedir. Fiilimsiye bağlanan unsurlar da özne, nesne, zarf tümleci, dolaylı tümleç gibi görevler üstlenebilmektedir. Bu hususu Göğüş (1969: 91), Banguoğlu (1974: 561), Sağlam (1977: 194), Aksan (1982: 143), Uzun (1998: 98-99), Karabulut (2009: 286-287), Delice (2018: 48) ve Erdoğan (2020: 197) gibi araştırmacılar çeşitli şekillerde ifade etmiştir. Bu isimlerden Göğüş konu ile ilgili şu açıklamalarda bulunur:

“Cümlemsiler, bir bağımsız cümlemin bütün öğelerini taşıyabilirler; yani yüklem ve öznenen başka, anlam isterlerine göre nesne (kökleri geçişli fiil olan yüklemelerde kurulmuş cümlemsilerde), dolaylı tümleç ve zarf alabilirler:

‘Mehmet Özdoğru, dar, uzun ve cıvık çamurlu sokağı çıkarken’ (B Arpad).

“Çelik kasanın tatlı ürpertilerini ta içinden hissetmek...” (B.Arpad).

O şiirle beraber mecmuaya bir fotoğrafımı bıraktığım...” (H. F. Ozan).

cümlemsilerinde bütün öge çeşitleri görülebilir.” (1969: 91)

Göğüş bu açıklamaların devamında “cümlemsilerin” birleşik cümlede isim değerinde olduğunu ve bu sebeple de cümlemsilerin yüklemelerinin de fiilimsi durumunda olduğunu belirtir:

“Cümlemsilerin nesneleri, dolaylı tümleçleri ve zarfları bir bağımsız cümle içindeki şekillerini korur. Asıl değişen yüklemelerdir. Cümlemsiler, bileşik cümlelerde isim değerinde olduğu için, yüklemeleri de çok zaman, fiillerin isim şekilleri olan fiilimsi durumuna girer...” (1969: 91)

Delice yüklemsi öbeklerini açıklarken fiilimsi ekleri ve şart ekinin kurucu ek olarak belirtir ve bu ekleri alan fiillerin “fiilliklerini” yitirmedikleri için cümle kurgusunu muhafaza ettiğini belirtir. Bu bağlamda şu açıklamaları yapar:

“Bu öbeği kuran dil birliklerinin oluşturulmasında fiilimsi ekleri ve şart eki kurucu ek olarak bulunur. Bu fiiller, fiilliklerini aldıkları eklerden dolayı yitirmedikleri için bağımsız

cümle kurgusunu da muhafaza eder; yani, yan cümle oluşturur. Bu bakımdan bu dizgeler yine bir cümle gibi incelenebilir.” (2018: 47-48).

Erdoğan ise cümleye özgü olan bu öge diziliminin diğer sözcük öbeklerinden ayrı olarak sadece fiilimsi öbeklerinde görüldüğünü ifade etmiş, bu bağlamda yan cümle ile cümlelerin bir noktada kesiştiğini belirtmiştir:

“Buna göre, yan cümle ile cümle arasındaki ortak nokta olarak her ikisinin de aynı dizimsel değere sahip oluşu gösterilebilir. Söz gelimi, ‘Kafesin arasından bir duman gibi sızdı.’ cümlesine bakıldığında burada sırasıyla ‘Dolaylı Tümleç-Zarf Tümleci-Yüklem’ ögelerinden oluşan bir dizi görülmektedir ve bu dizim, cümle ‘Kafesin arasından bir duman gibi sızarak dolunaya doğru uçtu.’ (Anar, 2006, s. 47-48) örneğindeki gibi bir zarf-fiil öbeğine dönüştürüldüğünde de yine varlığın sürdürmektedir. Bir başka ifadeyle, bu örnekte de ‘Yan Cümlede Dolaylı Tümleç-Yan Cümlede Zarf Tümleci-Yan Cümlede Yüklem’ şeklinde bir dizim karşımıza çıkmaktadır. Bu da buradaki ‘sızarak’ şeklindeki zarf-fiilin sadece bir sözcük olmanın ötesinde çeşitli cümle ögelerini yönetebilme erkine de sahip bir unsur olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde, fiilimsi öbeklerinin de sadece bir sözcük öbeği değil, aynı zamanda kendi içinde cümlesel özellikler gösteren yapılar olduğunu ortaya koymaktadır. Cümleye özgü ögelerin tüm sözcük öbekleri arasında yalnızca fiilimsi öbeklerinin bünyesinde yer alabiliyor olması da bu öbeklerin cümleyle kesişen bir yönünün olduğunu ayrıca desteklemektedir.” (2020: 197).

Diğer taraftan, girişik-birleşik cümle yerine basit cümle kabulünü savunan araştırmacıların da fiilimsilerin yüklem, diğer unsurların özne, nesne veya tümleç görevinde olduğu konusuna değindikleri görülür. Bu konuda, Karahan, fiilimsi öbeklerini değerlendirirken şu ifadelerde bulunmuştur:

“Grubun ana unsuru sıfat-fiildir, genellikle sonda bulunur. Fiile dayalı bütün gruplarda olduğu gibi bu grupta da yüklem görevi yapan sıfat-fiilin anlamı, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf adı verilen ögelerle tamamlanır. Yüklem olan sıfat-fiil yargı bildirmez.”

“Hareket ismi, -mA, -mA ve -Iş ekleri ile yapılır. Grubun ana unsuru hareket ismidir, genellikle sonda bulunur. Fiile dayalı bütün gruplarda olduğu gibi bu grupta da yüklem görevi yapan hareket isminin anlamı, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf adı verilen ögelerle tamamlanır. Yüklem olan isim-fiil yargı bildirmez.”

“Grubun ana unsuru zarf-fiildir. Zarf-fiil, genellikle sonda bulunur. Fiile dayalı bütün gruplarda olduğu gibi bu grupta da yüklem görevi yapan zarf-fiilin anlamı, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf adı verilen ögelerle tamamlanır. Yüklem olan zarf-fiil yargı bildirmez.” (2018: 53-57).

Özkan ve Sevinçli (2009: 71), Özmen (2016: 117-123), Karaağaç (2017: 170-173), Özkan, Toker ve Aşçı (2020: 89-95) da benzer açıklamalara yer vermiştir.

Tüm bu açıklamalardan fiilimsi ve fiilimsi öbekleriyle ilgili hem cümledeki diğer unsurlarla dizisel bir eş değerliliğe sahip olma hem de kendi içinde cümleye özgü bir dizim gösterme şeklinde iki temel özellik üzerinde durulduğu anlaşılmaktadır. Her iki özelliğe de ortak veya farklı görüşteki birçok araştırmacı tarafından farklı şekillerde dikkat çekildiği de ifade edilebilir. Buradaki ihtilaf ise söz konusu iki özellikten hangisinin daha öncelikli ve esas olduğu noktasında ortaya çıkmış gibi görünmektedir.

Çalışmamızda, bu noktada mevcut yaklaşımlardan girişik-birleşik cümle kabulü esas alınmış ve bu çerçevede, fiilimsi ve fiilimsi öbekleri için de “yan cümle” terimi kullanılmıştır. Bu konuda, yüklem ve diğer öğelerden oluşan cümlemsi yapının göz ardı edilemeyeceği kanaatindeyiz. Bu özellik, fiilimsi öbeklerini cümledeki bir ögenin yerini alıp isim, sıfat veya zarf işlevi gösterebilecek diğer tüm unsurlardan ayırmaktadır ve böyle ayırt edici bir özelliğe cümle sınıflandırmalarında kanaatimizce yer verilmedir. Aynı durum, fiilimsiler için de geçerlidir; çünkü, fiilimsi bir ögeyi kendine bağlamamış olsa bile gerektiğinde bağlayabilme özelliğine sabittir.

Burada girişik-birleşik cümle kabulünün benimsenmesindeki bir diğer gerekçe ise ilgili örneklerde birden fazla cümlelerin birleşip bütünleşmiş olmasıyla ilgilidir. Daha açık bir ifadeyle, iki (veya daha fazla cümle) tek bir cümle hâline getirilmek istendiğinde, bu cümlelerden biri, diğer cümlelerin bir unsuru veya bir ögenin unsuru olarak cümle kurgusunda yer alır ve diğer cümle ile bütünleşir. Bu durumda iki ihtimal karşımıza çıkar: Temel cümleyle bütünleşen bu diğer cümle, ya cümle özelliklerini koruyarak -daha sonra da değinileceği üzere- “iç cümle” hâline gelir ya da bazı cümle özelliklerini kaybedip fiilimsi veya fiilimsi öbeğine dönüşerek “yan cümle” hâline gelir. İster iç cümle, ister yan cümle olsun; bu “yerleştirme” işlemi sonucunda, şekil olarak tek bir cümle gibi gözükse ancak içerisinde birden fazla cümle barındıran “birleşik cümle” cümle yapısı ortaya çıkar. Girişik-birleşik cümlelerde yan cümle oluşumu görüldüğü için ilgili örnekler, girişik-birleşik cümle olarak değerlendirilmiştir.

2. İç Cümleler

Bir cümle, bağımsız cümle yapısını koruyarak başka bir cümlenin içinde yer alabilir. Bu cümlenin ve içinde yer aldığı cümlenin nasıl değerlendirilmesi gerektiği konusunda da farklı değerlendirmelerle karşılaşmak mümkündür.

Öncelikle cümlenin içinde yer alan cümle için genellikle “iç cümle” veya “iç tümce” teriminin kullanıldığı ifade edilebilir. Hatiboğlu (1972: 152), Dizdaroğlu (1976: 205), Sağlam (1977: 197), Yörük (1978: 86), Korkmaz (1992: 81), Özkan ve Sevinçli (2009: 176), Aktan (2009: 132), Özmen (2016: 177), Delice (2018: 173), Gülsevin (2020: 123) ve Özkan, Toker ve Aşçı (2020: 135) gibi pek çok araştırmacı bu terimleri tercih etmiştir. Bunun yanında, Ergin (1962: 407), Karaörs (1993: 48), Mehmedoğlu (2005: 18-20) ve Karaağaç (2017: 239) gibi araştırmacılar “yardımcı cümle”; Gencan (1974: 74) ve Kükey (1975: 291) gibi araştırmacılar ise “yan cümle” terimini kullanılmıştır. Bu çalışmada ise daha yaygın bir terim olması sebebiyle “iç cümle” terimi tercih edilmiştir.

Konuyla ilgi asıl tartışmanın ise iç cümle içeren cümlelerin yapıca nasıl değerlendirilmesi gerektiğiyle ilgili olduğu ifade edilebilir. Bu konuda da temel olarak iki ayrı görüş karşımıza çıkar.

Birinci ve yaygın olan görüşe göre iç cümle içeren cümleler, yapıca “iç-içe birleşik” cümle oluşturur. Ergin (1962: 384), Hatiboğlu (1972: 152-153), Kükey (1975: 291), Dizdaroğlu (1976: 205-207), Sağlam (1977: 197), Yörük (1978: 86), Korkmaz (1992: 57), Karaörs (1993: 50), Toparlı, Karakaş ve Vural (1995: 112), Mehmedoğlu (2005: 18-20), Vardar (2007: 44), Aktan (2009: 131), Özkan ve Sevinçli (2009: 176-178), Özmen (2016: 176), Karaağaç (2017: 239), Delice (2018: 173), Özkan, Toker ve Aşçı (2020: 135) ve Gülsevin (2020: 123) gibi pek çok araştırmacının savunduğu bu görüşe göre bir cümle, temel cümlenin bir ögesi veya o ögenin bir parçası konumundadır. Hem iç cümlenin hem de temel cümlenin kendilerine ait yargıları bulunur. Eğer iç cümle, temel cümlenin nesnesi konumunda olacaksa temel cümlenin yüklemi genellikle başta “de-” eylemi olmak üzere “söyle-, zannet-, say-, san-” vb... gibi eylemlerden oluşur.

Mehmedoğlu (2005: 18-20), “iç-içe birleşik cümle” kavramını kabul etmese de bu cümleleri birleşik cümle olarak ele alır ve “bağımlı birleşik cümle” olarak değerlendirir. İç cümleleri “yardımcı cümle” olarak ifade eden Mehmedoğlu, bu bağlamda yardımcı cümlenin, temel cümlede yer almayan ögenin yerine geçtiğini belirtir.

İkinci görüş ise bu tür cümlelerin yapıcı “basit cümle” olarak kabul edilmesi gerektiği yönündedir. Bu görüşe göre bir cümle diğer bir cümlenin ögesi veya o ögenin unsuru olsa bile cümle tek bir yargıya sahiptir. Öge veya ögenin unsuru hâlinde olan cümle yüklemın tamamlayıcısıdır ve bu bakımdan herhangi bir isimden farkı yoktur. Bu görüşü öne süren isimlerden biri olarak Karahan, konuyla ilgili şu açıklamalarda bulunur:

“Cümle, yüklem üzerine kurulur ve onun etrafında genişler. Unsurlar, yapılan ne olursa olsun -kelime, kelime grubu veya cümle- yüklemın tamamlayıcısıdır ve isim değerindedir. ‘Ayşe ‘Okula gideceğim.’ dedi.” cümlesindeki ‘okula gideceğim’ sözü de yapıcı cümle olmasına rağmen, bir isim değerindedir ve yüklemın tamamlayıcısıdır. Cümleyi ‘Ayşe şunu dedi.’ şekline çevirsek, değişen sadece nesnenin yapısı olacaktır; cümle, cümle olma özelliğini devam ettirecektir. Cümlelerin nasıl isim değeri taşıyabildiklerini sadece cümle içinde değil, kelime grupları içinde de görebiliyoruz. Meselâ, isim tamlamasının, iki isim unsurunun birleşmesinden meydana geldiği herkesçe kabul edilir. ... ‘Düşman şehre yaklaşıyor haberi’ kelime grubu, bir isim tamlamasıdır ve tamlayanı, isim değerinde olan bir cümledir. Burada tamlayanın cümle olması, isim tamlamalarında her iki unsurın da isim olduğu gerçeğini değiştirmez. Demek ki unsurun cinsi, niteliği tamlamanın varlığını etkilememektedir.” (2000: 20).

Karahan bu açıklamanın ardından, makale boyunca incelediği ve biri basit olan dört cümleyi bir grupta ele alarak aralarında kategorik bir fark olmadığını ifade eder:

“Buraya kadar ifade ettiğimiz düşünceleri toparlarsak, I. grupta yer alan;

- 1. Ayşe okula gitti.*
- 2. Ayşe koşarak okula gitti.*
- 3. Ayşe iyileşirse okula gidecek.*
- 4. Ayşe “Okula gideceğim.” dedi.*

söz dizilerinin hepsi birer cümledir ve yargı bildiren bir unsur ile onu tamamlayan unsurlardan oluşmaktadır. Tamlayıcıların sayısı ve niteliği cümlenin yapısını etkilememektedir. Bu cümleler arasında yapı bakımından kategorik bir fark yoktur.” (2000: 21).

Bu görüşe sahip araştırmacılardan bir diğeri olan Cemiloğlu ise şunları ifade eder:

“Bu bakımdan, bize göre ‘Uçağın alana doğru hızla yaklaştığını gördüm’ cümlesiyle ‘Uçak alana doğru hızla yaklaştı dedi’ cümleleri arasında tek fark, olayın birinci cümlede bizzat yaşandığı halde, ikinci cümlede aynı olayın nakledilmesinden kaynaklanmaktadır. Her iki cümlede de asıl olan ‘görmek ve demek’ fiillerinin çekimli şekillere girmesi ve kendi özelliklerinin gerektirdiği cümle unsurlarını alarak tam bir hüküm ifade etmeleridir.” (2001: 66).

Cemiloğlu bu açıklamanın devamında, örnek verdiği her iki cümlenin de yapısında özne, nesne ve yüklem olmak üzere üç unsurun bulunduğunu ve nesne unsurunun birinci cümlede bir kelime grubu, ikinci cümlede ise müstakil bir cümle olduğunu belirtir. İki ayrı cümlenin birbirinin içine girdiğinde ilk cümlenin âdeta bir “kelime grubu” işlevi kazandığını açıklar:

“... ayrı iki cümle şeklinde olan fakat birbirinin içine girdiğinde, ilk cümlenin adeta bir kelime grubu işlevi kazanarak bir cümle unsuru şekline girdiği iç içe birleşik cümleleri basit cümle olarak değerlendirmek, kanaatimizce yanlış değildir.” (2001: 66).

Bu açıklamalarda iç cümleler ile diğer cümle ögeleri arasındaki dizisel denklığe dikkat çekildiği görülmektedir. Dizisel denkliğin aslında iç-içe birleşik cümle yaklaşımını benimseyen araştırmacılar tarafından da kabul edildiği ifade edilebilir. “Kız ‘O gelmez artık!’ dedi.” (Sabahattin Ali 2017: 41) ve “Kız, bir şey dedi.” cümlelerinde “O gelmez artık?” iç cümlesi de “bir şey” şeklindeki sıfat tamlaması da ait oldukları cümlede nesne görevindedir ve birbirlerinin yerini alabilirler. Buradaki soru, ilk cümledeki nesnenin kendi içinde bir cümle niteliği taşıyor olmasının ayırıcı bir ölçüt olup olmadığıdır. Kanaatimizce bu durum, dizimsel açıdan önemli bir fark doğurmaktadır. Yani, bir cümleyle (O gelmez artık!) bir sıfat tamlaması (bir şey) dizimsel açıdan eşit değildir. Cümle, sözcüğün de sözcük öbeklerinin de üstünde bir yapıyı temsil eder ve cümle sınıflandırmalarında bu farkı öne çıkarmak gerekir. Bu sebeple, burada iç cümle içeren cümleleri yapıca basit cümlelerden ayıran görüş, esas alınmış ve bu çalışma kapsamında “iç-içe birleşik cümle” sınıflandırması tercih edilmiştir.

2. 1. -DI mI, ...-r ...-mAz, ...-dI ...-Alli Biçimbirimleri

Cümle tasniflerinde karşımıza çıkan bir diğer soru, -DI mI, ...-r ...-mAz, ...-dI ...-Alli gibi kalıpları içeren cümlelerin hangi başlık altında değerlendirilmesi gerektiğiyle ilgilidir.

“Sabah ezanı okundu mu uyanır.” örneğindeki gibi -DI mI kalıbını barındıran cümleler, Ergin (1962: 406) ve Özmen (2016: 191) tarafından “iç-içe birleşik cümle” olarak değerlendirilmiştir. Hatiboğlu (1972: 151) ve Sağlam (1977: 192) bu yapıları “sorulu yan tümce” olarak tanımlamıştır. Hatiboğlu (1972: 151) ise ...-r ...-mAz kalıbını içeren cümleleri “ikilemeli yan tümce” olarak değerlendirmiştir.

Yücel (2000:106-107), Gülsevin (2001: 138), Korkmaz (2009: 1036-1037), Deniz Yılmaz (2009: 88, 125-127), Delice (2014: 304; 2018: 49) ve Karaca (2014: 95-97) ise yukarıda sözü edilen tüm kalıpları birleşik bir zarf-fiil eki olarak kabul eder. Buna göre, birden fazla ek bir araya gelerek kendi işlevlerinin haricinde yeni ve tek bir görev üstlenmiştir. Oluşan yeni anlam ancak iki ekin birlikte kullanımıyla mümkündür.

Bu araştırmacılar söz konusu biçimbirimlerin birer zarf-fiil eki olduğu konusunda hem fikir olsa da aynı biçimbirimler etrafında şekillenen sözdizimsel yapıların tanımlanması konusunda ortak bir yaklaşım ortaya konulmuş değildir. Daha açık bir ifadeyle, zarf-fiil ve zarf-fiil öbeklerinin yan cümle oluşturup oluşturmayacağı konusundaki tartışmalar, bu noktada tekrar karşımıza çıkmakta ve bu konudaki farklı kabuller doğrultusunda bu biçimbirimleri içeren cümlelerin yapısal açıdan nasıl değerlendirilmesi gerektiği konusunda farklı değerlendirmelerle karşılaşılmaktadır. Örneğin, girişik-birleşik cümle sınıflandırmasını benimseyen Delice (2018: 205), bu biçimbirimlerin oluşturduğu sözdizimsel yapıları içeren cümleleri de girişik birleşik cümle olarak kabul etmiştir. Girişik-birleşik cümle türünü kabul etmeyip fiilimsi veya fiilimsi öbeği içeren her cümleyi basit cümle olarak değerlendiren Korkmaz (1997: 53-54), bu tür zarf-fiillerin bulunduğu cümleleri de basit cümle olarak değerlendirmiştir. Deniz Yılmaz (2009: 37-39) fiilimsilerin yan cümle oluşturmadığını ifade etmesine karşın *-DI mAdI*, *-mIş -mAmIş*, *-DI mI*, *-DI -All*, *-Ar -mAz* (ve *-sA*) biçimbirimlerini zarf-fiil olarak kabul etmiş ve “bitimli” bir şekil teşkil etmeleri gerekçesiyle bu biçimbirimlerin oluşturduğu yapıları yan cümle olarak değerlendirmiştir.

Bu çalışmada ise söz konusu biçimbirimlerin zarf-fiil olduğu yönündeki genel görüş benimsenmiştir. Girişik-birleşik cümlelerle ilgili esas aldığımız yaklaşımla da paralel olacak şekilde diğer tüm zarf-fiil ve zarf-fiil öbeklerini içeren cümleler gibi bu biçimbirimlerin oluşturduğu yapıları içeren cümleler de girişik-birleşik cümle olarak değerlendirilmiştir.

3. -sA Biçimbirimi

-sA ekiyle oluşturulan yapıların adlandırılması ve değerlendirilmesi hususu da kaynaklarımızda üzerine uzlaşılamayan meselelerden biridir. Bu tür cümlelerle ilgili başta şartlı birleşik cümle” olmak üzere “koşul tümcesi” (Dizdaroğlu 1976: 209; Sağlam 1977:198; Yörük 1978: 79) ve “koşullu bileşik tümce” (Sağlam 1977: 198) gibi

adlandırmalar öne çıkar. Bununla birlikte, -sA ekinin nasıl tanımlandığına bağlı olarak farklı sınıflandırmalarla da karşılaşmak mümkündür.

-sA eki üzerine değerlendirmeler yıllar içerisinde değişikliğe uğramıştır. Bu değişiklik, cümle sınıflandırmaları üzerinde de etkili olmuştur. Uzun bir süre -sA eki, sadece kip eki olarak değerlendirilmiş ve geldiği fiili çekimli bir fiile dönüştürdüğü ifade edilmiştir. Burada dikkat çekici olan husus, çekimli fiil oluşturduğu kabul edilen -sA ekinin tam bir yargı bildirmediği ve bu sebeple de yan cümle oluşturduğu görüşüdür. Bu yaklaşım dolayısıyla kaynaklarda “şartlı birleşik cümle” şeklinde ayrı bir başlık açılmıştır. Bu bağlamda, Ergin (1962: 383) -sA ekinin diğer fiil çekimlerinin aksine tam bir hüküm ifade etmediğini ancak istek ve temenni anlamı varsa müstakil bir cümle oluşturabileceğini belirtir. Yine de -sA eki için “şart kipi” ifadesini kullanır. Aynı şekilde Bilgegil, aşağıdaki açıklamayı yaparak -sA ekinin bir kip eki olduğunu ve oluşturduğu yapının da bir yan cümle olduğunu ifade eder.

“... Yükleme şart kipinden teşkil edilmiş bir yan cümlecüğün diğer bir cümleye bağlanması suretiyle: ‘Derse (çalışırsanız), sınıfı geçersiniz. - Büyük sözü (dinlerseniz) zarar görmezsiniz. Haydar Bey’i (görürseniz), kendisini aradığımı söyleyiniz.’” (1963: 87).

Kükey, “Dilimizdeki dokuz eylem kipinden yalnız şart kipi, tümce ya da temel tümcecik yapamaz.” (1975: 279) açıklaması ile önceki açıklamalara benzer bir şekilde -sA ekini bir şart kipi olarak adlandırır ve bu yapıların bir yan cümle olduğunu belirtir. Dizdaroğlu (1976: 210) -sA ekini “dilek kipi” olarak değerlendirir ve dilek kipinin temel tümcenin yüklemi olmadığı zaman, koşullu yan tümce kurduğunu ifade eder. Sözünü ettiğimiz araştırmacılara ek olarak Sağlam (1977: 198), Ediskun (1999: 184-185), Yörük (1978: 79), Korkmaz (1992: 157), Karaörs (1993: 48), Toparlı, Karakaş ve Vural (1995: 112), Mehmedoğlu (2005: 98), Vardar (2007: 76), Aktan (2009: 131), Özkan ve Sevinçli (2009: 173) gibi isimlerin de bu görüşe sahip olduğunu söyleyebiliriz.

-sA eki için “şart kipi” (Ergin 1962: 383; Bilgegil 1963: 87; Kükey 1975: 279; Karaörs 1993: 48; Toparlı, Karakaş, Vural 1995: 112; Aktan 2009: 131; Özkan ve Sevinçli 2009: 173), “koşul kipi” (Yörük 1978: 79), “dilek-şart kipi” (Sağlam 1977: 198; Korkmaz 1992: 157; Ediskun 1999: 184-185) ve “dilek-koşul kipi” (Vardar 2007: 76) gibi adlandırmaların yapıldığını görmek mümkündür.

Zaman içerisinde, -sA ekinin sadece kip eki olarak değerlendirilmesi üzerine çeşitli eleştiriler yapılmaya başlanmıştır. Yapılan eleştiriler ve sonrasında oluşan yeni yaklaşımlar, “şartlı birleşik cümle” kavramının sorgulanmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda, -sA ekinin fiilimsi eki olabileceği üzerine çeşitli açıklamalar yapılmıştır. Gürer Gülsevin’in “Türkçede -sa Şart Gerundiumu Üzerine” adlı makalesi bu görüşün ilk örneklerindendir. Gülsevin, (1990: 279) -sA ekinin bazı dilek bildiren durumlar haricinde asla yüklem görevi üstlenmediğini ve kişi eki alabiliyor olmasının onun zarf-fiil işlevi taşıyabileceği gerçeğini değiştirmeyeceğini ifade eder. Bu bağlamda şöyle bir açıklama yapar:

“2. Kişi eki alıyor olması, -sA ekinin gerundium fonksiyonu taşımasını engellemez. Çünkü -DİK + kişi eki+ dA (... gel-diğinde gideriz) şeklinde de kişi eki almış bir gerundium söz konusudur. Ayrıca, bu ekin Eski Türkçedeki kullanılışında da kişi işareti kullanılmayan örnekler bulunmaktadır.(bar-sar bargıl ‘gidersen git!’).” (1990: 279).

Gülsevin’in ardından Karahan (1994: 471-474) -sA ekinin başka zarf-fiil ekleriyle de ilişkilendirerek bu eki zarf-fiil olarak ele alınması gerektiğini savunur. Karahan Tıpkı -ArAk ekinin tarz, -IncA ekinin zaman bildirmesi gibi -sA ekinin de şart, zaman, sebep gibi anlamlar bildirdiğini, -sA ekinin istek bildirdiği zamanlarda yargı taşıyabileceğini ancak diğer işlevlerinde yargı taşıyamayacağını ve bu sebeple de bir zarf-fiil eki olarak değerlendirilmesi gerektiğini söyler. Turan, (1999: 306-309) -sA ekinin iki ayrı fonksiyona dikkat çeker. -sA eki niyet, istek bildiriyorsa kip eki olduğunu ancak şart bildiriyorsa, kip eki değil, “şart zarf fiil” eki olduğunu belirtir. Yücel (2000: 110) de -sA ekini zarf-fiil olarak ele alır ve “şart-zarf fiil” terimini kullanır. Korkmaz (2009: 1038) -sA ekinin şart kipi oluşturduğunu ancak kendi başına tam bir yargıya sahip olmadığı ve asıl fiilin gerçekleşmesini bir şarta bağladığı için zarf-fiil işlevi gördüğünü ifade eder ve -sA ekini zarf-fiiller içerisinde ele alır. İlhan, (2009: 259) -sA ekinin diğer durum kiplerinden ayrı olarak tam bir yargı taşımadığını, kip olamayacağını ve bir cümle gibi değerlendirilemeyeceğini ifade eder. Bu hâliyle cümledeki fonksiyonun “zarf/zarf grubu” olduğunu, zarf tümleci görevi üstlendiğini ve -sA ekinin zarf-fiil olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtir. Benzer (2010: 133) -sA ekinin şart işlevindeyken tam bir yargı bildirmediğini ve böylelikle zarf-fiil gibi bir yan cümle kurarak birleşik cümle oluşturduğunu ifade eder.

-sA eki üzerine yapılan bir diğer görüş ise Delice'ye aittir. Delice (2018: 50) de -sA ekinin iki ayrı işlevine dikkat çeker. Bu işlevlerden birincisi, kip işlevidir. “Ahmet keşke bu sınavı başarabilse!” örneğini veren Delice, *keşke* edatıyla birlikte -sA ekinin eklendiği fiili yüklem yapabildiğini belirtir. Diğer işlevi ise “şart-fiil” işlevidir. Delice, -sA'yı zarf-fiil olarak değerlendiren diğer araştırmacılardan farklı olarak “şart-fiil” terimini kullanır. “Şart-fiil” burada isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil kategorilerine ek olarak dördüncü bir fiilimsi türünü ifade etmektedir. Bu bağlamda -sA, “Ahmet [bugün okula / gelirse] ona her şeyi söyleyeceğim.” (Delice 2018: 50) veya “Zaten [saklamasa] ne yapabilirdi?” (Sabahattin Ali 2017: 69) cümlelerinde de görüleceği üzere, tıpkı diğer fiilimsi ekleri gibi yan cümle kurar. Erdoğan (2015: 73-74) ise -sA ekinin fiilimsiler arasından en çok zarf-fiillere benzediğini ancak ekin zaman ve şahıs eklerini alabiliyor olmasının ayrı bir özellik olduğunu ve -sA ekinin diğer zarf-fiillerin aksine sadece “işlev” olarak zarf-fiil özelliği gösterdiğini ifade eder. Bu bağlamda -sA eki ile diğer fiilimsilerin arasındaki fark sebebiyle, -sA ekinin ayrı bir kategoride ele alınması gerektiğini belirtir ve -sA ekini “şart-fiil” olarak kabul eder.

Develi, -sA ekini fiilimsi olarak değerlendiren araştırmacılardan farklı olarak -sA ekinin Türkçenin eski dönemlerinden itibaren cümle içerisinde birçok fonksiyonu yerine getirdiğini; özne, nesne, zaman tamlayıcısı, hâl tamlayıcısı ve yer tamlayıcısı olacak şekilde cümle içerisinde birçok görev alabileceğini örneklerle açıklar ve zaman zarfı ya da hâl zarfı olarak kullanılan fonksiyonlarından hariç bunlarla hiç ilgisi olmayan fonksiyonlarının da varlığını bildirir. Sözü edilen iki fonksiyona bakarak -sA ekini zarf-fiil kategorisinde değerlendirmenin yanlış olduğunu şu şekilde belirtir.

“-sA morfemiyle kurulmuş ve şart, sebep, zaman gibi ifade alanlarıyla hiç bir ilgisi olmayan daha pek çok yapının mevcut olması, bu morfemi sadece bir iki fonksiyonundan hareketle ‘zarf-fiil’ kategorisine sokmamızı imkânsız kılmaktadır.” (1995: 94).

-sA ekinin nasıl değerlendirilmesi gerektiğiyle ilgili tüm bu görüşler doğrultusunda cümle tasniflerinde de birtakım farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, üç temel görüş üzerinde durulabilir.

Birincisi, geleneksel “şartlı birleşik cümle” yaklaşımıdır. Temel olarak “dilek-şart kipi” kabulü etrafında şekillenen bu görüşe daha eski tarihli çalışmaların yanında günümüz veya günümüze yakın tarihli çalışmalarda da rastlamak mümkündür. Buna göre, söz konusu “şartlı birleşik cümle” türüne çalışmada yer veren isimler arasında Ergin

(1962: 383), Bilgegil (1963: 86-87), Hatiboğlu (1972: 149-150), Kükey (1975: 279), Dizdaroğlu (1976: 209-215), Sağlam (1977: 198), Yörük (1978: 79-81), Zülfıkar (1981: 95-96), Korkmaz (1992: 142), Karaörs (1993: 48), Toparlı, Karakaş ve Vural (1995: 112), Ediskun (1999: 384-386), Demir ve Yılmaz (2003: 212), Vardar (2007: 44), Aktan (2009: 131), Özkan ve Sevinçli (2009: 173-176), Özmen (2016: 145), Karaağaç (2017: 238), Özkan, Toker ve Aşçı (2020: 133-135) sayılabilir.

İkincisi, -sA ekinin bir fiilimsi (zarf-fiil) veya kip eki olmak üzere iki farklı işlevde olabileceği kabulüne dayalıdır. Bu görüşe göre, -sA fiilimsi işlevindeyse bu ekin oluşturduğu yapıyı içeren cümle de “basit cümle”dir; çünkü, fiilimsi ve fiilimsi öbeklerini içeren tüm cümleler, yapıca basit cümledir. Bu görüşün savunucuları arasında Karahan (1994: 471-474) (2018: 58-59), Turan (1999: 309-311) ve Cemiloğlu (2001: 62-64) gibi isimler karşımıza çıkar.

Üçüncüsü de -sA ekinin fiilimsi (çoğunlukla zarf-fiil veya dördüncü bir fiilimsi grubu olarak şart-fiil) veya kip eki olmak üzere iki farklı işlevde olabileceği kabulüne dayalıdır. Bu görüşe göre de -sA fiilimsi işlevindeyse bu yapıyı içeren cümle de “girişik-birleşik cümle”dir; çünkü, fiilimsi ve fiilimsi öbeklerini içeren tüm cümleler, yapıca girişik-birleşik cümledir. Bu görüşün savunucuları arasında Burdurlu (1967: 109-110), Banguoğlu (1974: 549-551), Beserek (1991: 51), Delice (2018: 173) gibi isimler bulunur. Bu isimlerden Delice -yukarıda da belirtildiği gibi- ekin fiilimsi işlevi için zarf-fiil yerine şart-fiil adlandırmasını tercih eder.

Bu çalışmada ise -sA ekinin yukarıda açıklanan iki temel işlevinin olduğu görüşü esas alınmıştır. Bu işlevlerden ilki, kip eki olmasıdır. Geldiği fiili cümlelerin yüklemi hâline getirir, yargıyı tamamlar. -sA ekinin ikinci işlevi ise geldiği fiili bir yan cümleye dönüştürerek temel cümlelerin bir ögesi hâline getirmesidir. Bu bakımdan fiilimsilerle - özellikle de zarf-fiille- aynı işlevi gösterir. Ekin bu işlevinin adlandırılması konusunda ise Delice’nin yukarıda açıklanan “şart-fiil” terimi tercih edilmiştir. Bu tercihin sebebi, ekin işlev bakımından zarf-fiil özelliği göstermesine karşılık, biçim bakımından çekimli bir fiil görüntüsünde olmasıdır. Başka bir ifadeyle, diğer zarf-fiiller ve hatta diğer tüm fiilimsiler, hem biçim hem de işlev bakımından fiilimsi kategorisine girerken -sA eki, yalnızca işlev bakımından zarf-fiil özelliği gösterir. Şart-fiil adlandırması da kanaatimizce bu farkı ortaya koymaktadır. Çalışmada bu farkı ortaya koymak amacıyla söz konusuyla işleviyle kullanılan -sA eki, şart-fiil olarak değerlendirilmiş ve -sA’nın

kurduğu yan cümleleri barındıran cümleler -tıpkı diğer fiilimsileri içeren cümleler gibi- girişik-birleşik cümle olarak ele alınmıştır.

4. Sıralı ve Bağlı Cümleler

İki veya daha fazla cümlenin çeşitli bağlaçlar veya noktalama işaretleri vasıtasıyla bir araya getirilmesiyle oluşan ve “Sıralı Cümle” ve/veya “Bağlı Cümle” olarak adlandırılan örneklerin birleşik cümlelere dâhil edilip edilmeyeceği konusunda kaynaklarda görüş ayrılıklarına rastlanır. Bu çerçevede, “*Ali mektepte birçok şeyler öğreniyor, bunları Yusuf’a da anlatıyordu.*” (Sabahattin Ali 2017: 22) ve “*Bir şeyler sezer gibi oluyor, fakat içinden çıkamıyordu.*” (Sabahattin Ali 2017: 51) gibi örneklerin birleşik cümle oluşturup oluşturmadığı sorusunun cümle tasnifleriyle ilgili bir diğer husus olarak karşımıza çıktığı ifade edilebilir

Bu ve benzeri örnekler, -birleşik cümle olarak kabul edilsin veya edilmesin- yukarıda da belirtildiği gibi “sıralı cümle” ve/veya “bağlı cümle” şeklinde adlandırılmaktadır. Söz konusu terimler yaygın ve ortak bir adlandırma gibi görünse de bu terimlerle kastedilen örnekler de kaynaktan kaynağa değişebilmektedir. Birleşik cümle tartışmasına geçmeden önce bu adlandırma farklılıklarına kısaca değinmek gerekirse söz konusu örneklerin tamamının “sıralı cümle” veya tamamının “bağlı cümle” olarak ele alınması veya bazılarının “sıralı cümle” bazılarının da “bağlı cümle” şeklinde değerlendirilmesi yönünde ana yaklaşımların olduğu ifade edilebilir.

Bu çerçevede Hatiboğlu (1972: 155), Dizdaroğlu (1976: 233-234), Sağlam (1977: 186-189), Yörük (1978: 81-86), Atabay, Özel ve Çam (1981: 106), Zülfikar (1981: 98), Beserek (1991: 52), Korkmaz (1992: 17), Mehmedoğlu (2001: 110-111), Demir ve Yılmaz (2003: 212), Özkan, Toker ve Aşçı (2020: 140-142) gibi isimlerin bu gibi örneklerin tamamı için “sıralı cümle” terimini kullandığı görülür. Karaağaç (2017: 240-241) ise tüm örnekleri “bağlı cümle” olarak ele alır ve bağlı cümleleri de kendi içinde “sıralı bağlı cümle” ve “açıklamalı bağlı cümle” şeklinde ikiye ayırır.

Bazı araştırmacılar noktalı virgül (;) veya virgül (,) ile sıralanan cümleleri “sıralı cümle”, çeşitli bağlaçlarla bağlanan cümleleri ise “bağlı cümle” olarak değerlendirmiştir. Bilgegil (1963: 90-91), Burdurlu (1967: 110-124), Gencan (1974: 68-70), Kükey (1975: 297-299), Toparlı, Karakaş ve Vural (1995: 112-113), Ediskun (1999: 387-388), Cemiloğlu (2001: 80-82), Vardar (2007: 198), Aktan (2009: 137-138), Özmen (2016:

156-176) ve Gülsevin (2020: 124-126) gibi isimler bu değerlendirmeyi benimseyenler arasındadır. Bilgegil (1963: 90), bağılı cümlelerin esasında sıralı cümle olduğunu ancak gelenekten tamamen ayrılmamak için ayrıca ele aldığını ifade eder. Vardar (2007: 30, 94) “sıralı cümle” için “bağımsız sıralı tümce”, “bağılı cümle” için ise “eşbağımlı tümce” terimlerini kullanmıştır.

“Sıralı cümleler” için noktalı virgül (;) veya virgül (,) işaretlerinin dışında bağlaçların kullanımından söz eden araştırmacılar da vardır. Bu araştırmacıardan Özkan ve Sevinçli, sıralı cümlelerde noktalı virgül (;) ve virgüle (,) ek olarak bazı bağlaçların da kullanılabileceğini ifade etmiş ve bu bağlaçları da “*ve, veya, da, ama, fakat, lâkin, meğer, halbuki, çünkü, yoksa, hem, ne var ki, bununla birlikte, yani vb.*” şeklinde sıralamıştır (2009: 186). Bağılı cümleler ise aynı yazarlar tarafından “cümle başı bağlaçları ile birbirine bağlanan cümleler” şeklinde tanımlanmıştır (2009: 191).

Delice (2018: 174) ise sıralı cümlelerin noktalama işaretlerinden önce sıralama işlevine sahip bağlaçlarla oluşturulduğuna dikkat çekmiş; bu bağlaçları “*ile, ve, hem... hem..., ne... ne..., ...de ...de, gerek... gerek..., olsun... olsun...*” vb. şeklinde sıralamış; virgül veya noktalı virgül işaretlerinin ise bu bağlaçların yerine yazı dilinde temsilen kullanılabileceğini ve konuşma dilinde de bunun yerini vurgunun alabileceğini ifade etmiştir. Buna göre bağılı cümleler de sıralama işlevli bağlaçların dışında kalan diğer bağlaçlarla oluşturulmaktadır (2018: 175).

Görüldüğü gibi, “sıralı cümle” ve “bağılı cümle” terimleri için ortak bir tanım yoktur. Bu çalışmada ise öncelikle tüm örneklerin tek bir başlık altında değerlendirilmesinden aralarında “sıralı cümle” ve “bağılı cümle” şeklinde ayırım yapan sınıflandırma modeli, tercih edilmiştir. Bazı örneklerin noktalama işareti; bazı örneklerin de bağlaç esas alınarak sınıflandırılması yerine tüm sınıflandırmanın bağlaç ve işlevine göre yapılması ise burada benimsenen bir diğer görüş olarak ifade edilebilir. Bu çerçevede, sıralama işlevli bağlaçlar ile bu bağlaçları temsilen noktalı virgül ve virgül ile sıralanmış cümlelerin “sıralı cümle”, sıralama dışında cümleler arasında çeşitli anlam ilgileri kuran diğer bağlarla oluşturulan örneklerin de “bağılı cümle” olarak tanımlanması kanaatimizce daha uygundur.

“Sıralı cümle” olsun “bağılı cümle” olsun bu tür örneklerin birleşik cümle oluşturup oluşturmadığı da -en başında belirtildiği gibi- ayrı bir ihtilaf olarak karşımıza çıkar. Bu konuda, iki farklı değerlendirme dikkat çeker.

Bu değerlendirmelerden ilki söz konusu örneklerde birden fazla yargı ve birden fazla yüklem bulunduğu için bunların “birleşik cümle” olduğu yönündedir. Buna göre tıpkı diğer birleşik cümle örneklerinde olduğu gibi bu tür örneklerde de “temel cümle” ve “yan/yardımcı cümle” bulunur. Birleşik cümle de yan cümlenin temel cümleye bağlanması yoluyla ortaya çıkar. Bu görüşü benimseyen araştırmacılar arasında Bilgegil (1963: 74), Banguoğlu (1974: 554-560), Hatiboğlu (1972: 154-156), Kükey (1975: 294-297), Yörük (1978: 82-86), Atabay, zel ve am (1981: 106), Korkmaz (1992: 17), Toparlı, Karakaş ve Vural (1995: 112-113), Mehmedoğlu (2001: 110-115) (2005: 12-15) ve zmen (2016: 143-145, 156-176) gibi isimler dikkat çeker.

Sıralı ve bağlı cümlelerle ilgili ikinci yaklaşım ise bu tür cümlelerin “birleşik cümle” niteliğinde olmadığı yönündedir. Bu yaklaşıma göre basit veya birleşik yapıdaki müstakil cümlelerin sıralanması veya çeşitli bağlaçlar vasıtasıyla anlamca birbirine bağlanması, bu cümlelerin nasıl kullanıldığıyla ilgili bir özelliktir. İki ayrı cümle aralarında anlam birliği olması veya söyleyişe kolaylık, hareket katma gibi sebeplerle çeşitli bağlaç veya noktalama işaretleriyle bir araya getirilebilir. Böylece, bir cümle dizisi veya cümleler topluluğu meydana gelir. Bu nitelikteki cümleler, “bağlanışlarına göre cümleler” (Dizdaroğlu 1976: 223; Sağlam 1977: 186) “biçimlerine göre cümleler” (Ediskun 1999: 386) “bağlantılarına göre cümleler” (Vardar 2007: 198) “kullanımına göre cümleler” (Delice 2018: 173) ve “sıralanışlarına göre cümleler” (Gülsevin 2020: 124) gibi başlıklar altında birleşik cümlelerden ayrı bir kategori olarak ele alınmıştır. Bu görüşü savunan araştırmacılar arasında Dizdaroğlu (1976: 223-243), Sağlam (1977: 186-189), Zülfikar (1981: 98), Ediskun (1999: 386-389), Vardar (2007: 198), zkan ve Sevinçli (2009: 183-190), Karaağaç (2017: 240-241), Karahan (2018: 85-94), Delice (2018: 170-176), zkan, Toker, Aşçı (2020: 140-142) ve Gülsevin (2020: 128-129) gibi isimler ne çıkmaktadır.

Bu çalışmada ise sıralı ve bağlı cümleler, “Kullanımlarına Göre Cümleler” st başlığı altında ele alınmıştır. Dolayısıyla, yukarıda sözü edilen mevcut yaklaşımlardan - ana hatlarıyla- ikincisinin esas alındığı ifade edilebilir. Bu tercihin sebebi, söz konusu cümleler arasında her ne kadar sıkı bir anlam birlikteliği olsa da yapı bakımından gerçekleşmiş bir birleşmenin olmayışıdır. Birden fazla cümlenin birleşmesi ve dolayısıyla, “birleşik” cümlenin oluşabilmesi için bir cümlenin başka bir cümlenin öncesinde veya sonrasında değil doğrudan “içinde” yer alması gerekir. Bu oluşum,

temelde iki farklı şekilde gerçekleşir. Bir cümle, temel cümle olacak diğer cümlelerin içinde yer alırken ya bir fiilimsi veya fiilimsi öbeğine dönüşerek “yan cümle” hâlini alır ya da böyle bir dönüşüme uğramadan “iç cümle” olarak yerini alır. Yan cümle oluşumu gerçekleşmişse “girişik-birleşik cümleler”; iç cümlelerin yer alması durumunda ise “iç-içe birleşik cümleler” ortaya çıkar (bk. Fiilimsi ve Fiilimsi Öbekleri, 2. İç Cümleler). Sıralı ve bağlı cümlelerde ise böyle yapısal bir birleşmenin gerçekleşmemiş olması ve birbiri ardınca gelen cümleler arasında sadece anlamsal bir birlikteliğin olması sebebiyle bu tür cümlelerin ayrı bir kategoride değerlendirilmesi kanaatimizce daha uygundur.

5. ki Bağlacı

Bağlaçların birleşik cümle mi oluşturduğu yoksa sıralı veya bağlı cümle dizileri mi meydana getirdiği tartışması, *ki* bağlacı özelinde yeniden karşımıza çıkar. Dolayısıyla, bu madde, bir önceki maddede üzerinde durulan konuyla aslında doğrudan bağlantılıdır. Burada *ki* bağlacının oluşturduğu örneklerle ilgili ayrı bir başlık açılmasının sebebi ise bu tartışmanın özellikle *ki* bağlacı üzerinde yoğunlaşmış olmasına ve “*ki*’li birleşik cümle” şeklindeki yaygın adlandırmaya dayanmaktadır. Bu bağlamda, “*Daha ağzından birkaç kelime çıkmamıştı ki, kadının yüzü değişti.*” (Sabahattin Ali 2017: 43) gibi örneklerle ilgili olarak iki farklı görüşten söz edilebilir:

Birinci görüş, *ki* bağlacından önceki cümlelerin temel cümle, sonraki cümlelerin yardımcı veya yan cümle; tamamının da “*ki*’li birleşik cümle” olduğu yönündedir. Bu görüşü savunan; Bilgegil (1963: 94), Ergin (1962: 406), Dizdaroğlu (1976: 216), Sağlam (1977: 1999), Toparlı, Karakaş ve Vural (1995: 113) gibi araştırmacılara göre *ki*’li birleşik cümleler, Türkçenin yapısına aykırıdır çünkü temel cümle, yardımcı cümleden önce gelir. Bu görüşü benimseyenler arasında; Bilgegil (1963: 94), Ergin (1962: 405), Hatiboğlu (1972: 147-148), Banguoğlu (1974: 552-553), Kükey (1975: 284-286), Dizdaroğlu (1976: 216-220), Sağlam (1977: 199-202), Yörük (1978: 87-89), Zülfikar (1981: 95), Korkmaz (1992: 57), Karaörs (1993: 49), Toparlı, Karakaş ve Vural (1995: 113), Ediskun (1999: 388-389), Mehmedoğlu (2001: 116-118), Demir, Yılmaz (2003: 212), Vardar (2007: 44), Aktan (2009: 133-134), Özkan ve Sevinçli (2009: 178-179), Özmen (2016: 157-158), Karaağaç (2017: 239-240) ve Özkan, Toker, Aşçı (2020: 136) gibi isimler dikkat çeker. Ediskun (1999: 388), bu cümleler için “*ki*’li bağlı cümleler” başlığı açmış olmasına karşın *ki*’den önceki cümleyi temel, sonraki cümleyi yan cümlecik olarak değerlendirir.

İkinci görüş ise cümlelerin *ki* bağlacıyla veya diğer bağlaçlarla bir araya getirilmesinin cümlelerin yapısıyla değil birbirine bağlanış veya kullanım biçimiyle ilgili bir özellik olduğu yönündedir. Bu bağlamda *ki* ile bağlanan her iki cümle de ayrı cümleler olarak ele alınır. Bu görüşü savunanlar arasında Burdurlu (1967: 118-122), Gencan (1974: 69), Cemiloğlu (2001: 80), Karahan (2018: 85-86), Delice (2018: 175-176) ve Gülsevin (2020: 124-126) gibi isimler yer almaktadır. Cemiloğlu (2001: 67) nasıl cümleler “*hem... hem, ya... ya, ve, veya, yahut vb.*” gibi bağlaçlarla birbirine bağlanabiliyorsa *ki* bağlacıyla da bu durumun gerçekleşebileceğini ifade eder ve şu satırlarla bağlanan her iki cümlelerin de müstakillğine vurguda bulunur:

“Türkçe cümle kuruluşuna ters olan bu anlatımlarda ki'den sonraki cümle, ki'den önceki cümleye özne, nesne, yer tamlayıcısı veya zarf olarak bağlanmakla birlikte ki'nin birbirine bağladığı unsurlar müstakil cümle özelliği gösterdiğinden bu cümleleri bağlı cümle olarak değerlendirmek kanaatimizce yanlış değildir.” (2001: 67).

Bu çalışmada ise *ki* bağlacının bağlı cümle dizileri oluşturduğu görüşü benimsenmiştir. Buna bağlı olarak da *ki* bağlacının bağladığı cümleler, diğer bağlaçların bağladığı cümlelerle aynı kategoride değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda, hiçbir kaynaktan “ancak”lı birleşik cümle” veya “çünkü”lü birleşik cümle” gibi tanımlamaların olmayışına da istinaden “*ki*”li birleşik cümle” şeklindeki bir tanımlamaya yer verilmemiştir. Bağlaçlar, basit veya birleşik cümleler arasında çeşitli anlam ilgileri kurarak bu cümleleri birbirine bağlayabilir. Kullanılan bağlaç, işlev, cümleler arasında kurulan anlamsal ilgi vb. değişmekle birlikte kanaatimizce birbirinden bağımsız basit veya birleşik yapıdaki cümlelerin bir bağlaç vasıtasıyla bir araya gelmesiyle oluşan “cümleler topluluğu” şeklindeki oluşum sabit kalmaktadır.

1. Metindeki Cümlelerin Tasnif ve İncelemesinde Tutulan Yol

Kaynaklardaki cümle tasnifleri ve bu tasniflerde görülen farklılıklar konusunda esas aldığımız yaklaşımlarla ilgili olarak yukarıda yer verilen açıklamalar doğrultusunda eserdeki cümleler, şu sınıflandırmaya tabi tutularak incelenmiştir:

1. Yapılışlarına Göre Cümleler

1.1. Basit Cümle

1.2. Birleşik Cümle

1.2.1. Girişik-Birleşik Cümle

1.2.1.1. Yan Cümlesi İsim-Fiillerden Oluşanlar

1.2.1.2. Yan Cümlesi Sıfat-Fiillerden Oluşanlar

1.2.1.3. Yan Cümlesi Zarf-Fiillerden Oluşanlar

1.2.1.4. Yan Cümlesi Şart-Fiillerden Oluşanlar

1.2.2. İç-İçe Birleşik Cümle

1.2.3. Karmaşık Birleşik Cümle

2. Kullanımlarına Göre Cümleler

2.1. Sıralı Cümleler

2.1.1. Bağımsız Sıralı Cümleler

2.1.2. Bağımlı Sıralı Cümleler

2.2. Bağlı Cümleler

Bu sınıflandırma modeli, temel olarak H. İbrahim Delice'nin *Türkçe Sözdizimi* adlı çalışmasının 2018 baskısına dayanmaktadır. Bu tasnif, eserde karşımıza çıkan örneklerin niteliğine göre yer yer genişletilmiştir.

Örnekler seçilirken *Kuyucaklı Yusuf*'un Yapı Kredi Yayınları tarafından 2017 yılında yayımlanan baskısı esas alınmıştır. Eserden alınan her örneğin yanında sayfa numarası “s.” kısaltması ile gösterilmiştir. Yazım ve noktalama, söz konusu baskıya dayanmaktadır ve kimi örnekler, buradaki yazım ve noktalama biçimine göre değerlendirilmiştir.

B. SABAHATTİN ALİ VE “KUYUCAKLI YUSUF”

Çalışma kapsamında incelediğimiz örneklere geçmeden önce bu örneklerin alıntılandığı yazar ve eserine kısaca şöyle değinilebilir:

Sabahattin Ali, 25 Şubat 1907'de Gümülcine'de doğdu. İstanbul Muallim Mektebinde bitiren yazar Yozgat'ta öğretmenliğe başladı. Bir sene öğretmenlik yaptıktan sonra, 1928 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Almanya'ya gönderildi. Yaklaşık iki sene sonra Türkiye'ye geri döndü ve tekrar öğretmenliğe başladı. İlerleyen dönemlerde, Milli Talim ve Terbiyede ve Devlet Devlet Konservatuvarında görev aldı. 1946'da Aziz Nesin ve Rıfat Ilgaz gibi isimlerle birlikte *Markopaşa* adlı mizah dergisini çıkarmaya başlayan Sabahattin Ali'ye bu dergideki yazıların siyasi yönü sebebiyle davalar açıldı. Bu davaların sonucunda dergi kapatıldı. 1948'de bir yazısı sebebiyle tutuklandı. Cezaevinden çıkan Sabahattin Ali, nakliyeciliğe başlamak istedi. Bulgaristan

üzerinden Avrupa'ya kaçma girişiminde bulundu ve bu girişimin sonucunda 1 Nisan 1948'de öldürüldü. Ayrıntılı bilgi için bk. (Aydoğan 2014; Bezirci 1987; Korkmaz 1991).

Sabahattin Ali'nin edebî kişiliğine bakıldığında, hem eski edebiyattan hem de halk edebiyatından yararlanma konusunda açık görüşlü olduğu görülür. Edebiyatta “eski-yeni” gibi bir tartışmanın gereksiz olduğunu ifade etmiştir; çünkü, ona göre önemli olan eserin iyi veya kötü olmasıdır. İyi bir “eski”yi, kötü bir “yeni”ye tercih eder. Hikâye ve romanlarda kalıcılığı; karakterlerin canlı, olay örgüsünün de canlı olmasından geçtiğini belirtmiştir. Dilde sadeliğe önem veren yazar, bu düşüncesini eserlerine de yansıtmıştır. Kendisi dilde sadeleşme hareketinin savunucularından biri olmakla birlikte bunun aşırıya kaçılmasını da eleştirdi ve dile yerleşen kelimelerin oldukları gibi kullanılması gerektiğini savunmuştur. Ayrıntılı bilgi için bk. (Korkmaz 1991: 49).

Kuyucaklı Yusuf, Sabahattin Ali'nin 1931'de kaleme aldığı ilk romanıdır. Eser *Yeni Anadolu*, *Proje*tör, *Varlık* ve *Tan* gibi yayınlarda tefrika edildikten sonra kitap hâlinde yayımlandı (Bezirci 1987: 190). Eser, başkaldırı ve eşkıya romanlarının öncüsü olması açısından Türk edebiyatında önemli bir yere sahiptir (Karaca 2001: 99). Milli Eğitim Bakanlığı'nın “100 Temel Eser” listesinde de yer alan eserde dil, sadedir. Diyalogların geçtiği yerlerde, halk ağzı özelliklerini görmek mümkündür. Bu açıdan “ana”, “candarma”, “cigara”, “diyivermek”, “doncak”, “ülen”, “zati” gibi kullanımlar bulunur. Eserde sanatsal doğa betimlemeleri yer alır (Karaca 2001: 119).

Kuyucaklı Yusuf taki olay örgüsü, kısaca şu şekilde özetlenebilir:

Bir gece eşkıyalar tarafından ailesi katledilen dokuz yaşındaki Yusuf, Kaymakam Salâhattin Bey tarafından evlatlık edinilir. Hiç erkek evladı olmamış Salâhattin Bey tarafından Yusuf'u öz evladı gibi sevmiş olsa da Salâhattin Bey'in eşi Şahinde Hanım, Yusuf'u geldiği ilk günden itibaren kabullenemez. Yusuf, Salâhattin ve Şahinde'nin kızları olan Muazzez ile birlikte kardeş gibi büyümüşse de ikisi de zamanla birbirlerine âşık olurlar. Yusuf, bir gün Muazzez'e laf atan Şakir adındaki bir kabadayıyı döver. Şakir, intikam almak ve Muazzez'i elde etmek için kaymakamı kumar masasında borçlandırır ve borçlarının karşılığında Muazzez'i ister. Şahinde Hanım, her ne kadar Şakir ve Muazzez'in evlenmesini istese de bu evlilik gerçekleşmez ve Yusuf ve Muazzez kaçarak evlenirler. Salâhattin Bey, bu durumu mutlulukla karşılar ve geri kalan yaşamı boyunca her ikisine de destek çıkar. Hatta Salâhattin Bey, Yusuf'u memur olarak işe sokar. Bu mutlu aile tablosu, Salâhattin Bey'in ölümü üzerine bir anda tersine döner. Ailenin maddi

durumları oldukça kötüleşir. Yiyecek bulamayan Şahinde, bu durumdan kurtulmak için sürekli kasabada gezmelere, ziyaretlere gitmeye, içki masalarında gününü gün etmeye başlar. “Analık hakkı” üzerinden Muazzez’i de kandırarak onu da bu âlemin içine sokar. Bu durumu daha rahat sürdürebilmeleri için yeni gelen kaymakam Yusuf’a onu evinden uzaklaştıracak yeni bir iş verir. Birkaç ay sonra içki içmeye ve bu partilerin “eğlencesi” hâline gelmeye başlayan Muazzez’e takılan bilezikler ve yapılan yardımlar, ailenin maddi durumunu düzeltse de eve çok nadir ve yorgun hâlde gelen Yusuf’u durumdan şüphelendirir. En sonunda, Muazzez ve Şahinde Hanım’ı kendi evinde eğlence içinde basan Yusuf, etrafa tabancasıyla rastgele ateş açar. Ardından karısını alarak Edremit’ten ayrılmak için yola çıkar. Karanlıkta sıkılan kurşunlardan bir tanesi de Muazzez’e denk gelmiştir. Daha fazla dayanamayan Muazzez, Yusuf’un kollarında can verir ve Yusuf hem Muazzez’i hem de acısını gömerek yeni bir hayata doğru yol alır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ESERDEKİ CÜMLELERİN YAPI VE KULLANIM ÖZELLİKLERİ

1.1. YAPI BAKIMINDAN CÜMLELER

1.1.1. Basit Cümleler

Basit cümle, içerisinde yan cümle veya iç cümle bulundurmeyen cümledir. Eserde 1162 adet basit cümle bulunur.

Basit cümlelerin 971 tanesi fiil cümlesi, 191 tanesi isim cümlesidir. Bu bağlamda eserde yer alan isim cümlelerinden bazıları, şu şekilde sıralanabilir:

1. Yüklemi Fiil Olan Basit Cümleler:

“İki saat kadar sonra Kuyucak’a **geldiler.**” (s. 8)

“Yavaş yavaş odanın bir köşesine **çekildi.**” (s. 11)

“Herkes, hatta Kaymakam’a bile soğuk **davranırdı.**” (s. 16)

“Tabii bunlar Şahinde’nin yeni birtakım hücumlarına ve çocuğun istikbaline dair falcılıklarına yol **açıyordu.**” (s.17)

“Yukarıçarşı’daki Kurşunlu Cami’nin iri kubbesi daima donuk bir ısıltı ile **parlıyordu.**” (s.19)

“O zamandan sonra bütün mahalle ondan **çekiniyordu.**” (s. 21)

“Yusuf, bu Çınarlıçeşme seyahatlerine çok kere Muazzez’i de **alırdı.**” (s. 22)

“Hele kocaman bir ekşi karadut ağacı bir mknatus gibi mahallenin çocuklarını **çekmişti.**” (s. 23)

“Onların işlerine akıl **erdiremiyordu.**” (s. 26)

“Yusuf, işçilerin dilini de herkesten iyi **anıyordu.**” (s. 26)

“Bilhassa perşembe akşamlarını sabırsızlıkla **beklerlerdi.**” (s. 28)

“Yusuf, Muazzez ve Ali, her üçü de yepyeni **giyinmişlerdi.**” (s. 29)

“Büyükler ikişer kişilik kayık salıncaklara **biniyorlardı.**” (s. 30)

“Adamakıllı soğuk bir günde Yusuf gene erkenden zeytinliğe **gitmişti.**” (s. 35)

“Bu sefer de onu önüne Allah **çıkarmıştı.**” (s. 41)

“Kübra ile bana küçük bir oda **verdiler.**” (s. 42)

“Dışarda, yağmur sularının altında, sırtında gocuğu ile Hacı Etem **göründü.**” (s. 42-43)

“Oldukça serin bir kış gecesi Salâhattin Bey, Ceza Reisi ve birkaç avukat, Hulusi Bey’in evinde **toplanmışlardı.**” (s. 44)

“Salâhattin Bey ertesi gün vazifeye ancak öğleden sonra **gidebildi.**” (s. 49)

“Bir iki saat evvelki kavgadan sonra bu fevkalade iltifat onu hayrete **düşürdü.**” (s. 50)

“Ee, sen şu işin aslını bize ne zaman **anlatacaksın?**” (s. 50)

“Seni de çok **seviyor** herhalde?..” (s. 53)

“Gözlerindeki yaşlar **kurumuştı.**” (s. 55)

“Onun iyiliğini herhalde sen de **istersin?..**” (s. 60)

“Onlara kimsenin kudreti **yetmez!**” (s. 61)

“Daha ileride, kahve ocağına yakın bir yerde, dört, beş at cambazı küçük mikyasta bir kavgaya **başlamışlardı.**” (s. 66)

“Şakir, karşısındakinin sözlerini artık **dinlemiyordu.**” (s. 67)

“Hani sen o işi **düzenlemiştin** ya!” (s. 68)

“Bahçe duvarının üstünden iri bir incirin dalları sokağa doğru **uzanıyordu.**” (s. 72)

“Hacı Rifat’ın İhsan bir haftadan beri düğün **yapıyordu.**” (s. 86)

“Herkes başka türlü mü **yaşıyordu** sanki?” (s. 109)

“Kızımdan ve senden ben bunu mu **beklerdim?**” (s. 140)

“Yusuf elindeki öğle yemeği çıkını masanın üstüne **bıraktı.**” (s. 172)

2. Yükleme İsim Olan Basit Cümleler:

Basit yapılmış isim cümlelerinde yüklem, çoğunlukla “var” ve “yok” olarak karşımıza çıkar. Bu ikisinin yanı sıra isim tamlaması, sıfat tamlaması, çekim edatı öbeği vb. gibi sözcük öbeklerinin de yüklem olarak kullanıldığını belirtmek mümkündür.

“Burası köyün kenarındaki **küçük, bahçeli bir evceğizdi.**” (s. 8)

“Bunlardan gayri kimsem **yoktu!**” (s. 11)

“Bir de haylaz, kavgacı, insafsız kabadayılar **vardır.**” (s. 20)

“Bütün ev, zemini toprak bir odadan **ibaretti.**” (s. 37)

“Adamcağız **nurlu yüzlü bir ihtiyardı.**” (s. 41)

“İşler hiç yolunda **değil** Hacı Etem!” (s. 43)

“Bu Hilmi Bey, Edremit’in eski eşraf ailelerinden birine mensup, **kibarca bir adamdı.**” (s. 44)

“Hulusi Bey ile diğer iki avukat pek fazla ziyanda **değillerdi.**” (s. 47)

“O gece Kübra **hasta mıydı?**” (s. 53)

“Kübra, kızım, Muazzez **senin kardeşindir.**” (s. 60)

“Bağ, **Cennetayağı’nın ta öbür başındaydı.**” (s. 63)

“Sen sevdalık **peşindesin.**” (s. 68)

“Babamdan artık hayır **yok...**” (s. 70)

“Hakikaten Ali’nin anneannesi **Edremit’in meşhur simalarındandı.**” (s. 71)

“Sanki tabiatla bu anda müstakil hiçbir şey **yoktu.**” (s. 75)

“Çıplak ayaklarında mercan terlikler ve sırtında yakası, kolları ve eteği fistolu beyaz ve uzun bir gecelik **vardı.**” (s. 77)

“Ben **Şakir gibi miyim?..**” (s. 81)

“Kübra ile anası ise evde **iki hayal gibiydiler.**” (s. 85)

“Dördüncüsü **davulcu çingenelerden biriydi.**” (s. 95)

“Bu **bir doktor raporuydu.**” (s. 98)

“**Lüzuci, yapışkan ve ağır bir kokuydu.**” (s. 114)

“Bu anda etraflarındaki ağaçlar, karşılarındaki deniz kadar bu kuvvete **tabiydiler.**” (s. 129)

“Hanım, ellerinde sedefli bir çekmece de **var mıydı?**” (s. 132)

“Her şeyden evel **yorgundu.**” (s. 133)

“Muazzez evde **değil mi?**” (s. 134)

“Artık kılık kıyafeti bir efendiden **farksızdı.**” (s. 142)

“Bunların ikisi de **yaşlı başlı adamlardı.**” (s. 149)

“Aman Yusuf, **pek acayip mahlusun.**” (s. 156)

“Hakikaten **harap ve perişan bir haldeydi.**” (s. 163)

“Elli ağaç zeytinimiz, on dönüm kadar tarlamız var!” (s. 170)

“Dudakları **kabuk kabuktu.**” (s. 192)

“Burası Edremit’le Akçay arasında, ova üzerinde **bir köydü.**” (s. 203)

“Genç kadının yüzü **bembeyazdı.**” (s. 213)

1.1.2. Birleşik Cümleler

1.1.2.1. Girişik-Birleşik Cümleler

İçinde bir fiilimsi veya fiilimsi öbeği -yani, yan cümle- bulunduran cümle türüdür. Eserde 1899 tane girişik-birleşik cümle bulunur. Sayıca en fazla görülen cümle türüdür.

Örneklerin bazılarında tek bir yan cümle mevcutken bazılarında da birden fazla yan cümleye rastlanır. Bunlar şu şekilde incelenebilir:çok

1.1.2.1.1. Bir Yan Cümle İçeren Girişik-Birleşik Cümleler

Girişik-birleşik cümlelerden 1234 tanesi, bünyesinde bir tane yan cümle bulunduran örneklerden oluşur. Tek yan cümleli bu örnekler, kendi içinde şöyle gruplandırılabilir:

1.1.2.1.1.1. Yan Cümlesi İsim-Fiilden Oluşanlar

İçerisinde isim-fiil veya isim-fiil öbeği barındıran girişik-birleşik cümledir. Bu gruptaki örneklerde yan cümle -mA, -mAk ve -(I)ş eklerinden biriyle kurulmuştur.

Eserde, 122 adet yan cümlesi isim-fiil veya isim-fiil öbeği olan girişik-birleşik cümle vardır. Bu örneklerde -mA, -mAk ve -(I)ş eklerinin üçü de kullanılmıştır.

Örnekler, sözdizimi içinde ya bir cümle ögesi olarak ya da bir sözcük öbeğinin birleşenlerinden biri olarak karşımıza çıkar.

Cümle ögesi olarak şu görevlerle kullanıldığı gözlenmiştir:

1. Yüklem görevinde:

“Sonra Hacı Etem demek Şakir **demektir**.” (s. 51)

“Ne **demek**!” (s. 169)

2. Özne görevinde:

“Arabayı oraya kadar **sürmek**, ortalığı telaşa verebilirdi.” (s. 120)

“Bir tatlı söz **duymak** bile gölümüne ferahlık verir.” (s. 184)

3. Nesne görevinde:

“**Okumak** öğrendim ya!” (s. 18)

“**Şakir’e gitmek** istiyor mu?” (s. 70)

“**Bu akşam söylemek** istemiştim.” (s. 77)

“Hiç kimse **kendinden evvelkinin adamlarını yerinde bırakmak** istemez.” (s. 170)

“İçindeki bütün yıkıntılara, bütün kederlere rağmen **başını yere eğmek** istemiyordu.” (s. 215)

“Salâhattin Bey de **şimdilik işi savsaklamayı** en uygun çare buldu.” (s. 51)

“Yusuf’a **hiçbir şey açmamayı** tercih etti.” (s. 51)

“**Oğluna bir memur kızı almayı**, (bu memur kim olursa olsun) aklından bile geçiremezdi.” (s. 56)

4. Zarf tümleci görevinde:

“**Bir müddet işi oluruna bırakmaya** karar verdi.” (s. 18)

“**Bir şey yapmaya** imkân yoktu.” (s. 48)

“**Üç senede, beş senede, elbet ödemeye** çalışacağız!” (s. 49)

“Daha bu yaşta **efelik yapmaya** kalkıyor.” (s. 52)

“Bir de bu vaziyette **Muazzez’e dair hayaller kurmaya** kalkmıştı ha?” (s. 107)

“Bu ‘yabanın köylüsü’ **kendisini en itibarlı ahbablarının yanında böyle garip vaziyette bırakmaya** nasıl cesaret ediyordu?” (s. 130)

“**Ağlamaktan** katılıyordu zavallı.” (s. 40)

“Bu Hasip Efendi **sabahtan beri dört tarafa koşmaktan** harap olmuştu.” (s. 160)

Sözcük öbeği içinde de şu görevlerle kullanıldığı gözlenmiştir:

1. Belirtili isim tamlamasının ikinci unsuru olarak:

“O zaman kendilerine {aynı muamelenin / **yapılması**}nı isteyecekler miydi?” (s. 27)

“{Salâhattin Bey’in / **bir iki günde üç yüz lirayı bulabilmesi**}ne imkân yoktu.” (s. 66)

“Yalnız {Ali’nin babasının / **uğraşması**} işi biraz uzattı.” (s. 97)

“Bunların {hiçbirinin / **hakikat olmaması**} lazımdı.” (s. 152)

“Bu yaptıkları, kızının rahatı ve {kızının / **sefaletten kurtulması**} içindi.” (s. 191)

“Sonra dertlerine {anasının / **ortak olmayışı**}nda da bütün kabahat onda mıydı?” (s. 183)

2. Sıfat tamlaması içinde yer alanlar:

“Bu, {**mektep zamanından kalma** / bir dördüncü sınıf kıraati}ydi.” (s. 73)

3. Çekim edatı öbeği içinde yer alanlar:

“{**Babalğının ekmeğini iki kişi birden yemek** / için} mi?” (s. 107)

“{**Oyalanmak** / için} etrafına baktı.” (s. 114)

“Yarı tıkalı burun delikleriyle, {**bu kokuyu sonuna kadar içmek** / için}, derin derin nefes alıyorlar...” (s. 129)

“{**Bunu diyivermek** / için} beni buraya saldırlar!” (s. 137)

“{**Böyle yapmak** / la} neyi kurtarırdı?” (s. 199)

“Nihayet {**uzun bir bekleme** / den sonra} çorba hazırlandı...” (s. 38)

“Herhangi bir palavra artık {**gülünç olmak** / tan başka} bir işe yaramazdı” (s. 61)

4. Pekiştirme Edatı Öbeği İçinde Yer Alanlar:

“Babası evvela {**bunu dinlemek** / bile} istemedi.” (s. 150)

1.1.2.1.1.2. Yan Cümlesi Sıfat-Fiilden Oluşanlar

İçerisinde sıfat-fiil veya sıfat-fiil öbeği barındıran girişik-birleşik cümledir. Bu gruptaki örneklerde yan cümle -An, -AsI, -mAz, -r, -DIk, -AcAk ve -mIş eklerinden biriyle kurulur. Eserde, 561 adet yan cümlesi sıfat-fiil veya sıfat-fiil öbeği olan girişik-birleşik cümle vardır. Sıfat-fiil eklerinin hepsi kullanılmıştır; ancak, -An, -DIk, -AcAk ve -mIş ekleri, daha fazla kullanılmıştır.

Bu örnekler, sözdizimi içinde ya bir cümle ögesi olarak ya da bir sözcük öbeğinin birleşenlerinden biri olarak karşımıza çıkar.

Cümle ögesi olarak kullanıldığında daha çok eksiltilmiş örnekler dikkat çeker. Sıfat-fiil öbeklerinden oluşan sıfat tamlamalarında isim unsuru eksiltilebilir. Bu durumda, isim unsurunun aldığı hâl eki de sıfat-fiil öbeğinin bünyesinde yer alır. Örneğin, “*Kızım, Kübra; sen {başına gelen / (şey)leri} söyle!*” (s. 61) cümlesindeki isim unsuru düşmüş ve isim unsurunun aldığı ekler sıfat-fiil öbeğine eklenmiştir. Bu durum, sıfat-fiil öbeğinin cümle ögesi olarak kullanıldığı örneklerin yanında, sözcük öbeklerinin bazılarında da karşımıza çıkmıştır.

Cümle ögesi olarak şu görevlerde kullanıldığı gözlemlenmiştir:

1. Yükleme görevinde:

“En itibarlı ve en sözü geçen sınıf, **kabadayı, aynı zamanda ağırbaşlı olan**lardı.” (s. 20)

2. Nesne görevinde:

“Kızım, Kübra; sen **başına gelen**leri söyle!” (s. 61)

“Bu sırada **yolun öbür ucundaki bağda dolaşan**ları gördü.” (s. 120)

“Aralarında **günlerce birer cümlelik mükâlemelerden başka bir şey konuşulmadığı** olurdu.” (s. 145)

Sıfat-fiil veya sıfat-fiil öbeğinden oluşmuş yan cümleler, daha çok sözcük öbeği içinde karşımıza çıkar. Sözcük öbeği içinde şu görevlerle kullanıldığı gözlenmiştir:

1. Belirtili isim tamlamasının ilk unsuru olarak kullanılan örneklerde de yukarıda bahsedilen eksiltme durumu görülür:

“Çocuk {**ölen**lerin / oğlu} idi.” (s. 9)

“Çocuğun bu metaneti {**orada bulunan**ların / kalbi}ni parçalıyordu.” (s. 9)

“Parmak kadar çocuğu {**benim yokluğumda kötü yollara saptıran**ların / kökü}nü kazırım.” (s. 196)

2. Belirtili isim tamlamasının ikinci unsuru olarak kullanılan örneklerde sıfat-fiil öbekleri -DIk ve -AcAk ekleriyle kurulmuştur:

“Bütün dışardaki arkadaşlarına rağmen {Yusuf’un / **asla ihmal etmediği**} bir tek kişi Muazzez ’di.” (s. 22)

“Uzun memuriyetlerin tecrübesi, {yerlilerin / **kendisi gibi memurlarla niçin ahbab olduk**ları}ni ona öğretmişti.” (s. 44)

“Canım, {benim / **oynamadığım**}ı sen de bilirsin!” (s. 46)

“Onlar da herhalde {senin / **böyle diyeceği**}ni düşünmüşlerdir.” (s. 51)

“Zavallı adam, {işin / **bu şekle gireceği**}ni düşünmemişti.” (s. 56)

“{Ali ’nin / **öldürüldüğü**} günlerdeydi...” (s. 100)

“{Bu Alevi köylerinin / **daha geniş mezhepli, daha samimi ve daha temiz oldu**ğu}nu uzun memuriyet seneleri ona öğretmişti.” (s. 139)

“Birdenbire {bu ince kamışın / **parmakları arasında dağıldığı**}ni gördü.” (s. 150)

“Yusuf, {bu sözün / **nasıl ağzından çıktığı**}na şaşıtı.” (s. 202)

3. Sıfat tamlaması içinde yer alanlar:

“{**Bütün bunları takip eden** / bayram}, sahiden bir coşkunluk ve neşe devri olurdu.” (s. 19)

“{**Hilmi Bey’den çıkan** / para} pek yabancı yere gitmedi ki!” (s. 51)

- “Şimdi dudaklarında hep o lakayt ve {**her şeyi bilen** / tebessüm} vardı.” (s. 69)
- “{**Babasını koltuklarından tutan** / Muazzez} ağlıyordu.” (s. 158)
- “{**Ömründe bu kadar çirkin el görmeyen** / Yusuf} hayretle onların hareketlerini takip ediyordu.” (s. 166)
- “{**Göğsünden boğazına doğru yayılan** / bir ateş}, gözlerinden yaş getirdi.” (s. 203)
- “{**Penceresi bahçeye bakan** / mutfak} kapkaranlıktı.” (s. 207)
- “Güneşin altında {pırıl pırıl / **yanan**} zeytin ağaçlarının sonunda beyaz minareleriyle Edremit görünüyordu.” (s. 214)
- “{**Camiye gidecek** / ihtiyarlar} burada aptes alırlardı.” (s. 25)
- “Hilmi Beyler {orta hizmetine **bakacak** / bir kadın} ararlarmış.” (s. 42)
- “{**Duracak** / zaman} değil.” (s. 49)
- “Dünyada {**düzelmecek** / iş} mi olur?” (s. 50)
- “Bende artık {**anlatacak** / yürek} mi kaldı?” (s. 61)
- “Eh, bu dünya da {**unutulacak** / dünya} zaten...” (s. 151)
- “{**Dayanacak** / kimsesi} yoktu.” (s. 162)
- “Bir müddet {**söyleyecek** / laf} bulamadılar.” (s. 177)
- “{**Merak edecek** / bir şey} değil.” (s. 183)
- “{**Üzülecek** / adam} evvelden düşünmeliydi, evladım.” (s. 186)
- “Bir dağ başında, uzak bir köyde, {**başlarını koyacak** / bir yer} bulurlardı elbette.” (s. 206)
- “Cildi {**şeffaf denecek** / bir hal} almıştı.” (s. 213)
- “Neydi bu {**içinden çıkılmaz** / meseleler?}” (s. 81)
- “Böyle zamanlarda {**tarif edilmez** / bir hasret} onları birbirine çekerdi.” (s. 145)

4. Çekim edatı öbeği içinde yer alanlar:

- “Bu izdivaç mikrobi {**evlendik** / ten sonra} faaliyetine başlar.” (s. 12)
- “{**Genç kız yatağına girdik** / ten sonra} Yusuf başucuna oturdu.” (s. 78)
- “{**Biraz durduk** / tan sonra} karısına döndü.” (s. 104)
- “{**Ben de razı olduk** / tan sonra} kimseye laf düşmez!” (s. 141)

1.1.2.1.1.3. Yan Cümlesi Zarf-Fiilden Oluşanlar

İçerisinde zarf-fiil veya zarf-fiil öbeği barındıran girişik-birleşik cümledir. Türkçede oldukça fazla sayıda zarf-fiil eki olmakla birlikte en sık kullanılanları , -ken, -

IncA, -ArAk, -All, -(I)p, -A, -I ve -All, ekleridir. Ayrıca, -mAdAn, -DlkÇA , -DIğIndA, -DI mI, ...-r ...-mAz, ...-DI ...-All gibi birleşik yapıli zarf-fiil ekleri de mevcuttur. (bk. 2.1. -DI mI, ...-r ...-mAz, ...-DI ...-All Biçimbirimleri). Eserde, 425 adet yan cümlesi zarf-fiil veya zarf-fiil öbeği olan girişik-birleşik cümle vardır. Yukarıda söz ettiğimiz zarf-fiil eklerinden -DI mI ve ...DI ... -All haricinde hepsi kullanılmıştır.

Bu örnekler, sözdizimi içinde ya bir cümle ögesi olarak ya da bir sözcük öbeğinin birleşenlerinden biri olarak karşımıza çıkar.

Cümle ögesi olarak tüm örneklerin yalnızca zarf tümleci görevinde olduğu gözlenmiştir. Bu örneklerin bir kısmı şöyle sıralanabilir:

“Yavrucuğum da **babası gelmeden** uyumuyor.” (s. 15)

“Şehre kadar **hiç ses çıkarmadan** yürüdüler.” (s. 35)

“Küçük gözleriyle, **hiç durmadan** odadakileri süzüyordu.” (s. 45)

“Muazzez derhal, **mukaddeme yapmadan** doğrudan doğruya sordu.” (s. 77)

“Yarım saat kadar **hiç konuşmadan** yan yana oturdular.” (s. 78)

“Daha **köyünden ayrılalı** bir sene olmadı bile...” (s. 17)

“**Gün geçtikçe** ahbaplıkları artıyordu.” (s. 22)

“Yusuf, **Kuyucak’tan çıkalı** altı sene olmuştu” (s. 25)

“Yusuf odanın bir köşesine **çekilip** yataktaki kıza uzun uzun baktı.” (s. 37)

“Kadın ayaklarına terliklerini zor **geçirip** dışarı fırladı.” (s. 103)

“Bir **falso verip** benim de başımı belaya sokmayın...” (s. 94)

“Beni Şahinde’nin eline bırakıp nasıl gidersiniz?” (s. 140)

“Malmüdüürü ve Kaymakam, kendisine mütemadiyen yeni emirler **verip** yeni yeni köylere yolluyorlardı.” (s. 186)

“Biraz **susunca** anlattı.” (s. 40)

“Yüreğin ezilmez mi senin **bunları görünce**?” (s. 43)

“Bunlar, içeride Salâhattin Bey’i **görünce** bir irkildiler.” (s. 60)

“Kahveden **çıkınca** yağmurun altında sokaklarda dolaştı.” (s. 74)

“Pembe boyalı ahşap binaya **girince** şahitlerle Şakir sofada kaldı.” (s. 92)

“Şahinde onu kolundan tutarak kulağına fısıldadı.” (s. 50)

“Yusuf sırtını büyük çınarın gövdesine dayayarak gözlerini gecenin içine dikti.” (s. 75)

“*Eliyle ağzını kurulayarak* kenardaki yeşil tahta sandığa oturdu.” (s. 117)

“Sonra *bu hareketini çocukça bularak* güldü.” (s. 120)

“Bir müddet sonra *garip sesler duyarak* uyandı.” (s. 157)

“*Sinirli parmaklarla onu kavrayarak* aşağı koştu.” (s. 159)

“Yusuf *gözlerini karşısındakinin yüzüne dikerek* uzun müddet baktı.” (s. 170)

“Birkaç kere senin odanın kapısında *içeriye dinlerken* gördüm.” (s. 53)

“Yusuf *baş parmaksız elini uzun uzun seyrederken* düşünceleri eski ve acı bir hatıra doğru uçtu.” (s. 155)

“Onun *bu hallerini gördükçe* zavallı Muazzez’in perişanlığı daha çok artıyordu.” (s. 85)

“*Kasabaya yaklaştıkça* Şahinde’nin merakı artıyordu.” (s. 131)

“*Karanlık dükkâna girer girmez* Ali, ona doğru koştu.” (s. 69)

Zarf-fiil veya zarf-fiil öbeği ile oluşmuş yan cümlelerin, nadiren de olsa, sözcük öbeği içinde şu görevlerde kullanıldığı gözlenmiştir:

1. Çekim edatı öbeği içinde yer alanlar:

“Yusuf’un halleri, {*Salâhattin Bey naklen Edremit’e, yani Kuyucak’tan çok uzağa tayin edilince* / ye kadar} devam etti.” (s. 17)

2. Bağlama edatı öbeği içinde yer alanlar:

“Yusuf kasabayı {*boyly boyunca / ve / hiç durmadan*} geçti.” (s. 17)

1.1.2.1.1.4. Yan Cümlesi Şart-Fiilden Oluşanlar

İçerisinde şart-fiil veya şart-fiil öbeği barındıran girişik-birleşik cümledir. *Kuyucaklı Yusuf* 36 adet yan cümlesi şart-fiil olan girişik-birleşik cümle bulunur.

Bu örnekler, sözdizimi içinde genellikle bir cümle ögesi olarak karşımıza çıkar. Bir cümlede ise, sözcük öbeğinin birleşenlerinden biri olarak kullanılmıştır.

Cümle ögesi olarak zarf tümleci görevinde kullanıldığı gözlenmiştir:

“*Ne de olsa* insan yavaş yavaş alışıyordu.” (s. 42)

“*Bırak Allah’ını seversen*, Şakir Bey...” (s. 68)

“Zaten *saklamasa* ne yapabilirdi?” (s. 69)

“*Dinlemeyeceksen* gideyim!” (s. 77)

“**Böylesi varsa**, kanını içerim!” (s. 90)

“**Şimdi gözlerini kaparsa** hiçbir şeye yanmayacaktı.” (s. 109)

“**Kendisi ölürse** Muazzez’in hali ne olacaktı?” (s. 110)

“**İstersen** burada kalalım...” (s. 128)

“Bu gece **gene geç vakitlere kalırsa** çıldırırdı.” (s. 133)

“Böyle bir şey **senelerce düşünse** aklına gelmezdi.” (s. 148)

“**Sen olmasan** muhakkak bir yerde bir aksaklık çıkar...” (s. 150)

“**Eğer o da size uyarırsa** gene sizden bilirim.” (s. 196)

“**Kıza yazık ederseniz** ben dayanamam.” (s. 197)

“**Ne kadar gayret etse** bunlara inanamayacaktı.” (s. 198)

“**Bir eliyle yanı başındaki ağaca tutunmasa** düşecekti.” (s. 214)

Yan cümlesi şart-fiilden oluşan girişik-birleşik cümlelerin birinde pekiştirme edatı zarf tümlecini pekiştirmiş ve bu yolla, yan cümle pekiştirme edatı öbeği içinde yer almıştır:

“**{İstesem / bile}** yapamıyorum.” (s. 54)

1.1.2.1.2. Birden Fazla Yan Cümleden Oluşan Girişik-Birleşik Cümleler

Girişik-birleşik cümle örneklerinin önemli bir kısmında da birden fazla yan cümle gözlenmiştir. Bu durumun gözlemlendiği 755 örnekte yan cümlelerin cümle ögesi veya sözcük öbeği unsuru olarak yine aynı görevlerle kullanıldığı ifade edilebilir. Bu görevlerin neler olabileceği yukarıda belirtildiği için burada tekrar yer verilmemiştir (bk. 1.2.1.1.1. Yan Cümlesi İsim-Fiilden Oluşan Girişik-Birleşik Cümleler, 1.2.1.1.2. Yan Cümlesi Sıfat-Fiilden Oluşan Girişik-Birleşik Cümleler, 1.2.1.1.3. Yan Cümlesi Zarf-Fiilden Oluşan Girişik-Birleşik Cümleler, 1.2.1.1.4. Yan Cümlesi Şarf-Fiilden Oluşan Girişik-Birleşik Cümleler).

Bu gruptaki örnekler, içerdiği yan cümle türüne göre şöyle ele alınabilir:

1.1.2.1.2.1. Yan Cümlesi İsim-Fiil ve Sıfat-Fiilden Oluşanlar

Eserde bulunan girişik-birleşik cümlelerin 320 tanesinde yan cümle isim-fiil ve sıfat-fiilden oluşur. Bu örneklerden bazıları şu şekildedir:

“Doğduğu günden beri dünyanın bir acayıplikler diyarı olduğunu ona anlatmaya çalışıyorlardı.” (s. 14)

“Yusuf’un hislerini göstermekten çekinmediği yegâne mahluk, küçük Muazzez’di.” (s. 16)

“Bu Şakir, yaşının on sekizden fazla olmamasına rağmen, kasabada herkese yaka silktirmiş bir çocuktur.” (s. 31)

“Adamcağız bu şehirde oturduğunu ve bu şehirden ekmek yiyeceğini unutmamak mecburiyetindeydi.” (s. 57)

“Salâhattin Bey, üç yüz yirmi liranın ödenmesinin sinirlerine verdiği gevşeklik içinde, her şeyle alakasını kesmiş gibiydi.” (s. 84)

“Onlar da sinirlerinin uzun süren bir uyanıklığını dinlendirmek için Salâhattin Bey gibi, manevi bir uykuya dalmuşa benziyorlardı” (s. 85)

“Artık bu dünyada hiçbir şeyin kendisini fazla alakadar etmediğini anlatmak istiyordu.” (s. 103)

“Son zamanlarda bu eğlencelere, artık boyu ile beraber olan kızını da götürmeye başlamıştı.”

“Bu kadar büyük bir saadeti onu verene göstermek doğru değildi.” (s. 128)

“Saadetin bu kadar tamam ve mükemmel oluşu ikisini de şaşırtmış gibiydi.” (s. 129)

“Yusuf işin ehemmiyetini tam manasıyla kavramamakla beraber, ortada müthiş bir şey olduğunu seziyordu.” (s. 153)

“Bu kadına karşı son günlerde adeta kine benzeyen hisler duymaya başlamıştı.” (s. 182)

“Muazzez, içinde bulunduğu hali hep kendine tabî göstermeye çalıştı.” (s. 187-188)

1.1.2.1.2.2. Yan Cümlesi İsim-Fiil ve Zarf-Fiilden Oluşanlar

Eserde bulunan girişik-birleşik cümlelerin 560 tanesinde yan cümle isim-fiil ve zarf-fiilden oluşur. Bu örneklerden bazıları şu şekildedir:

“Bu sefer de onu teskine filan çalışmayarak susmasını bekledi.” (s. 40)

“Kaymakam’ın evlatlığı otuzuna kadar, boşa gezip hazır ekmek yemekte devam mı edecekti?” (s. 106)

“Ağzını açarak bitkin, harap, nefes almaya uğraşıyordu.” (s. 114)

“**Burada bir müddet bekleyip atları dinlendirmek** istedi.” (s. 125)

“**Onların bir daha dönmek ihtimali göğsünü bir bıçak gibi çizerek** boğazına kadar çıktı.” (s. 135)

“Hiç kimse, **ağaçları ve üzerindeki mahsulü yakından görmeden bir alışverişe girmek** istemiyordu.” (s. 181)

“Yusuf **gelince bunu söylemeye** karar verdi.” (s. 183)

“**Evde kalıp senin halini görmeye** yüreğim dayanmıyor da ondan.” (s. 184)

“Kaymakam **boynunu sağa sola ve öne doğru kımlatarak ayılmaya** çalıştı.” (s. 208)

1.1.2.1.2.3. Yan Cümlesi İsim-Fiil ve Şart-Fiilden Oluşanlar

Eserde bulunan girişik-birleşik cümlelerin 1 tanesinde yan cümle isim-fiil ve şart-fiilden oluşur.

“**Yollarına devam etmek ve hiç olmazsa oralardaki bir köye kadar gitmek** istiyordu.” (s. 213)

1.1.2.1.2.4. Yan Cümlesi Sıfat-Fiil ve Zarf-Fiilden Oluşanlar

Eserde bulunan girişik-birleşik cümlelerin 247 tanesinde yan cümle sıfat-fiil ve zarf-fiilden oluşur. Bu örneklerden bazıları şu şekildedir:

“**Bunları söylerken** tavrında bir kalenderlikten ziyade **bir irade, birçok büyük ve düşünceli adamları gıptaya sevkedecek** bir irade görünüyordu.” (s. 10-11)

“Böylece, **bu iki sükütu seven** arkadaş, **gözlerini çınarın yapraklarına veya ördeklere dikerek** uzun müddet düşünebilirlerdi.” (s. 25)

“Top, **şehrin her yerinden görülebildiği** için, bilhassa çocuklar, **meydanlara toplanarak** topçunun hareketlerini uzaktan keskin gözlerle takip ederlerdi.” (s. 28)

“Meydanın kenarında, **üzerine tente gerilmiş** sergilerin altında, Alanyalı ve Aksekili çerçiler **bağıra bağıra** bilezik, kurdela, sakız, kına vesaire satıyorlardı” (s. 31)

“Kaymakam diğerlerinin kâğıtlarını da, **bir kere göz bile gezdirmeden, imzaladıktan** sonra yavaşça Hulusi Bey’e döndü.” (s. 49)

“**Öğle yemeğini evde yedikten sonra pardesüsünü giyerek** sokağa fırladı.” (s. 100)

“Bu sırada **Balkan Harbi’nde yaralanıp tebdilihava için babasının yanına, Edremit’e gelen** bir doktor yüzbaşısına kendini muayene ettirdi.” (s. 105)

“**Kararını vermiş bir insan tavrıyla acele etmeden** ayakkabılarını çekti.” (s. 118)

“**Bağın çapalanmış topraklarında ayakları asma çubuklarına takılarak koşarken** her adımda telaşı artıyor ve tiril tiril titriyordu.” (s. 121)

“**Kız kardeşini alıp eve dönen** bir insanın yüzü böyle olmazdı.” (s. 123)

“Bugünün öğleden sonrasında **birbirini kovalayarak geçen** vukuat, onu sersem etmişti.” (s. 126)

“O gece **takibe çıkıp muhtelif semtlere dağılan** altı candarma, ilk iş olarak, kasabaya yarımşar, birer saatlik köylerde güzel bir akşam yemeği yediler.” (s. 136)

“Bu esnada orada **birdenbire beliren iki candarma köylüyü yakalayarak** hükümete götürdüler.” (s. 137)

“**Küçük bir testi içinde gelen rakıdan birazını bir toprak tase dökerek** içti.” (s. 140)

“**Bu sözlerden birdenbire irkilen delikanlı karısını omuzlarından tutarak** kendinden uzaklaştırdı.” (s. 143)

“**Kaymakam’ın yanında ve elleri bağlı olarak gezen** bir memur izahat verdi.” (s. 165)

“**İhtiyar Hasip ve Nuri Efendilere karşı merhametle karışık görünen** bu istihfaf ifadesi, Yusuf’a **gelince** daha keskinleşmişti.” (s. 166)

“**Öteki kaşlarını kaldırıp, mühim bir nutka başlıyormuş** gibi yaptı.” (s. 172)

“**Dışarda ağaçların yapraklarını oynatarak esen** bir sonbahar rüzgârı, bu ölüme mahkûm yaprakları henüz koparamıyordu.” (s. 175)

“**Gün doğmadan kalkan** karım öğlelere kadar gözünü açamıyor.” (s. 197)

1.1.2.1.2.5. Yan Cümlesi Sıfat-Fiil ve Şart-Fiilden Oluşanlar

Eserde bulunan girişik-birleşik cümlelerin 3 tanesinde yan cümle sıfat-fiil ve şart-fiilden oluşur.

“**Hocanın bildiği birisinin işine yarası,** kendi işine yarardı” (s. 18)

“**Kaymakam Salâhattin Bey işe,** ileride anlatacağımız haller yüzünden, bu işle hiç meşgul olmadı.” (s. 97)

“**Babasının kendisine bu yolda bir şaka yapmayacağını bilmese** inanmayacaktı.” (s. 148)

1.1.2.1.2.6. Yan Cümlesi İsim-Fiil, Sıfat-Fiil ve Zarf-Fiilden Oluşanlar

Eserde bulunan girişik-birleşik cümlelerin 9 tanesinde yan cümle isim-fiil sıfat-fiil ve zarf-fiilden oluşur.

“Bu kasvetli ve şıpırtılı günde hiç ses çıkarmadan ilerleyen kafil¹eyi görmek insana elinde olmayan bir ürkeklik veriyordu.” (s. 7)

“Başparmağının kopuk bir et parçası halinde aşağı sallandığını görünce hepsi hayret dolu bir ürperme geçirdiler.” (s. 10)

“Bu kafil¹eyi akşam üzeri yorgun argın, kuzuların ipine sarılan bir demet ot omuzlarda, uzun ve taze kesilmiş değnekler elde kasabaya giderken görmek ömür olurdu.” (s. 24)

“Ocak başında iş görmeye çalışan kadın ikide birde tahta sandığı açarak içinden bir toprak tencere veya bir avuç tuz alıyordu.” (s. 37)

“Anlamak istemeyen bir ifade ile, hiçbir şey söylemeden, Yusuf’un yüzüne baktı.” (s. 55)

“Salâhattin Bey bu sırada Yusuf’un kendisini dinlemeyerek perdenin püsküllerini saç örgüsü gibi örmekle meşgul olduğunu gördü.” (s. 58)

“Yusuf’u en çok korkutan, Ali’nin bağırma²yıp, hakaret etmeyip, ağlama³sı ihtimaliydi.” (s. 80)

“Adamın kendisine geçen emeklerine böyle onu sebepsiz yere bırakıp gitmekle mi mukabele edecekti?” (s. 107)

“Hayvanını ve kendini yormaya hiç niyeti olmadığı için kahvede oturup yarım saat dinlendi.” (s. 136)

1.1.2.1.2.7. Yan Cümlesi İsim-Fiil, Sıfat-Fiil ve Şart-Fiilden Oluşanlar

Eserde bulunan girişik-birleşik cümlelerin 2 tanesinde yan cümle isim-fiil sıfat-fiil ve şart-fiilden oluşur. Bu örneklerden bazıları şu şekildedir:

“Onun fikrince, nasıl harpte kazanmak için her vasıta meşru ise, adalette kazanmak için de mümkün olan her çareye başvurmakta beis yoktu.” (s. 97)

“Bu sıkıntılı ve feci hallerinde bile kendisine gelip danışmayı, hiç olmazsa onunla bir çare düşünmeyi akıl edemeyişlerine büsbütün kızıyordu.” (s. 182)

1.1.2.1.2.8. Yan Cümlesi Sıfat-Fiil, Zarf-Fiil ve Şart-Fiilden Oluşanlar

Eserde bulunan girişik-birleşik cümlelerin 1 tanesinde yan cümle sıfat-fiil, zarf-fiil ve şart-fiilden oluşur.

“Yakın komşularda olsalar muhakkak Yusuf’un geldiğini mahalle çocuklarından duyup gelirlerdi.” (s. 178)

1.1.2.1.2.9. Yan Cümlesi İsim-Fiil, Sıfat-Fiil, Zarf-Fiil ve Şart-Fiilden Oluşanlar

Eserde bulunan girişik-birleşik cümlelerin 2 tanesinde yan cümle isim-fiil sıfat-fiil, zarf-fiil ve şart-fiilden oluşur.

“Hiçbir iş tutmayan ve boşta gezen bu ‘evlatlığa’ yüz suyu dökmektense, aslan gibi bir damat bulup köşeye kurulmak herhalde çok daha akıllı işiydi.” (s. 142)

“Yaşlandıkça düzgüne merak saran, saçlarını acayip otlarla boyayan, kaşlarına çatma rastık çeken ve ahbablarıyla dostluğu yavaş yavaş dedikodulu bir hal almaya başlayan bu kadın, hatta hiç eve gelmese daha iyi olacaktı.” (s. 142)

1.1.2.2. İç-İçe Birleşik Cümleler

Bünyesinde “iç cümle” barındıran cümlelere, iç-içe birleşik cümle denir. Eserde 134 adet iç-içe birleşik cümle bulunmaktadır. Bu örneklerde iç cümleler, genellikle cümlenin bir ögesi veya nadiren de olsa sözcük öbeğinin birleşenlerinden biri olarak karşımıza çıkar. Kimi örneklerde ise yan cümlenin içinde yer aldığı görülür. Bu tür örneklerde ise hem yan cümlenin bir ögesi hem de fiilimsi öbeğini oluşturan unsurlardan biri durumundadır.

Örneklerin cümle ögesi olarak şu görevlerde kullanıldığı tespit edilmiştir:

1. Nesne Görevinde:

“‘Bir şeyin mi var, Seyit Efe!’ dedim.” (s. 39)

“‘Ne oldu?’ dedim.” (s. 40)

“O daha çocuk, demedin mi?” (s. 50)

“Yusuf: ‘O da bir Allah’ın garibi, Muazzez.’ dedi.” (s. 53)

“‘Gelsene azıcık!’ dedi.” (s. 65)

“Ali: ‘Aldırma,’ dedi.” (s. 71)

“**Geç geleceğiz** dedi.” (s. 76)

““**Ne olacak bu oğlanın hali?**’ dedi.” (s. 93)

““**Gidişinden belliydi!**’ dedi.” (s. 41)

““**Bildiğinizi yapın!**’ dedi.” (s. 59)

““**Muazzez’in bu anlattıklarından haberi var mı?**’ dedi.” (s. 70)

““**Gel benimle öyleyse...**’ dedi. (s. 11)

““**Çalışın bakalım, bir kolayını buluruz!**’ dedi.” (s. 36)

“Kadın, kızına: “**Haydi Kübra, doğrul azıcık, Yusuf Ağa geldi!**’ dedi.” (s. 37)

““**Babam giderken boynumdan muskamı aldı, kendi boynuna taktı!**’ dedi.” (s. 40)

2. Zarf tümleci görevinde:

“Birkaç kere, dalgınlıkla, müşterilerin sirke şişesine **az kaldı** gazyağı dolduracaktı.” (s. 72)

“**Ne olursa olsun**, artık seni hiç bırakmayacağım!” (s. 123)

“**Ne tarafından düşünülürse düşünülün**, tahsildarlık herhalde bu Allahın belası tahrirat kâtipliğine tercih edilirdi.” (s. 173)

“**Ne olursa olsun**, hiçbir şeyde Muazzez’in kabahati yoktur.” (s. 194)

İç-içe birleşik cümlelerin 11 tanesinde iç cümle; cümle ögesi olarak değil, sözcük öbeği unsuru olarak karşımıza çıkar. 10 cümlede çekim edatı öbeğinden önce gelerek öbeğin isim unsurunu oluşturur. 1 cümlede ise isim tamlamasının tamlayanını oluşturur.

1. Çekim edatı öbeği içinde yer alanlar:

“**Bütün yüzünün ifadesinde bir bezginlik, hatta daha ziyade bir nefret aksediyor** gibiydi.” (s. 35)

“**Bu yolculuğun sonundan korkuyor** gibiydi.” (s. 123)

“**Orada, o kanlı çukurda, şimdiye kadar geçen bütün hayatını görüyor** gibiydi.” (s. 214)

“Herhalde bu, pencere vazifesini görecekti; fakat **içerisi görünmesin** diye sıvanan kireç, ışığın da pek azını içeri bırakıyordu.” (s. 37)

“Ben **gayrı Şakir Bey’e görünmeyeyim** diye bucak bucak kaçardım.” (s. 62)

“**Eyde başkaları da duyup bir şey sanacak, beni de, anamı da evden kovacaklar** diye yüreğim titriyordu.” (s. 63)

“*Beş on kuruş paramız var diye biz de kendimizi adamdan sayıyoruz...*” (s. 63)

“*Yoksa gelmem diye mi korkuyorsun?*” (s. 123)

“*Siz merakta kalmayasınız diye beni gönderdiler.*” (s. 138)

“*Havalar serinlediği için, iki yerde ateş yanmasın diye yemeği mutfakta yiyorlardı.*” (s. 180)

2. Belirtisiz isim tamlaması içinde isim unsuru:

“*Bu sefer bu [*‘ne yapmalı?’ / sualı*] bir bardak zehir gibi kafasından vücuduna doğru döküldü.*” (s. 180)

“*Şahinde’nin hali, [*bir şey bekliyormuş / hissi*]ni veriyordu.*” (s. 182)

1.1.2.2.1. İç Cümlesinin Yapı ve Kullanım Özelliklerine Göre İç-içe Birleşik Cümleler

İç-içe birleşik cümlelerde iç cümle, yapı ve kullanım özelliklerine göre farklılık gösterir. Bu bakımdan eserde yer alan iç-içe birleşik cümleler, iç cümlesinin özelliğine göre şu şekilde sıralanabilir:

1.1.2.2.1.1. İç Cümlesi Basit Cümle Yapısında Olanlar

“*Kısık bir sesle: ‘Muazzez ne diyor?’ dedi.*” (s. 74)

“*Her şey bitti dedim ya sana!*” (s. 50)

“*Artık onu senelerden beri hep hastadır sanıyordu.*” (s. 108)

“*‘Belki bir gün canım isteyecek!’ mi demişti...*” (s. 115)

“*‘Bununla mı döneceğiz?’ dedi.*” (s. 123)

“*‘Nerden geliyorsun?’ dedi.*” (s. 137)

“*‘Yarın sizi Edremit’e götüreceğim!’ dedi.*” (s. 140)

“*Ben sana neyle vakit geçiriyorsun diyorum.*” (s. 156)

“*Mahallede her evde bir kişi gitti denilebilirdi.*” (s. 155)

“*‘Sen ne iş yaparsın?’ dedi.*” (s. 165)

“*Nihayet yavaşça: ‘Benim de kimsem yok!’ dedi.*” (s. 170)

“*‘Uyuyor musunuz daha yahu?’ dedi.*” (s. 192)

“*‘Buralardan gidelim Yusuf!’ dedi.*” (s. 202)

“*‘Neden çözüyorum?’ dedi.*” (s. 207)

1.1.2.2.1.2. İç Cümlesi Girişik-Birleşik Cümle Yapısında Olanlar

“Yusuf: *‘Bana anlatırken yarım kalan bir hikâyeniz vardı,’ dedi.*” (s. 60)

“*‘Muazzez’in bu anlattıklarından haberi var mı?’ dedi.*” (s. 70)

“*‘Ne olursa olsun, artık seni hiç bırakmayacağım!’*” (s. 123)

“*‘Ne iş verirlerse onu yaparım!’* dedi.” (s. 165)

“*‘Ne tarafından düşünülürse düşünölsün, tahsildarlık herhalde bu Allah’ın belası tahrirat kâtipliğine tercih edilirdi.*” (s. 173)

1.1.2.2.1.3. İç Cümlesi Sıralı Cümle Dizisi Niteliğinde Olanlar

İç cümlesi bağımlı sıralı cümle dizisi olanlar:

“*‘Babam giderken boynumdan muskamı aldı, kendi boynuna taktı!’* dedi.” (s. 40)

“*‘Bir aralık Ceza Reisi’ne: ‘Bir iki el çevirelim istersen, ne dersin?’* dedi.” (s. 45)

“*‘Sen kararını vermişsin, bana bunları ne diye anlatıyorsun?’* dedi.” (s. 58)

“*‘Gel bakalım, oturup konuşalım!’* dedi.” (s. 77)

“*‘Arabacıya: ‘Cennetayağı’na gidip geleceğim, belki biraz da kalırım!’* demişti.” (s. 120)

İç cümlesi bağımsız sıralı cümle dizisi olanlar:

“*‘Gel bakalım, oturup konuşalım!’* dedi.” (s. 77)

“*‘Sus kızım, bunun böyle olması lazım!’* dedi.” (s. 83)

“Yusuf: *‘Ben geldiğim zaman birkaç kaşık pilav yemiştım, iştahım kapanmış!’* dedi.” (s. 180)

1.1.2.2.1.4. İç Cümlesi Bağlı Cümle Dizisi Niteliğinde Olanlar

“Anama birkaç kere: *‘Yukarı işine sen bak da ben senin yerine mutfağa gireyim!’* dedim.” (s. 62)

“*‘Bu dünyada karşılıksız hayır işlenmediğini öğrendim de onun için sordum,’* dedi.” (s. 71)

“*‘Nuri Efendi, sen de himmet et de bizim Yusuf’a acemilik çektirmeyelim!’* dedi.” (s. 94)

“*‘İki gözüm,’* dedi, *‘bu iş bir kaza... Fakat bu kazayı Şakir’in yaptığı muhakkak mı?’*” (s. 94)

1.1.2.2.1.5. İç Cümlesi Çok Cümleli Bir Söylem Niteliğinde Olanlar

Eserdeki iç-içe birleşik cümlelerin 20 tanesinde birden çok cümlelerin iç cümle konumunda yer aldığı görülür. Bu örneklerde iç cümle işlevindeki yapı, kendi içinde cümle üstü bir oluşumu temsil etmesi bakımından dikkat çekicidir:

“*Baba, hasta mısın? Neyin var? Ne diye ağlarsın?’ demiş.*” (s. 40)

“Kendi kendime: *‘Şurada gayretle çalışıp kendimi efendilere beğendirirsem ömrümün sonuna kadar otururum. Kızcağızımı da namuslu bir esnafa verirsem içim büsbütün rahat eder. Kimbilir, damat belki çok hayırlı çıkar da beni de yanına alır, ben de el evinde çalışacağıma, kızımın damadına saçımı süpürge ederim; onların çocuklarına bakarım!’* dedim.” (s. 42)

“*‘Az şeyler çekmemişsin sen, küçük!’* dedi, *‘fakat her şey geçer. Her şey unutulur. Kendini bir felaketin içinde kaybetmenin manası yoktur. İnsan birazcık da kalender olmalıdır!’*” (s. 61)

“Kübra’nın anası: *‘Biz ahımızı almayı Allah’a bıraktık. O, bunları iflah etmez inşallah!’* dedi.” (s. 61)

“Oradakilerden biri, bilgiç bir tavırla: *‘Bırakın yakasını gayri... Allah rahmet etsin!’* dedi.” (s. 92)

“Arkadaşına: *‘Sen yiye dur, ben bakayım... Yusuf Ağabeyim gelmiş, babama bir şey mi oldu acaba?’* dedi.” (s. 121)

“*‘Kendini topla Yusuf! Sen böyle yaparsan bizim halimiz ne olur?’* dedi.” (s. 162)

“*‘Bak evladım!’* dedi. *‘Sen benim merhum selefimin damadıydın. Pederin merhuma gıyabi hürmetlerim vardır. Emin ol! Seni de onun devlete bir emaneti sayarım. Baktım, tetkik ettim, bu kâtiplik işi sana göre değil.’*” (s. 172)

“Sadece: *‘Belki herif seni civarında bulundurmak istemiyor? Ne kadar olsa biraz tuhaf kaçacak. Fakat bulduğu iş de hiç fena değil. Gençsin. Dayanıklısın. Karda kışta köyleri dolaşmak biraz güçtür ama, sana koymaz. Allah hayırlısı neyse öyle yapsın!’* dediler.” (s. 173)

“Uzun bir sükkûttan sonra Şahinde tekrar: *‘O kadar söylüyorum, benimle hiç komşuya bile gitmiyor, evde kapanıyorsun! Bu hep böyle devam ederse senin halin ne olur? Alimallah perili olursun!’* dedi.” (s. 183)

“Biraz boğuk, fakat sakın bir sesle: *‘Ana, gel şuraya otur. Kapıyı kapa da gel...’* dedi.” (s. 194)

1.1.2.3. Karmaşık Birleşik Cümleler

İçerisinde hem yan cümle hem de iç cümle bulunduran cümlelerdir. Eserde 167 adet karmaşık birleşik cümle bulunur.

Girişik-birleşik cümleler konusunda yan cümlelerle; iç-içe birleşik cümleler konusunda da iç cümlelerle ilgili belirttiğimiz her özellik, bu gruptaki örneklerde de gözlemlenir. Bu bağlamda, dikkat çeken noktalar şöyle sıralanabilir:

1. Örneklerin bir kısmında bir yan cümle ve bir iç cümle bulunduğu görülür:

“O zaman Ali, birdenbire, **kendisinin bile şaştığı** bir cesaretle: ‘Ben vereyim...’ dedi. (s. 71)

“**Bir kenara çekilen** Kaymakam, Muazzez’e: ‘Şuradan bana bir kitap ver!’ dedi.” (s. 103)

“Salâhattin Bey, **ağzının içinde kalan** kuvvetsiz bir sesle: ‘Çabuk getir!’ dedi.” (s. 159)

“Çavuş **eliyle işaret ederek**: ‘Yapma canım!’ dedi. (s. 94)

“Şimdi sen o **tozlu odada oturdukça** kendi kendine: ‘Benim burada ne lüzumum var?’ diyeceksin!” (s. 150)

“Ertesi sabah Yusuf **daireye gider gitmez** bir odacı: ‘Yusuf efendi, sizi Kaymakam Bey istedi!’ dedi.” (s. 171)

2. Bazı örneklerde birden fazla yan cümle ve bir iç cümle bulunur:

“Nihayet **soracak suali kalmayan ve Şahinde’nin daha fazla sokakta durmasına lüzum görmeyen** saatçinin karısı: ‘Baksana Şahinde Hanım!’ dedi.” (s. 132)

“**İlk söylediği** söz, teşekkür yerine: ‘Ben ne okuma yazma bilirim ki bu işi yaptın?’ **demek** oldu. (s. 148)

“**Bir şey söylemek lüzumunu duyarak**: ‘Çok hasta mısınız?’ dedi.” (s. 37)

“Yusuf **avucunda tuttuğu bileği sinirli bir hareketle sıkarak**: ‘Lüzumu yok!’ dedi.” (s. 123)

“İsmail ‘Acı su getireyim mi?’ **deyinceye kadar bir ‘Kızılbaş’ köyünde olduğunu nasıl fark etmediğine şaştı.**” (s. 140)

“**Bunu menfi bir cevap telakki eden** Hasip Efendi **esefle başını sallayarak**: ‘Benim de gözüm tutmadı,’ dedi.” (s. 167)

“**Avukatın elini öptükten sonra**: ‘Sözünüzden çıkmam Hulusi Bey Amca!’ **diyerek** ayrıldı.” (s. 171)

“Nihayet onun da sustuğunu görünce gözünün birini kapayıp başını sallayarak: ‘Ne var, ne yok?’ **demek isteyen** bir işaret yaptı.” (s. 67)

“**Hiçbir şeyden haberi olmayan bu çocuğa gidip:** ‘Biz senin paranı aldık ama, kızı sana vermedik, onu da kendimize alıkoyduk!..’ **demek** herhalde kolay değildi.” (s. 79-80)

3. İç cümle örneklerin bir kısmında yapıca basittir:

“Yusuf ancak birkaç saniye sonra intikal ederek: ‘**Nasıl öder?**’ diye cevap verdi.” (s. 70)

“Omzundan tutarak: ‘**Haydi evlat, git biraz dolaş!**’ dedi. (s. 160)

“İzzet Bey başını çevirerek manalı bir tavırla: ‘**Bu mudur o?**’ dedi.” (s. 165-166)

“Sonra dışarıya doğru seslenerek karşı sıradaki kahveciye: ‘**Bize iki şekerli getir!**’ dedi. (s. 169)

“Sonra karısına dönerek: ‘**Annen evde yok mu?**’ dedi. (s. 201)

“‘**Ne diyorsun Muazzez!**’ diye haykırdı.” (s. 211)

4. Bir kısım örneklerde ise iç cümlenin girişik-birleşik cümle yapısında olduğu görülür:

“Hazin hazin gülererek: ‘**Görünmez kaza işte buna derler iki gözüm...**’ dedi.” (s. 49)

“Kısık ve bazen titreyen bir sesle: ‘**Hepiniz birlik olup beni öldürmeye mi niyet ettiniz?**’ dedi. (s. 59)

“‘**El evinde koşmaya sıkılmıyor musun? Boyun boyuma geldi, daha akıllanacağın yok!**’ diye uzun uzun söylendi.” (s. 62)

“Bir aralık gülümseyerek: ‘**Beni de işin içine karıştırmayı istediler desene...**’ dedi.” (s. 70)

“Kaymakam sözünü bitirince: ‘**Siz nasıl buyurursanız öyle olsun!**’ dedi.” (s. 173)

5. İç cümle konumunda sıralı cümle dizilerine rastlanır:

“**Karım ne yapıyor, ne ile karnını doyuruyor** diye tasa ettiği var mı?..” (s. 185)

“Yusuf salıncaktan inenlere: ‘**Hadi siz eve gide durun, ben İhsan’a bir iki laf diyeceğim!**’ dedi.” (s. 31)

“Akşam üzeri sepetlerini kollarına alıp giderlerken Yusuf onlara: ‘**Sıkılmayın bakalım, hepsi geçer!**’ dedi. (s. 36)

“Bunu bana **‘kimseciklere söyleme, beni asarlar ha!’** diye and verdirip öyle anlatmıştı.” (s. 39)

“Kübra yavaşça, başını bile kaldırmadan: **‘Yazık olur, Muazzez’i onlara vermeyin!’** dedi.” (s. 60)

6. İç cümle konumunda bağlı cümle dizilerine rastlanır:

“Kendi kendine: **‘Anam da hep malın gözünü bulur, ama bize göstermez!’** diye söylendi.” (s. 62)

“İlk söylediği söz, teşekkür yerine: **‘Ben ne okuma yazma bilirim ki bu işi yaptın?’** demek oldu.” (s. 148)

“Şahinde garip bir gülüşle: **‘Aç olsan da, bugünkü yemeklerimiz iştah açacak gibi değil!’** dedi.” (s. 180)

7. İç cümle konumunda çok cümleli bir söylemlere rastlanır:

“Birdenbire aklına gelmiş gibi: **‘Yahu, haberin yok mu? Bizim Hacı Rifat’ ın İhsan da evleniyor, iki haftaya kadar düğünü var. Çoruk’tan gelin getiriyor. Dehşetli ahenk yapacaktı!’** dedi.” (s. 81)

“Sonra Şakir’e dönerek: **‘Git yatağını ser de uyu... Sabah ola hayır ola... Bir kazadır oldu artık... Dikkatsizlik ettin. Sarhoşlukta insan daha çok sağına soluna bakmalı!’** dedi.” (s. 93)

“Davulcu oturduğu yerden kalkıp elini bağrına basarak: **‘Aha namusum hakkı için dediğin gibi ifade vereceğim... Ama bizim kıslak buraya uzaktır. Gelip gitmesi güç olur. İşler yüzüstü kalır, onun için telaşe ediyorum!’** dedi.” (s. 95)

“Bütün hadiseleri bilen Reis, Hami Bey’in, muhakemenin tavanını gürlleterek: **‘Maktul Ali ile müvekkilim, birbirlerine düşman olmak şöyle dursun, bir tehlike karşısında birbirlerini kurtarmak için ölmeye koşacak kadar samimi ve fedakâr iki dosttular,’** diye söylenmesini sonuna kadar dinlemek mecburiyetindeydi.” (s. 99)

“Muazzez önüne bakarak: **‘Yusuf Ağabeyim son günlerde eve uğramaz oldu. Bilmem nesi var?.. Siz de kendisiyle hiç konuşmuyorsunuz...’** dedi.” (s. 102)

“Kübra’nın annesi bir müddet tereddüt ettikten sonra: **‘Vallahi bilmem ki... Galiba şeye gittiler... Hilmi Beylere...’** dedi.” (s. 117)

“Sonra başını içeri uzatarak: **‘Gelsene Muazzez... Dışarısı serin değil... Üşümezsın!’** dedi.” (s. 128)

“Genç adam odasına girince Hasip Efendi ona doğru koşarak: **‘Evladım. Bu herif seni arattı. Pek meraktayız, çabuk gir çık da bize haber ver. İnşallah melunun fena bir niyeti yoktur!’** dedi.” (s. 171)

8. Karmaşık birleşik cümlelerde iç cümle, temel cümlelerin bir ögesi olabileceği gibi yan cümlelerin de bir ögesi olabilir. Bu duruma örnek olan cümlelerden bazıları şu şekildedir:

“Nihayet onun da sustuğunu görünce gözünün birini kapayıp başını sallayarak: **[‘Ne var, ne yok?’ / demek]** isteyen bir işaret yaptı.” (s. 67)

“**[Bir parçacık olsun / eğlenmek]** benim hakkım değil mi?” (s. 122)

“Şahinde gibi bir kadına: **[‘Kazık kadar herif evde oturup ekmeğime ortak oluyor!’ / dedirtmek]** uzun müddet çekilebilir miydi?” (s. 147)

“**[‘Annem anlatmıştı,’ / diye]** söze başladı.” (s. 62)

“**[‘Ah, nasıl oldu? Nasıl olur?’ / diye]** dişlerinin arasından mırıldandı.” (s. 179)

“Anası **[gidelim / deyince]** Muazzez bir şey demiyor mu?” (s. 117)

“Avukatın elini öptükten sonra: **[‘Sözünüzden çıkmam Hulusi Bey Amca!’ / diyerek]** ayrıldı.” (s. 171)

“Nuri Efendi: **[‘Bu Kaymakam sütü temiz bir insana benzemez ama, bu sefer bir iyi tarafına rast geldi herhalde!’ / diyerek]** başını salladı.” (s. 173)

“Kadın: **[‘Yat kızım, rahatına bak!’ / diyerek]** onun yanına oturuverdi.” (s. 183)

“Yusuf kapıya yaklaşınca Muazzez’in: **[Anneciğim, ‘Allah aşkına sus!’ / dediğini]** işitti.” (s. 179)

9. Karmaşık birleşik cümlelerde iç cümle, bir sözcük öbeğinin unsuru olabilir. Eserde yer alan karmaşık birleşik cümlelerde, iç cümlelerin isim tamlaması, bağlama edatı öbeği ve pekiştirme edatı öbeği içinde yer aldığı görülmektedir.

Belirtisiz isim tamlaması içinde isim unsuru:

“**[‘Kız razı olmuyor; senin işin sarpa sardı’ / tarzı]**nda bir şey söylemek ve mümkün olduğu kadar az izahat vermek niyetindeydi.” (s. 79)

“Salâhattin Bey ve evdekiler bunu bildikleri ve Şahinde’nin de dönmek için acele etmeyeceğini tahmin ettikleri için bu **[‘Şimdi gelirim!’ / sözü]**nü duymadılar bile.” (s. 156)

“Hulusi Bey’in tepesindeki büyücek levhada usta bir sülüs ile yazılmış:

[Ayinedir bu âlem, her şey hak ile kaim]

Mir'atı Muhammedden Allah görünür daim. / ibaresi] vardı. (s. 168)

“Hulusi Bey'in tam karşısında, bir ihtar gibi, fevkalede güzel bir talik ile yazılmış:

[Gariki bahri isyanım

Dahilek yâ Resulullah. / Levhası] duruyordu.” (s. 169)

Çekim edatı öbeği içinde yer alanlar:

“[Biraz kenardan seyrettik / ten sonra] Ali, ‘Hadi binelim!’ dedi.” (s. 30)

“Ali [tekrar kafasının içinde dolaşan mevzuya dönmek / için:] ‘Herhalde baban parayı ödemeli!..’ dedi.” (s. 70)

“[Onun dikkatini başka yerlere çekmek / için:] ‘E! Nasıl gidiyor işler?’ dedi.” (s. 156)

Bağlama edatı öbeği içinde yer alanlar:

“Artık: [‘Hayatımı nasıl bir düzene koymalıyım?’ / yahut, / ‘Bu işler benim işim mi, değil mi?’] diye düşünemezdi.” (s. 162)

“Onun biraz solunda, dükkânın içine doğru yan yana asılmış duran daha küçükçe levhalarda: [‘Bir işte kasıt ne ise hüküm ona göredir!’, / ‘Şek ile yakîn zail olmaz!’, / ‘Zararı âmmı def için zararı has ihtiyar olunur!’] gibi mecellerden alınmış cümleler vardı.” (s. 168-169)

Pekiştirme edatı öbeği içinde yer alanlar:

“O oda, o gözlüklü Hasip Efendi, o somurtkan Nuri Efendi [nasıl olur / da] örnek insan diye ele alınabilirdi?” (s. 152)

1.2. KULLANIM BAKIMINDAN CÜMLELER

1.2.1. Sıralı Cümle Dizileri

Sıralı cümle, basit veya birleşik yapıda en az iki cümlenin sıralama işlevli bağlaçlarla sıralanması yoluyla oluşan cümle dizileridir. Sıralı cümle dizilerinde, bağlaçları temsilen yazı dilinde virgül (,) veya noktalı virgül (;) ve konuşma dilinde ise vurgu yer alabilir.

Eserde 1126 adet sıralı cümle dizisi bulunur. Bu cümle dizileri şu başlıklar altında incelenebilir:

1.2.1.1. Sıralı Cümle Dizilerinde Kullanılan Bağlaçlar

Eserde yer alan sıralı cümle dizilerinde *ve*, *veya*, *hem ... hem (de) ...*, *kâh ... kâh ...*, *ya ... ya (yahut da) ...* bağlaçları ile bunları temsil eden noktalama işaretleri kullanılmıştır.

1.2.1.1.1. Ve Bağlacıyla Sıralanan Cümle Dizileri

Ve bağlacı, Eserdeki sıralı cümle dizilerinin 548 tanesinde yer alır. Bu bakımdan, sıralı cümleler arasında en sık kullanılan bağlaç olarak karşımıza çıkar.

“*[Burada çocukların büyük adamlar gibi, muhtelif sınıfları, muhtelif grupları vardı] ve [bu tasnifte büyüklerinkinden çok farklı esaslar gözetiliyordu].*” (s. 20)

“*[Hastalanmış] ve [evde yatıyormuş].*” (s. 36)

“*[Hulusi Bey’in gözleri Salâhattin Bey’e merhamet ve imkânsızlık içinde bakıyor] ve [Hilmi Bey’in gözleriyle karşılaşmamaya gayret ediyordu].*” (s. 48)

“*[Böylece on, on beş gün kadar bir zaman geçti] ve [tam bu sıralarda Yusuf’u bir gece eve getirdiler].*” (s. 52)

“*[Artık boş ümitleri kafasından atmaya çalışıyor] ve [kendini avutmak için Kazdağı eteklerinde bir köyde bulunan amcasına gitmeyi düşünüyordu].*” (s. 73)

“*[Ali, daha erkenden gelmiş] ve [bir köşeye oturmuştu].*” (s. 88)

“*[Yavaşça kapıyı araladı] ve [dışarı sıyrıldı].*” (s. 119)

“*[Yusuf elindeki kamçıyı şiddetle savuruyor] ve [atlar deli gibi koşuyordu].*” (s. 124)

“*[Taşlıkta duruyor] ve [gözleri yarı kapalı dinliyordu].*” (s. 134)

“*[Salâhattin Bey hemen bir araba hazırlattı] ve [çocukları aramaya gittiğine dair eve haber yolladı].*” (s. 138)

“*[Sanki yarım kalmış bir işin tamamlanması lazımdı] ve [günün birinde Kübra herhangi bir yerde bu işi tamamlamak için karşısına çıkacaktı].*” (s. 143)

“*[Sonra vukuat gecesini hatırladı] ve [bütün kanlı teferruat zihninden bir an içinde geçti].*” (s. 155)

“*[Donuk mavi gözlerini süratle etrafında gezdiriyor] ve [sözünü müteakip, sanki izah ediyormuş gibi, uzun ve zayıf kollarıyla işaretler yapıyordu].*” (s. 165)

“*[Yusuf eve dönerken avukat Hulusi Bey’e uğradı] ve [Kaymakam’ın kendisine söylediği şeyleri anlattı].*” (s. 173)

“*[Peşin olarak verilmesi icap eden parayı İhsan kendisi verdi] ve [at yedeklerinde, beraberce kasabaya döndüler].*” (s. 177)

“*[Ona bir parça da kızıyor] ve [bu kadar vurdumduymaz olmasına şaşıyordu].*” (s. 189)

“*[Aklına doğru dürüst bir cümle gelmiyor] ve [perişan kelimeler dudaklarından teker teker dökülüyordu].*” (s. 194)

“*[Önüne bir lokma ekmek tutuluyor] ve [bunun geri alınması tehdidiyle en olmayacak şeyler yapıyordu].*” (s. 200)

“*[Biraz iyileşir iyileşmez derhal Edremit’e dönecek] ve [Muazzez’i alarak herhangi bir yere gidecekti].*” (s. 205)

“*[Şahinde titreyerek iskemleye sarıldı] ve [faltaşı gibi açılan gözlerini Yusuf’a dikti].*” (s. 208)

“*[Bu anda bütün hayatıyla, bütün muhitiyle, bütün dünya ile hesap kesiyor] ve [bu hesaplaşma, şimdiye kadar her şeye baş eğdiği nispette korkunç oluyordu].*” (s. 209)

“*[Yusuf gözlerini bu yaraya dikti] ve [belki yarım saat, hiç kımldamadan baktı].*” (s. 214)

2.1.1.2. Veya Bağlacıyla Sıralanan Cümle Dizileri

Veya bağlacı, Eserdeki sıralı cümle dizilerinin 1 tanesinde yer alır.

“*[Bunlar hep Şakir’in lehineydi] veya [öyle tertip edilmişti].*” (s. 97)

1.2.1.1.3. Hem... Hem (de)... Bağlacıyla Sıralanan Cümle Dizileri

Hem... hem (de) bağlacı, Eserdeki sıralı cümle dizilerinin 5 tanesinde yer alır.

“**Hem** *[korkudan iki yanına sarılır], hem de [keyfimden bağırırdım].*” (s. 63)

“*[Ben hem eşyayı evin içine taşıyor], hem de [türkü çağırıyordum].*” (s. 63)

“**Hem** *[oradaydım], hem de [sarhoş değildim]!..*” (s. 94)

“*[Salâhattin Bey bunları gördükçe hem seviniyor], hem de [içini garip bir hüznün kapladığını hissediyordu].*” (s. 109)

“**Hem** *[deminki telaşının yersiz olduğunu düşünerek müsterih oluyor], hem de [Yusuf’un buraya kadar sırf kendisi için, Muazzez için gelişinden anlatılmaz bir memnunluk duyuyordu].*” (s. 121)

1.2.1.1.4. *Kâh ... Kâh ...* Bağlacıyla Sıralanan Cümle Dizileri

Kâh ... kâh ... bağlacı, Eserdeki sıralı cümle dizilerinin 1 tanesinde yer alır.

“[On kilometre kadar uzanan ağaçlı ve bahçeli bir araziden sonra başlayan bu deniz, bulutların arasından yer yer fırlayan güneşin altında *kâh* parlıyor], *kâh* [kararıyordu].” (s. 102)

1.2.1.1.5. *Ya ... Ya (Yahut da) ...* Bağlacıyla Sıralanan Cümle Dizileri

Ya... ya (Yahut da) ... bağlacı, Eserdeki sıralı cümle dizilerinin 3 tanesinde yer alır. Bazıları şu şekildedir:

“[Bu hal biraz daha devam eder, herkes bana karşı cephe almaya başlarsa *ya* başımı alıp kaçacağım], *yahut da* [kafama bir kurşun sıkacağım].” (s. 59)

1.2.1.1.6. Bağlama Edatı Yerine Noktalama İşareti ile Sıralanan Cümle Dizileri

Sıralı cümle dizileri oluşturulurken bağlaçları temsilen virgül veya noktalı virgül de kullanılmıştır. 466 örnekte virgül, 92 örnekte noktalı virgül gözlenmiştir. Bazı örneklerde ise noktalama işareti kullanılmamıştır.

1. Virgül ile sıralananlar:

“[Atlılar köşeyi dönünce kazları olduğu gibi bıraktı], [elinden değneğini atarak evine koştu].” (s. 8)

“[Annesi bu sefer onu susturmak için kucağında hoplatarak odada dolaşır], [sonra bahçeye çıkarak kızcağızı orada avutmak isterdi].” (s. 14)

“[Bir kere eski ve korkunç hatıraları kafasından atabilmiş değildi], [ikincisi kendisini burada oldukça yabancı buluyordu].” (s. 21)

“[Hacı Rifat'ın İhsan salıncağa bindikten sonra Yusuf'u gördü], [başıyla ve elleriyle selamladı].” (s. 31)

“[Bizim komşu pabuççu Yunus Ağa olanı biteni haber almış], [bize gelirmiş].” (s. 41)

“[Sakalları birkaç saat içinde uzamış], [uzun parmaklı ellerinin üzerinde mor damarlar peyda olmuştu].” (s. 48)

“[O da çok çekmiş], [yüzüne bir baksana]!” (s. 53)

“[Eski hıncını filan bir tarafa bırak], [bu işte bir fenalık görüyorsan söyle].” (s. 58)

“[Odadan çıkmak için yürüdü], [tam kapıdayken Kübra’nın annesinin sesini duyarak geriye baktı].” (s. 64)

“[O kız böyle kalmaz], [muhakkak bir şeyler yapacak]...” (s. 70)

“[Gece yarısından sonra geliyor], [şafakla beraber gidiyordu].” (s. 84)

“[Etme canım], [daha ortada bir şey yok]!” (s. 89)

“[Yatsana efendim], [ne ağlıyorsun]?” (s. 104)

“[Günlerce, aylarca düşünüyor], [aklına işe yarar bir fikir gelmiyordu].” (s. 107)

“[Yusuf tekrar sormak ve ısrar etmek için ağzını açtı], [sonra vazgeçerek arkasını döndü].” (s. 113)

“[Pembe saten fistanını giydi], [yeldirmesini, başörtüsünü zor takıp dışarı fırladı].” (s. 118)

“[Eski hiddeti geçmiş], [yerini, kötürüm eden bir teessüre bırakmıştı].” (s. 122)

“[Biraz dik bir sırtı turmandılar], [önlerine bir iniş geldi].” (s. 128)

“[Şahinde Hanım, boşuna çalma], [evde kimse yok]!” (s. 131)

“[Gözleri karıncalanıyor], [başı zonkluyordu].” (s. 134)

“[Perdeler sırma işlemeli yağlıklar ile bağlandı], [kapının karşısına gelen duvarın kenarına bir konsol, bir ayna, bir masa saati ve iki karpuzlu lamba kondu].” (s. 142)

“[Yusuf kahveye filan gitmiyordu], [ağızdan duyduğu şeyler de yarım yamalak].” (s. 153)

“[Yusuf ayakkabılarını acele giyerek dışarı çıktı], [koşarak belediye doktoruna gitti].” (s. 158)

“[Odasındaki tahta masanın başında oturuyor], [kamuş kalemlerden biriyle oynuyordu].” (s. 165)

“[Yusuf yarım saat kadar onu seyretti], [sonra güneşin yükseldiğini görerek giyinmek için kalktı].” (s. 176)

“[Bir kaşık pilav alıyor], [sonra dakikalarca elindeki kaşığı süzüyordu].” (s. 181)

“[Keskin ve nemli bir rüzgâr esiyor], [insanın yüzüne ara sıra ince damlalar savuruyordu].” (s. 196)

“[İnşallah şu zeytin mevsimi geçsin], [ben sana bir ay izin alırım].” (s. 201)

“[Genç kadın cevap vermedi], [kocasına sarılan kolları onu sıkmaya çalıştı].” (s. 211)

2. Noktalı virgül ile sıralananlar:

“[İki kanatlı siyah bir kapıdan ufak fakat çiçekli bir bahçeye giriliyor]; [iki sıra şimşir fidanlarının ve birkaç küçük kayısı ağacının arasından geçildikten sonra karşıya tahta bir merdiven çıkıyordu].” (s. 8)

“[Nihayet uzun bir beklemeden sonra çorba hazırlandı]; [kadın bunu çinko bir tase doldurduktan sonra sandıktan aldığı tahta bir kaşıkla birlikte kızına uzattı].” (s. 38)

“[Salâhattin Bey kâğıda bir göz atınca sapsarı oldu]; [eli titremeye başladı].” (s. 49)

“[Yusuf Ağabey, söyle bakayım artık]; [bütün bu işler ne demek oluyor?].” (s. 53)

“[Sevine sevine koştum]; [arabadaki yatakların, kilimlerin üstüne oturdum].” (s. 63)

“[Hapishane ancak serseriler, köylüler ve aşağı tabakadan insanlar içindi]; [bir Hilmi Bey’in oğlu, adam öldürse bile, onlarla bir tutulamazdı].” (s. 96)

“[Kaldırımlarda müthiş bir gürültü çıkararak ilerleyen yaysız arabada adamakıllı sarsılarak Çayıçi’ni ve Bayram Yeri’ni geçti]; [evine geldi].” (s. 131)

“[İki kanatlı kapının yanındaki odayı açtı]; [çırayı götürüp ocağa koyduktan sonra dışarı fırladı].” (s. 139)

“[Benim şurada üç günlük ömrüm kaldı]; [aklında bulunsun diye bunları söylüyorum].” (s. 151)

“[Ömrünün sonuna kadar dövünsen bu hayatın cefası tükenmez]; [kendine etmiş olursun].” (s. 151)

“[Sen hemen beş on kuruş tedarik edersin]; [elbet birkaç paranız vardır!].” (s. 173)

3. Virgül veya noktalı virgül kullanılmış sıralı cümle dizilerinde ikiden fazla cümle varsa son cümleden önce ve bağlacı kullanılır. Bu durum, eserdeki 50 sıralı cümle dizisinde görülebilir:

“[Bir ramazan bayramının birinci günü, sabahleyin namazdan dönüldüğü esnada, Yusuf, yeni yaptırdığı ‘şeytanbezi’ elbiseleri giymiş], [Şahinde’nin süslediği Muazzez’i seyrediyor] **ve** [gülümsüyordu].” (s. 29)

“[Bağrışıyorlar], [konuşuyorlar] **ve** [düdük öttürüyorlardı].” (s. 30)

“[Dışarda yağmur damlalarının boğuk sesi arasında bir ayak tıptırtısı peyda oldu], [kapıya yaklaştı] **ve** [hızlı hızlı vurdu].” (s. 42)

“[Muazzez yavaşça yatağın kenarından kalktı], [ağır ağır, başı önde dışarı çıktı] **ve** [Yusuf hiçbir şey anlamadan arkasından bakakaldı].” (s. 55)

“[Kendi dili ile bu insanların dili arasında herhalde pek büyük farklar olacaktı], [onlar Yusuf’un sözlerinden bir şey anlamayacaklar] **ve** [o, anlattığı ile kalacaktı].” (s. 69)

“[İpekli Halep işi kuşağı çözülmüş], [yerde sürünüyor] **ve** [ayağına dolaşıyordu].” (s. 90)

“[Sonra sanki bu ağır silahı taşımaktan yorulmuş gibi, kolu ağır ağır aşağıya indi], [Ali’nin hizasına gelince durdu, dimdik uzandı] **ve** [daha aşağı inmedi].” (s. 91)

“[Hacı Etem ona bir tutam daha tütün uzatarak kalktı], [karakoldan çıktı] **ve** [gecenin bu vaktinden sonra Hilmi Beylerin evinin yolunu tuttu].” (s. 95)

“[Hele bir gün Cennetayağı’ndaki bağa davet edilip orada, uzaklarda dolaşan ve gözlerini kendisine diken Şakir Bey’e rastlayınca, bu aileden büsbütün soğudu], [içini bir ürperme kapladı] **ve** [korkmaya başladı].” (s. 112)

“[Kendininkine bitişik bir odaya soktu], [pencere yanındaki bir masayı gösterdi] **ve** [içerde bulunan diğer iki kişi ile onu tanıştırdı].” (s. 149)

“[Başı daima çatkılı ve gözleri daima kızarmış olan Şahinde sofraya gelip birkaç yudum alır], [sonra bahçe tarafındaki odasına geçerek mindere uzanır] **ve** [‘of, aman!’ diye inlemeye başlardı].” (s. 163)

“[Yerinden fırladı], [taşlığa çıkıp çizmelerini giydi] **ve** [hiçbir şey söylemeden sokağa çıktı].” (s. 195)

“[İlk geceler kendini bilmeyecek kadar ateşi yükselmişti], [boğazı yanıyor] **ve** [yutkunamıyordu].” (s. 204)

“[Kendisi de atlayarak karısını kucağına aldı], [üşümesin diye sımsıkı sardı], [açık duran bahçe kapısından başını eğerek geçti] **ve** [hayvanı, iki dakika evvel geldiği gibi, dötrnala kaldırdı].” (s. 210)

“[Yüzü korkunç bir hal alıyor], [kuru gözleri patlayacak kadar dışarı fırlıyor] **ve** [çamur içindeki elleri asabi hareketlerle Muazzez’in soğuk vücuduna sarılıyordu].” (s. 214)

“[Gölgesi bütün meydana kaplayan büyük çınar hiç durmadan hışıldar]; [biraz ilerde, Karpuzoğulları’nın büyük konaklarının damındaki leylek, yavrularına uçmak öğretmek ister] **ve** [garip takırtılar çıkarırdı].” (s. 25)

“[Yüksek hâkimlerim! Burada tesadüfün ve ilahi arzunun bir cilvesine daha şahit oluyoruz]; [bir kaza oluyor] **ve** [bir vatan çocuğu ölüyor].” (s. 99)

“[Bir müddet sonra derin bir nefes aldı]; [karısını tekrar gocuğa sararak, incitmekten korkuyormuş gibi ihtimamla, çukura yerleştirdi] **ve** [yumuşak toprakları avuçlarıyla çabuk çabuk onun üzerine attı].” (s. 214)

“[Burada felaketzede memur içer]; [müflis tüccar içer]; [fena mahsul çıkaran eşraf içer], [senelerden beri aynı köşede bırakıldığı için içerleyen zabıt içer] **ve** [nihayet karısı ile geçinemeyen kaymakam içer]...” (s. 14)

“[Damların yosun tutan ve kararan kiremitlerini nihayetsiz dut, erik ve iri yapraklı incir ağaçları örtmeye çalışıyor], [derelerin kenarını beyazımtırak yapraklarıyla uzun kavaklar, bazı yerlerde kopan bir şerit halinde ve yalnız kenar mahallelerde takip ediyor]; [bunların arasında belki yirmiden fazla minare, bembeyaz yükseliyor] **ve** [uzaktan bakan bir göze, tıpkı kavak ağaçları gibi hafif hafif sallanıyor hissini veriyordu].” (s. 19)

4. Eserde yer alan 2 sıralı cümle dizisinde ise, 3. maddede bahsedilen durumdan ayrı olarak sıralanan her cümle arasında ve bağlacı kullanılmıştır:

“[Resmi işlerini uzun senelerin verdiği itiyatla yapıyor], [bunların bir kısmını, pek bunalırsa, tahrirat kâtibine bırakıyor] **ve** [eve gidip sokak üstündeki loş odanın bir minderine uzanıyor] **ve** [hayatını teşkil eden boş seneleri gözünün önünden geçiriyordu]...” (s. 109)

“[Vakur bir vınlayışla uçan arının arkasından avaz avaz bağışarak koşuyorlar] **ve** [yaklaştıkları zaman kavak dalını savurup hayvanı sersem ediyor] **ve** [yere düşürüyorlardı].” (s. 115)

5. Eserde yer alan sıralı cümle dizilerinin 10 tanesinde noktalama işareti kullanılmamıştır ancak, cümleleri okurken vurgulamada sıralama olduğu bellidir.

“[Ben şimdi alır] [götürürüm].” (s. 32)

“[Girdi] [yatağa yattı].” (s. 39)

“[Hacı Etem, söyle bakayım] [ne diye geldin buraya]? ” (s. 43)

“[Avukat Hulusi Bey de eski itirazlarında o kadar ısrar etmiyor:] [‘Sen bilirsin, hayırlısı ne ise o olsun!’ diyordu].” (s. 57)

“[Ali, kendisine gidip derdini anlattığı zaman: ‘Git oğul, bende o kadar para ne gezer!’ dediği halde, yatsı namazını kıldıktan sonra usulca Ali’nin odasına gitmiş:]

[‘Al, babana bir şey duyurma!’ diyerek Ali’nin yerde serili duran yatağının başucuna büyükçe bir kese bırakmıştı.]” (s. 71)

“[İşini bitirmiş olmanın verdiği bir vicdan istirahati ile Ayvalık Karakolu’nda uzanıyor] [biraz dinlendikten sonra şehri dolaşmaya çıkmayı ve bütün ahalisi Rum olan bu kasabanın güzel kızlarını gözden geçirmeyi düşünüyordu].” (s. 136)

“[Onu kaybetmek tehlikesi beliren zamanları, hatta onu eliyle kendinden uzaklaştırdığı günleri hatırladıkça şaşıyor:] [‘Ben bunu nasıl yaptım?’ diye kendine soruyordu].” (s. 145)

“[Kapıyı çalarken, sözlerine bir son vermek ister gibi, çok bilmiş bir tavırla başını sallıyor:] [‘Ya, işte böyle!’ diyordu].” (s. 151)

“[Yeni Kaymakam gözlerini odanın duvarlarında gezdirdikten, kenarda dayalı duran birkaç büyük ve eski deftere şöyle baktıktan sonra: ‘Haydi bakalım, oturun yerlerinize!’ diyerek çıktı] [gitti].” (s. 166)

“[Dur] [sana kahvaltı getireyim]!” (s. 176)

1.2.1.2. Sıralı Cümle Dizilerinde Öge Ortaklığı

1.2.1.2.1. Bağımsız Sıralı Cümle Dizileri

Aralarında ortak unsur barındırmayan, birbirlerinden anlamca bağımsız en az iki cümlelerin sıralama işlevli bağlaçlar veya bu bağlaçları temsil eden noktalama işaretleri ile birlikte birbiri ardına sıralanması yoluyla oluşan cümle dizilerine, bağımsız sıralı cümle denir.

Eserde 488 tane bağımsız sıralı cümle dizisi bulunur, bazıları şu şekildedir:

“Dere, bahçenin kenarından geçer ve çocuklar ellerindeki fıçı çemberlerinin keskin taraflarını vurarak, bir karıştan daha derin olmayan suda balık avlarlardı.” (s. 19-20)

“Biraz daha ilerde, meydanın tam orta yerinde salıncaklar kurulmuştu ve asıl kalabalık, bunların etrafında idi.” (s. 30)

“Yatağın önündeki devrilmiş çorba tası ve tahta kaşık olduğu gibi duruyor ve kimse onlara el sürmüyordu.” (s. 39)

“Kaymakam önündeki kâğıda titrek bir imza attı ve Hacı Etem gözlerini Hulusi Bey’inkilerle karşılaştırmamaya çalışarak süratle çıktı.” (s. 49)

“Kahvenin kapısı tekrar aralandı ve içeri Şakir girdi.” (s. 66)

“Çizmeleri topuklarına kadar çamura batıyor ve ayağını kaldırdığı zaman bıraktığı çukura kirli sular doluyordu.” (s. 74)

“Gözleri yarı kapalıydı ve bir rüyada olduğunu sanıyordu.” (s. 79)

“Ali gözünün önüne geldi ve dudakları yarı merhamet, yarı istihfaf ile büküldü.” (s. 82)

“Geniş ve tozlu meydanın kenarlarına dikilen sııkların üzerinde demir ızgaralar vardı ve bunların arasına sokulan çırallar, meydanı oldukça aydınlatıyordu.” (s. 88)

“Çamurlu yolda insanın burnuna rutubetli ve ekşi bir gübre kokusu vuruyor ve oralardaki birkaç basık evin bacasından etrafa reçineli çam odunlarının dumanı yayılıyordu.” (s. 102)

“Şahinde’nin kendine göre biraz da kurnazlığı vardı ve Muazzez için Edremit’te evlenme yollarının, bir tek çare müstesna, kapanmış olduğunu fark ediyordu.” (s. 110-111)

“Bir kertenkele hızla kaçtı ve birkaç ağustos böceği sustu.” (s. 110-114)

“Derhal bulduğu bu yalana kendisi de inanmış gibi içi cız etti ve hakikaten Yusuf’un buraya babasına ait fena bir haberle gelmiş olmasından korktu.” (s. 121)

“Bir hışırta oldu ve Muazzez’in pembe saten elbisesi bu tarafa yaklaştı.” (s. 126)

“Evde bulunduğu zamanlar artık büsbütün nadirdi ve Yusuf onun yüzünü görmediğine müteessir değildi.” (s. 142)

“Yüzünün bütün adaleleri gerilmiş ve şakakları ter içinde kalmıştı.” (s. 155)

“Konuşamıyor ve gözleri, derdini anlatamayan bir çocuk çarpıntısı ile, kızına koşmak istiyordu.” (s. 157)

“Kadınlar yukarda baygın bir halde yatıyor ve başlarında dört beş komşu bekliyordu.” (s. 160)

“Muazzez lafa karışmaya korkar ve Yusuf daima susardı.” (s. 164)

“Bu evin içindeki maddi ve manevi sıkıntıyı bölüşecek bir insana muhtaçtı ve bu günlerce süren mutlak yalnızlık onu neredeyse boğacaktı.” (s. 183)

“Bu kıza bir zamanlar yan bakmasına müsaade edilmemişti ve bugün onu saatlerce hırpalıyor, kucağına alıyordu.” (s. 190)

“Bu düşünce içini bir kurt gibi kemiriyor ve genç adam, dizginlere asılarak gerisin geriye dönmek için, nefsiyle müthiş bir mücadelede bulunuyordu.” (s. 203)

“Kapı parmak kadar aralıktı ve buradan dışarıya turuncu bir ışık çizgisi uzanıyordu.” (s. 207)

“Yavaş yavaş zeytin ağaçları azalmış ve yolun kenarında tek tük çınarlar belirmeye başlamıştı.” (s. 211)

“Bu sırada gocuk kaydı ve genç kadının vücudu meydana çıktı.” (s. 214)

“Yolun iki tarafındaki ıslak söğüt ve hayıt ağaçlarına düşen yağmur damlaları hafif, melankolik bir tıptı çıkartıyor, atların kumlu yolda intizamsız izler bırakan ayakları gıcırtılı ve ezik sesler veriyordu.” (s. 7)

“Bazen gözü pencereden Kuyucak tarafına iliştiriyor, hemen kendisine bir durgunluk geliyor, çocuğu kucağından yere bırakarak düşünmeye başlıyordu.” (s. 16-17)

“Bunların en başında bakkal Şerif Efendi’nin oğlu Ali vardı, muntazam mektebe giden ve hiç kimse ile kavga etmeyen bu çocukla evde annesinin yanında tanıştı.” (s. 21-22)

“Kadın envai türlü dualar, teşekkürlerle Yusuf’un ellerine sarılıyor, kız ise, hiçbir harekette bulunmadan, yabancı ve soğuk gözlerle bunlara bakıyordu.” (s. 36)

“Epeyce kafayı tuttukları sırada kapı çalındı, içeriye fabrikatör Hilmi Bey ile Hacı Etem girdi.” (s. 44)

“Genç kızın iri gözlerinin içi ateş gibi yanıyor, dudaklarının kenarı, tokat yemiş gibi titriyordu.” (s. 55)

“Utanma kızım, senin ne taksiratın var, yapanlar utansın!” (s. 61)

“Yanında ayakta duranlardan birine başıyla işaret etti, o eğilip yaralının göğsünü açtı.” (s. 91)

“Kocaman bir çınar ve güzel bir havuz bulunduğu söylenen bu mesire yeri kendisine pek methedilmişti, bu anda birdenbire içinde beliren bir merakla orayı bulmaya niyet etti.” (s. 100)

“İri ve yüksek çamların yukarılarında kıpırdamalar oluyor, bir sincap daldan dala atlıyordu.” (s. 129)

“Görmedim komşu, belki bohçaya tıkmışlardır.” (s. 132)

“Al öyleyse, ben de seni bulup malını geri vermeye geldim.” (s. 137)

“Yaşlı erkeklerin lafları, şakaları, zevkleri Yusuf’a gülünç ve manasız geliyor, gençlerin sonsuz boşluğu onu yabancılaştırıyordu.” (s. 146)

“Babalarının cebinde çıkan beş on sarı lira ile Yusuf’taki paralar cenaze masrafına, imama, müezzine gitmiş, Yusuf’un elinde birkaç mecidiyeden başka bir şey kalmamıştı.” (s. 175)

“Misafirlikten dönen bir hanım kahve fincanı bakar; bir hizmetçi yarım okka tuz ile iki limon satır alır; Karpuzoğlu’nun torunu tuzlu fıstık isterdi.” (s. 25-26)

1.2.1.2.2. Bağımlı Sıralı Cümle Dizileri

Bir olay örgüsü içinde bulunan, aralarında bir veya daha fazla öge ortaklığı bulunan en az iki cümlelerin bağlaç veya bağlacı temsilen noktalama işaretleriyle sıralanması yoluyla oluşan cümle dizileridir. Eserde yer alan sıralı cümlelerin 639 tanesi bu niteliktedir.

Sıralı cümle dizilerinde hemen her öge ortak unsur olabilir. Bu bakımdan eserde yer alan sıralı cümleler, şu şekilde ele alınmıştır:

1.2.1.2.2.1. Yüklemi Ortak Olanlar

Eserde yer alan bağımlı sıralı cümle dizilerinden 1 tanesinde, yüklem ortak ögedir:

“Musa: Arzı Mev’uda gitmektir; İsa: Bir yanağına vurana ötekini uzatmaktır; Buda: Hayatta hiçbir arzusu olmamaktır, yollu şeyler söylemiş.” (s. 151)

1.2.1.2.2.2. Öznesi Ortak Olanlar

Eserde yer alan bağımlı sıralı cümle dizilerinden 522 tanesinde, özne ortak ögedir. Bazıları şu şekildedir:

“Çocuk onu iki eliyle ve şiddetle iterek yorganların üstüne kapandı ve hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.” (s. 38)

“Ceza Reisi de, biraz fazla içeri kaçmış olmakla beraber, şimdilik olduğu yerde duruyor ve daha fazla vermemeye çalışıyordu.” (s. 47)

“Kaymakam birdenbire bunların arkasında Hacı Etem’in yüzünü görür gibi oldu ve şaşırıldı.” (s. 49)

“Sen yalnız aklını başına toplama ve hiç itidalini kaybetme.” (s. 50)

“Salâhattin Bey daha fazla dayanamadı; yerinden kalktı ve odadan dışarı gitmek isteyen Yusuf’u kolundan tutup hızla çekti.” (s. 59)

“Hacı Etem eliyle tabancasını yokladı ve bir adım ileride giden Yusuf’un hareketlerine dikkat etmeye başladı.” (s. 59)

“Çavuş tekrar gülümsedi ve masanın üstündeki torbacıkları ceketinin iç cebine yerleştirdi; elinde tuttuğu Browning tabancayı da, çekmecelerden birini çekerek, oradaki kâğıtların üstüne bıraktı ve gözü kilitleyip anahtarı yanına aldı.” (s. 95)

“Muazzez içinde kahve takımı ile çamaşır mandalı torbasının da bulunduğu bir dolabı açarak orta gözde üstüste yığılı duran kitaplardan en kalınını çekti ve babasına götürdü.” (s. 103)

“Oğlan iki üç hafta köye dönmeyeceğini, buradan Havran’a gidip oradaki eniştesinde kalacağını söylüyor ve Yusuf’la Muazzez’in kendi köylerinde olmadığını yeminle temin ediyordu.” (s. 138)

“Uykudan gözlerini uğuşturan bir delikanlı atları içeri avluya aldı ve yere indikten sonra bacaklarını geren Kaymakam’a şaşkın şaşkın baktı.” (s. 139)

“İsmail ocağın yanında dürülü duran bir şilteyi kilimin üstüne sererek Kaymakam’a yer gösterdi ve kendisi diz çöküp hasırın üstüne oturdu.” (s. 139)

“Müddeiumumi sağında ve biraz acemice ve korkak, atın üzerinde sallanıyor, bir türlü ateş almayan çakmağından sigarasını yakmaya uğraşıyordu.” (s. 8)

“Ben başlarını yastığa getirdim, yorgancağızı üstlerine çektim.” (s. 10)

“Kaymakam küçük Yusuf’un elinden tuttu, kendine doğru çekti.” (s. 11)

“Yusuf, etrafta ses çıkarmadan bakakalan çocukların yanından ağır ağır çekildi, eve döndü.” (s. 21)

“Ali mektepte birçok şeyler öğreniyor, bunları Yusuf’a da anlatıyordu.” (s. 22)

“Rumelili ihtiyar bir hizmetçi, çocukların önüne bir iki kap yemek kor, ondan sonra odasına giderek uyur, onları keyiflerine bırakırdı” (s. 23)

“Herkes ona, daha şimdiden, büyük bir adam gibi bakıyor, onun aralarına katışmasını bir şeref sayıyordu.” (s. 24)

“Şakir kapıya yakın bir masaya gitti, tahta iskemleyi külhanbeyce bir tavırla çekip altına aldı.” (s. 66)

“Yusuf mükâlemenin nereye gittiğini anlayamadı, sadece omuz silkti.” (s. 70)

“İkisi de ayağa kalktılar, Muazzez’in odasına gittiler.” (s. 70)

“Şahinde Hanım, eskisi gibi komşu komşu dolaşıp gevezelik etmekte, ‘âlem’ler yapmaktaydı.” (s. 84)

“Muazzez bu saçların kalınlaştığını ve uzadığını görüyor, kulaklarından alevler fışkırdığını sanıyordu.” (s. 124)

“Yusuf yere atlayarak hayvanların başını tuttu ve ağır ağır bu kumlu sahayı geçti.”
(s. 125)

“Şahinde söyleyecek söz bulamayıp başını çevirdi, anahtarı alıp kapıyı açtı ve içeri girince taşlığın bir kenarına çöktü.” (s. 132)

“Şahinde bir felaket saydığı bu hadise karşısında korkusundan ağzını açmıyor, kızıyla olsun, damadıyla olsun pek az konuşuyordu.” (s. 142)

“Muazzez odanın sokak tarafı boyunca uzanan sedire bir peşkir seriyor, üzerine, bakır bir tepsi içinde getirdiği kahvaltıyı koyuyor ve Yusuf’u çağırıyordu.” (s. 144)

“İhsan, onu yanına alıp Soğuktulumba yolundaki bir hana götürdü, yarım saat içinde pazarlığını filan yaparak beş buçuk altına güzel ve beyaz bir at aldı.” (s. 177)

“Kadın birdenbire sapsarı olarak yerinden fırladı; kapıya gidip sordu.” (s. 42)

1.2.1.2.2.3. Nesnesi Ortak Olanlar

Eserde yer alan sıralı cümlelerden 1 tanesinde, nesne ortak ögedir:

“İnsanı kaçırmak marifet değil, doyurmak marifet...” (s. 185)

1.2.1.2.2.4. Dolaylı Tümleci Ortak Olanlar

Eserde yer alan sıralı cümlelerden 1 tanesinde, dolaylı tümleç ortak ögedir:

“Yusuf’ta yavaş yavaş yabancılaşma kayboluyor ve etrafına katılmak temayülleri belirliyordu.” (s. 108)

1.2.1.2.2.5. Zarf Tümleci Ortak Olanlar

Eserde yer alan bağımlı sıralı cümle dizilerinden 14 tanesinde, zarf tümleci ortak ögedir. Bazıları şu şekildedir:

“Yarım saat sonra oyun kızışmış, sesler kesilmiş, çehrelerden tebessüm giderek, onun yerine bir heyecan ve hırs ifadesi gelmişti.” (s. 46)

“İki günde bir ya annem onlarda, ya onlar bizde.” (s. 54)

“Bu cevapları verirken yüzü: ‘Ee, artık sıkıyorsun, kes bakalım!’ diyen bir ifade alıyor, kaşının biri kalkıyor ve dudakları aşağı doğru çekiliyordu.” (s. 98)

“Bu konuşma sırasında Yusuf, sokak kapısının yanında ayakkabılarını giymeye uğraşıyor, Muazzez de yanında, ayakta duruyordu” (s. 113)

“Yusuf babasıyla beraber eve dönerken sokaklarda davullar, zurnalar çalınıyor, kahvelerin önünde kalabalık gruplar hararetle bir şeyler konuşuyor, alay halinde insanlar geçiyordu.” (s. 153-154)

1.2.1.2.2.6. Ünlem Tümleçleri Ortak Olanlar

Eserde yer alan bağımlı sıralı cümle dizilerinden 2 tanesinde, ünlem tümleci¹ ortak ögedir:

“Aman ağam, kulun olayım, beni ters yüzüne çevirme!” (s. 35)

“Hadi ana, hazırlan, gidelim!” (s. 119)

1.2.1.2.2.7. Öznesi ve Nesnesi Ortak Olanlar

Eserde yer alan bağımlı sıralı cümle dizilerinden 3 tanesinde, özne ve nesne ortak ögedir:

“Muazzez’in yüzü (Ö) onu (N) korkuttu ve şaşırttı.” (s. 55)

“Salâhattin Bey (Ö) oldukça güzel olan bu kızı (N) evvela kendisi ile bir ayarda bir mahluk gibi değil, güzel bir kedi, bir kuzu gibi sevdi.” (s. 12)

“[O], (Ö) Dinarlı Kara Mehmet’i (N) iki takipte yakalamış, yine salıvermişti.” (s. 39)

1.2.1.2.2.8. Öznesi ve Dolaylı Tümleci Ortak Olanlar

Eserde yer alan bağımlı sıralı cümle dizilerinden 2 tanesinde, özne ve dolaylı tümleç ortak ögedir:

“[O] (Ö), Uğradığı köylerde (DT) muhtarlara, bir oğlanla bir kız görüp görmediklerini sormuş ve menfi cevap almıştı.” (s. 136)

“[O] (Ö) Yağmurun altında şehrin kıyılarında (DT) dolaşıyor ve düşünüyordu.” (s. 199)

1.2.1.2.2.9. Özneleri ve Zarf Tümleçleri Ortak Olanlar

Eserde yer alan bağımlı sıralı cümle dizilerinden 89 tanesinde, özne ve zarf tümleci ortak ögedir:

¹ Ünlem tümleci, Delice (2018: 167) tarafından ortaya konulmuş bir terim olup cümlelerin tamamını anlam açısından etkileyen ünlem ifadelerini belirtmek için kullanılmıştır.

“Gece yarısı, mışıl mışıl uyurken (ZT) iki sinirli el (Ö) ona sarılır ve hıçkıran bir göğse bastırırdı.” (s. 14)

“Bazen (ZT) anası, babası (Ö) küçüğe söz geçiremezler ve Yusuf’a müracaat ederlerdi.” (s. 22)

“[O] (Ö), Onlarla (ZT) geziyor, eğleniyor, çalgı, cümbüş vakit geçiriyordu.” (s. 23)

“Çocukların çoğu (Ö) ramazanda (ZT) oruç tutar, namaz kılarlardı.” (s. 28)

“Bir ramazan bayramının birinci günü, sabahleyin namazdan dönüldüğü esnada (ZT), Yusuf (Ö), yeni yaptırdığı ‘şeytanbezi’ elbiseleri giymiş, Şahinde’nin süslediği Muazzez’i seyrediyor ve gülümsüyordu.” (s. 29)

“[O] (Ö), Bugün (ZT) çapraz yelekli, lacivert bir elbise giymiş, yeleğin üzerine yarım okkalık gümüş bir köstek takmıştı.” (s. 31)

“Bu kızla anası (Ö), o gece ve ondan sonraki geceler (ZT) Yusuf’un başucundan ayrılmadılar ve Kaymakam’ın evinde kaldılar.” (s. 52)

“Bu esnada (ZT) Muazzez (Ö) hiçbir şey görmüyor ve haykırmak istiyordu...” (s. 124)

“Yusuf (Ö) hayatın bu kadar ezici günleri olduğunu gördükçe (ZT) daha ileriye düşünmekten vazgeçiyor ve kafasını bomboş bırakabilmek için çalışıyordu.” (s. 162)

1.2.1.2.2.10. Özneleri ve Pekiştirme Tümleçleri Ortak Olanlar

Eserde yer alan bağımlı sıralı cümle dizilerinden 2 tanesinde, özne ve pekiştirme tümleci² ortak ögedir:

“Elbet (PT) kızı (Ö) inadını kıracak ve anasına gelip yalvaracaktı.” (s. 182)

“Bereket versin (PT) Kaymakam (Ö) ona dikkat etmiyor, başı önünde sık sık nefes alarak sadece dinliyordu.” (s. 182)

1.2.1.2.2.11. Özneleri, Dolaylı Tümleçleri ve Zarf Tümleci Ortak Olanlar

Eserde yer alan bağımlı sıralı cümle dizilerinden 2 tanesinde, özne, dolaylı tümleç ve zarf tümleci ortak ögedir:

² Pekiştirme tümleci, Delice (2018: 166) tarafından ortaya konulmuş bir terim olup cümlelerin tamamına anlam olarak pekiştiren cümle ögesini ifade etmek için kullanılmıştır.

“*Bu kısa fakat yorucu koşmadan sonra (ZT) atlar (Ö), oldukları yerde (DT), kımıldanıyorlar ve kaşınıyorlardı.*” (s. 120)

“*Hayatları (Ö) o kadar (ZT) birbirinin içinde (DT) kaybolmuş, birleşmişti.*” (s. 145)

1.2.1.3. Sıralı Cümle Dizilerinde Cümle Sayısı

Eserde yer alan sıralı cümle dizilerinin büyük bir çoğunluğu iki adet cümleden oluşur. Buna karşın, ikiden fazla cümleden de oluşmuş sıralı cümle örnekleri de mevcuttur.

1.2.1.3.1. İki Cümlelerin Sıralandığı Cümle Dizileri

Eserde yer alan 988 sıralı cümle dizisi, iki cümleden oluşur. Bazı örnekler şu şekildedir:

“*[1903 senesi sonbaharında ve yağmurlu bir gecede Aydın’ın Nazilli kazasına yakın Kuyucak köyünü eşkiyalar bastılar (1)] ve [bir karı kocayı öldürdüler (2)].*” (s. 7)

“*[Siyah saçları omuzlarına dökülüyor (1)] ve [bu, onları geriye atmaya uğraşıyordu (2)].*” (s. 37)

“*[Muazzez’in yüzü onu korkuttu (1)] ve [şaşırttı (2)].*” (s. 55)

“*[Elini dalgın dalgın pantolonunun cebine soktu (1)] ve [oldukça ağır bir keseyi çıkararak karşısındakine uzattı (2)].*” (s. 74)

“*[Yusuf bunun farkına vararak yavaşladı (1)] ve [etrafına bakına bakına yürümeye başladı (2)].*” (s. 115)

“*[Bu hal biraz daha devam eder, herkes bana karşı cephe almaya başlarsa ya başımı alıp kaçacağım (1)], yahut da [kafama bir kurşun sıkacağım (2)].*” (s. 59)

“*[Salâhattin Bey bunları gördükçe hem seviniyor (1)], hem de [içini garip bir hüznün kapladığını hissediyordu (2)].*” (s. 109)

“*[Ortada mühim birtakım meseleler döndüğünü hisseden komşular da kafesleri kaldırmışlar (1)], [mükâlemeye iştirake başlamışlardı (2)].*” (s. 132)

“*[Bu lafımın sana bir ilişiği yok (1)], [daha ziyade valide hanım için söylüyorum (2)].*” (s. 170)

“*[Ben başlarını yastığa getirdim (1)], [yorgancağızı üstlerine çektim (2)].*” (s. 10)

“[Bu esnada kapı açılarak Salâhattin Bey girer (1)], [merdivenleri yıkıla yıkıla çıkarak kendini elbisesi ile yatağa atardı (2)].” (s. 12)

“[Karların yıkadığı yanaklar mat bir beyazlıkla parlıyor (1)], [nemli saçlar etrafa bir bahar kokusu neşrediyordu (2)].” (s. 212)

“[Şakir; zevkinde, safasında bir serseriydi (1)]; [evlenmek aklına nereden geldi acaba (2)]?” (s. 51)

“[İki kanatlı kapının yanındaki odayı açtı (1)]; [çırayı götürüp ocağa koyduktan sonra dışarı fırladı (2)].” (s. 139)

1.2.1.3.2. Üç Cümlelerin Sıralandığı Cümle Dizileri

Eserde yer alan 120 sıralı cümle dizisi, üç cümleden oluşur. Bazı örnekler şu şekildedir:

“[Çamurlu sokaklarda hiç kimseler yoktu (1)]; [yalnız çıplak ayaklı küçük bir kız çocuğu elinde bir değnek ile, mütemadiyen bağırarak ve çamurlu kanatlarını telaşla çarparak koşan birkaç kazı kovalıyor (2)], [onları bir bahçe çitinin alt tarafındaki ufak delikten içeri sokmak istiyordu (3)].” (s. 8)

“[Kaymakam ıslak kalpağını biraz geriye attı (1)], [çocuğa doğru yürüdü (2)], [bu esnada Doktor da yorganın kenarını kaldırarak ölüleri muayeneye başlamıştı (3)].” (s. 9)

“[Onlar işportaya konan bir elma gibi onu süsleyip temizlemişler (1)], [parlatmışlar (2)], [sonra yağlı bir müşteriye okutmuşlardı (3)].” (s. 13)

“[Bazen gözü pencereden Kuyucak tarafına iliştiriyor (1)], [hemen kendisine bir durgunluk geliyor (2)], [çocuğu kucğından yere bırakarak düşünmeye başlıyordu (3)].” (s. 16-17)

“[Misafirlikten dönen bir hanım kahve fincanı bakar (1)]; [bir hizmetçi yarım okka tuz ile iki limon satır alır (2)]; [Karpuzoğlu’nun torunu tuzlu fıstık isterdi (3)].” (s. 25-26)

“[Öğle üzeri Kurşunlu Cami’de İbradali Salim Hoca’nın vaazları dinlenir (1)], [ikinci mukabeleleri kaçırılmaz (2)], [akşam üzeri de gözler ve kulaklar ‘tepe’den atılacak topa dikilirdi (3)].” (s. 28)

“[Ocağın üstündeki yağ kandili titriyor (1)], [cızırdıyor (2)] ve [yalnız kendisini aydınlatıyordu (3)].” (s. 39)

“[Etrafına daima bir yabancı gözüyle bakmış (1)], [hiçbir yere bağlanmak arzusu duymamış (2)], [bu yalnızlığının gururu içinde, memnun olmaya çalışmıştı (3)].” (s. 82)

“[İpekli Halep işi kuşağı çözülmüş (1)], [yerde sürünüyor (2)] ve [ayağına dolaşıyordu (3)].” (s. 90)

“[Yüzü korkunç bir hal alıyor (1)], [kuru gözleri patlayacak kadar dışarı fırlıyor (2)] ve [çamur içindeki elleri asabi hareketlerle Muazzez’in soğuk vücuduna sarılıyordu (3)].” (s. 214)

1.2.1.3.3. Dört Cümlelerin Sıralandığı Cümle Dizileri

Eserde yer alan 15 sıralı cümle dizisi, dört cümleden oluşur. Bazı örnekler şu şekildedir:

“[Seyit Efe kızını bir daha, bir daha bağrına basmış (1)], [sonra dolaklarını sarmış (2)], [duvardan martinini almış (3)], [gözlerini çevresine kurularıp yürümüş gitmiş (4)].” (s. 40)

“[Genç yaşında küçük bir kız çocukla dul kaldığı halde babasından ve kocasından kalan malları tek başına idare etmiş (1)], [ayağına mestlerini giyip aylarca zeytinlerinin başında dolaşmış (2)], [İstanbul’a ve İzmir’e yağ satmış (3)], [nihayet kızını oldukça fakir bir delikanlı olan Şerif Efendi’ye, Ali’nin babasına verince, biraz istirahate çekilmişti (4)].” (s. 71)

“[Sonra sanki bu ağır silahı taşımaktan yorulmuş gibi, kolu ağır ağır aşağıya indi (1)], [Ali’nin hizasına gelince durdu (2)], [dimdik uzandı (3)] ve [daha aşağı inmedi (4)].” (s. 91)

“[Kendisi de atlayarak karısını kucığına aldı (1)], [üşümesin diye sımsıkı sardı (2)], [açık duran bahçe kapısından başını eğerek geçti (3)] ve [hayvanı, iki dakika evvel geldiği gibi, dörtlüye kaldırdı (4)].” (s. 210)

1.2.1.3.4. Beş Cümlelerin Sıralandığı Cümle Dizileri

Eserde yer alan 3 sıralı cümle dizisi, beş cümleden oluşur.

“[Burada felaketzede memur içer (1)]; [müflis tüccar içer (2)]; [fena mahsul çıkaran eşrafı içer (3)], [senelerden beri aynı köşede bırakıldığı için içerleyen zabıt içer (4)] ve [nihayet karısı ile geçinemeyen kaymakam içer (5)]...” (s. 14)

“[Yumruğunu vurmak için öbür elini kaldırdı (1)], [birden iki eli de havaya kalktı (2)], [bir inilti çıkardı (3)], [sallandı (4)] **ve** [arka üstü yere yıkıldı (5)].” (s. 44)

“[Biraz sonra Yusuf’la beraber gelen ihtiyar doktor hastayı yatağına naklederek dinledi (1)], [gözkapaklarını kaldırıp baktı (2)], [sonra şahadet parmağının ucuyla onları tekrar kapattı (3)]; [hüzünlü bir tavırla başını sallayarak arkasına döndü: (4)] [‘Allah bakilere ömür versin!’ dedi (5)].” (s. 159)

1.2.1.3.5. Yedi Cümlelerin Sıralandığı Cümle Dizileri

Eserde yer alan 1 sıralı cümle dizisi, yedi cümleden oluşur ki bu bakımdan en çok cümle içeren sıralı cümle dizisidir.

“[Doğmuş (1)], [büyümüş (2)], [okumuş (3)], [devlet hizmetine girip memleketi dolaşmış (4)], [ihtiyarlamış (5)], [evlenip kavga ve dırıltı içinde bir hayat geçirmiş (6)] **ve** [nihayet bu hale gelmişti (7)]...” (s. 109)

1.2.1.4. Sıralanan Cümlelerin Yapısal Özellikleri

Bir sıralı cümle dizisindeki cümlelerin her biri, aynı yapıda cümlelerden oluşabileceği gibi farklı yapıdaki cümlelerden de oluşabilir. Eserde sıralı cümlelerin şu yapısal özellikte olduğu gözlenmiştir:

1.2.1.4.1. Aynı Yapıdaki Cümlelerden Oluşan Sıralı Cümle Dizileri

Eserdeki sıralı cümle dizilerinin 544 tanesi aynı yapıdaki cümlelerden oluşur. Bu cümleleri birbirine sıralayan bağlaçların yerine, onları temsil eden noktalama işaretlerinin de kullanıldığı görülmektedir. Bu bakımdan, dizilişlerine göre sıralı cümle dizilerini şu şekilde incelemek mümkündür:

1.2.1.4.1.1. [Basit Cümle] -Bağlaç- [Basit Cümle]

Eserdeki sıralı cümle dizilerinden 284 tanesi, basit cümlelerden oluşur:

“[Evde Şahinde ile şiddetli bir kavga etmiş] **ve** [zihni büsbütün karışmıştı].” (s. 49)

“[Hacı Etem her şeyi yoluna koymuş] **ve** [avukata iş bırakmamıştı].” (s. 97)

“[Müthiş bir güneş ortalığı kavuruyor] **ve** [cırcır böcekleri feryatlarını mütemediyen arttırıyordu].” (s. 114)

“[Derhal işinden atılır] **ve** [bu sefer tamamiyle onların elinde kalırdı].” (s. 199)

“**Ya** [herkes ölmüş], **yahut** [korkudan bir köşeye büzülmüştü].” (s. 209)

“[Kaymakam küçük Yusuf’un elinden tuttu], [kendine doğru çekti].” (s. 11)

“[Dinarlı Kara Mehmet’i iki takipte yakalamış], [yine salıvermişti].” (s. 39)

“[Ben her sabah yukarı kata çıkar], [yatakları toplardım].” (s. 62)

“[Gece yarısından sonra geliyor], [şafakla beraber gidiyordu].” (s. 84)

“[Gözlerinin altı şişmiş, yanakları sarkmış], [yüzü daima yorgun bir ifade almıştı]...” (s. 105)

“[Bir kaşık pilav alıyor], [sonra dakikalarca elindeki kaşığı süzüyordu].” (s. 181)

“[Bana Yusuf hakkında fena şeyler söyleme], [çok üzülüyorum zaten]...” (s. 185)

“[Keskin ve nemli bir rüzgâr esiyor], [insanın yüzüne ara sıra ince damlalar savuruyordu].” (s. 196)

“[Yusuf yavaşça gocuğundan sıyrıldı], [karısının her tarafını sardı] ve [onu bir ağacın altına yatırdı].” (s. 212)

“[Allah gönüllerine göre versin bey]; [kızın yiğit delikanlıya düştü].” (s. 138)

“[Bugün seferberlik ilan edildi]; [harp var]!” (s. 153)

“[O zaman Yusuf’un da çehresi değişti]; [birdenbire düşünceli bir hal aldı].” (s. 174)

1.2.1.4.1.2. [Girişik- Birleşik Cümle] -Bağlaç- [Girişik-Birleşik Cümle]

Eserdeki sıralı cümle dizilerinden 258 tanesi, girişik-birleşik cümlelerden oluşur:

“[En kuvvetliler bile bir iki sene dayanabildikten sonra bu amansız mikroptan yakalarını kurtaramazlar] ve [kör gibi, önlerine ilk çıkanla evleniverirler].” (s. 12)

“[Gece yarısı, mışıl mışıl uyurken iki sinirli el ona sarılır] ve [hıçkıran bir göğse bastırırdı].” (s. 14)

“[Geniş ve tozlu meydanın kenarlarına dikilen sırkaların üzerinde demir ızgaralar vardı] ve [bunların arasına sokulan çıralar, meydanı oldukça aydınlatıyordu].” (s. 88)

“[Hiç konuşmayan Yusuf’un, böyle tek tük de olsa, söz söylemesi Salâhattin Bey’i hayrete düşürüyor] ve [o, Yusuf’ta bir değişiklik başladığını seziyordu].” (s. 108)

“[Her gittiği yerde karısının güler yüzlü, cıvıldağan çocuk sesi onu takip ediyor] ve [yüzünü, rüya görenlere mahsus tatlı bir gülümseme kaplıyordu].” (s. 187)

“[Muazzez’i her zaman Yusuf’a bırakıp istediği gibi gezebiliyor], [kızı her yere götürüp başına dert etmek veya evde bırakıp gözü arkada kalmak gibi sıkıntılardan kurtuluyordu].” (s. 18)

“[Kendisi Ali ile konuşurken kız, Yusuf’un elini sımsıkı tutar], [küçük ayaklarıyla, bozuk yollarda, sesini çıkarmadan taştan taş sekerdi].” (s. 22)

“[Kâğıtları kararken yarısını döküyorlar], [tekrar toplayıp karıştırıyor ve bu sefer de, kesmek için yanlış birisine uzatıyorlardı].” (s. 47)

“[Deli oğlan gidip bir taşkınlık yapar], [kendini tutamayıp bir vaka çıkarır, işi düzelmez bir hale sokardı].” (s. 51)

“[Yanında ayakta duranlardan birine başıyla işaret etti], [o eğilip yaralının göğsünü açtı].” (s. 91)

“[Muazzez bu saçların kalınlaştığını ve uzadığını görüyor], [kulaklarından alevler fışkırdığını sanıyordu].” (s. 124)

“[Artık bu evde bir hanım olduğunu hisseden Muazzez, gitgide bunayan Rumelili hizmetçiye adeta iş bırakmıyor]; [yemek pişirmeye, çamaşıra bile yardım ediyordu].” (s. 144)

1.2.1.4.1.3. [İç İçe Birleşik Cümle] -Bağlaç- [İç İçe Birleşik Cümle]

Eserdeki sıralı cümle dizilerinden 1 tanesi, iç-içe birleşik cümlelerden oluşur:

“[Hanım Hilmi Beylerden, dedi], [bağa gideceğiz, seni almaya geldim, dedi].” (s. 118)

1.2.1.4.1.4. [Karmaşık Birleşik Cümle] -Bağlaç- [Karmaşık Birleşik Cümle]

Eserdeki sıralı cümle dizilerinden 1³ tanesi, karmaşık birleşik cümlelerden oluşur:

“[Ali, kendisine gidip derdini anlattığı zaman: ‘Git oğul, bende o kadar para ne gezer!’ dediği halde, yatsı namazını kıldıktan sonra usulca Ali’nin odasına gitmiş]: [‘Al, babana bir şey duyurma!’ diyerek Ali’nin yerde serili duran yatağının başucuna büyükçe bir kese bırakmıştı].” (s. 71)

1.2.1.4.2. Farklı Yapıdaki Cümlelerden Oluşan Sıralı Cümle Dizileri

Eserdeki sıralı cümle dizilerinin 452 tanesi farklı yapıdaki cümlelerden oluşur. Bu cümleleri birbirine sıralayan bağlaçların yerine, onları temsil eden noktalama işaretlerinin de kullanıldığı görülmektedir. Bu bakımdan, dizilişlerine göre sıralı cümle dizilerini şu şekilde incelemek mümkündür:

³ Bu cümlede yer alan karmaşık birleşik cümleler, herhangi bir bağlaç olmadan sıralanmıştır.

1.2.1.4.2.1. [Basit Cümle] -Bağlaç- [Girişik-Birleşik Cümle]

Eserde yer alan sıralı cümle dizilerinden 198 tanesi, bu diziliştedir. Bazıları şu şekildedir:

“[Az çok herkes sarhoştı] **ve** [İhsan bir elinde koca bir binlik, öbüründe teneke bir maşrapa ile dostlarını dolaşmaktan geri kalmıyordu].” (s. 88)

“[Yusuf’ta yavaş yavaş yabancılik kayboluyor] **ve** [etrafına katışmak temayülleri beliriyordu].” (s. 108)

“[Yusuf gözlerini bu yaraya dikti] **ve** [belki yarım saat, hiç kımıldamadan baktı].” (s. 214)

“[Muazzez beyaz ve zayıf elleriyle ekmeği yakalar], [ortasından kırarak yarısını kocasına uzatırdı].” (s. 144)

“[Bu his herhangi bir işsizliğin verdiği can sıkıntısı veya endişeye benzemiyor, insanı gözle görülür bir şekilde eziyor] **ve** [yavaş yavaş, hayatta lüzumsuz olduğu kanaatini uyandırıyor].” (s. 147)

“[Bir şey düşünmüyor], [sadece kafasının içinden birdenbire hızla geçmeye başlayan bir hatıralar şeridinin durmasını bekliyordu].” (s. 170)

“[Annesi bu hususta ona bir şey söylemiyor], [o da Yusuf’a söylemek mecburiyetinden kurtuluyordu].” (s. 186)

“[Muazzez’e hiçbir şey söylemiyor], [sadece onun dalgın, perişan halini kalbi parçalanarak seyreliyordu].” (s. 197)

1.2.1.4.2.2. [Basit Cümle] -Bağlaç- [İç-İçe Birleşik Cümle]

Eserde yer alan sıralı cümle dizilerinden 6 tanesi, bu diziliştedir.

“[Anacağım kimbilir ne anladı], [bana: 'Aman kızım, ben sağ oldukça senin elini bulaşığa sokmam inşallah!.. Bana acıdığından bunu söylüyorsan yazık. Anan senin için her şeyleri yapar!' dedi].” (s. 62)

“[Bir müddet evvel Ali’nin annesi Muazzez’e görücü gelmiş], [‘düşünelim,’ cevabını almıştı].” (s. 84)

“[Kendisi evvelce bunu ciddiye almıyor], [büyükçe yorgunluk ve heyecanlardan sonra herkeste görülen bir haldir, diyordu].” (s. 100)

“[Kız yerinden fırladı], [peki, hemen gidelim, hiç durmayalım, çabuk anneciğim, çabuk, dedi].” (s. 118)

“[Yusuf Ağa yolladı], [hakkı geçtiyse helal etsin dedi]!” (s. 137)

“[Bir gün Allah peygamberleri çağırıp sormuş], [saadet nedir? demiş].” (s. 151)

1.2.1.4.2.3. [Basit Cümle] -Bağlaç- [Karmaşık Birleşik Cümle]

Eserde yer alan sıralı cümle dizilerinden 15 tanesi, bu diziliştedir. Bazıları şu şekildedir:

“[İlk defa Yusuf doğruldu] **ve** [Muazzez’in omzuna dokunarak: ‘Haydi yat!’ dedi].” (s. 78)

“[Kaymakam onu yanına oturttu] **ve** [biraz bekledikten sonra: ‘Nedir bu yaptığın Yusuf?’ dedi].” (s. 137)

“[Bazen bir hafta uğramaz], [sorduğumda: ‘Takipte idim!’ derdi].” (s. 39)

“[Şahinde başına bir yeldirme aldı], [‘Şimdi gelirim!’ diyerek karşıya geçti].” (s. 156)

“[Yusuf acı acı yutkundu], [sonra karar vermiş bir tavırla: ‘Üzülme canım!’ dedi].” (s. 174)

1.2.1.4.2.4. [Girişik- Birleşik Cümle] -Bağlaç- [Basit Cümle]

Eserde yer alan sıralı cümle dizilerinden 172 tanesi, bu diziliştedir. Bazıları şu şekildedir:

“[Arkadan gelen dört candarma, yamçılarına bürünmüş] **ve** [martinlerini sırtlarına çaprazlama asmışlardı].” (s. 8)

“[Kendilerine çatılsa bile mukabele etmezler] **ve** [yollarına giderler].” (s. 20)

“[Bu buruşuk yüzlü ve her sene budanmaktan şeklini kaybetmiş eğri büğrü ağaçlar, uzun bir hikâyeyi anlatan garip şekilli harfler gibiydi] **ve** [herhalde Yusuf bunların dilinden anlıyordu].” (s. 26)

“[Ali’nin gözleri, iki tarafına bakınmasına ve başını mütemediyen başka istikametlere çevirmek istemesine rağmen Muazzez’in yüzüne doğru kayıyor] **ve** [derhal kendi yüzü de onunki gibi kızarıyordu].” (s. 31)

“[Sonra yavaşça doğrularak sırtını duvara dayadı] **ve** [yorganı göğsüne çekti].” (s. 37)

“[Yatağın önündeki devrilmiş çorba tası ve tahta kaşık olduğu gibi duruyor] **ve** [kimse onlara el sürmüyordu].” (s. 39)

“[Hilmi Bey’in elleri süratle işlemeye başladı] **ve** [biraz sonra dokuzlu Salâhattin Bey’in önüne düştü].” (s. 46)

“[Mümkün olsa gündüzleri bu evden kaçacak], **yahut** [bir köşeye saklanacaktı].” (s. 86)

“[Yusuf, etrafta ses çıkarmadan bakakalan çocukların yanından ağır ağır çekildi], [eve döndü].” (s. 21)

“[Ağırbaşlılar bir ağaç dibine oturarak kuzulara bakarlar], [birbirlerine eşkiya ve kabadayılık hikâyeleri anlatırlardı].” (s. 24)

1.2.1.4.2.5. [Girişik- Birleşik Cümle] -Bağlaç- [İç-İçe Birleşik Cümle]

Eserde yer alan sıralı cümle dizilerinden 3 tanesi, bu diziliştedir.

“[Karısının sustuğunu biraz geç fark etti] **ve**: [‘Anlatsana canım!’ dedi].” (s. 134)

“[Yusuf hiç beklemediği bu sual karşısında bir müddet durakladı], [sonra: ‘Bilmem ki?’ dedi].” (s. 169)

“[Kapıyı çalarken, sözlerine bir son vermek ister gibi, çok bilmiş bir tavırla başını sallıyor]: [‘Ya, işte böyle!’ diyordu].” (s. 151)

1.2.1.4.2.6. [Girişik- Birleşik Cümle] -Bağlaç- [Karmaşık Birleşik Cümle]

Eserde yer alan sıralı cümle dizilerinden 21 tanesi, bu diziliştedir. Bazıları şu şekildedir:

“[Hilmi Bey de hiç ses çıkarmadan, dudaklarının kenarında donup kalan kibar bir gülüşle kaybediyor] **ve** [Salâhattin Bey’in önü boşalıp zavallı adam bitkin, sarı bir halde iskemlenin arkılığına yaslanınca: ‘Ben vereyim Beyefendi!’ diyerek önüne bir avuç para koyuyordu].” (s. 48)

“[Salâhattin Bey, kadına oturmasını söyledi] **ve** [sonra: ‘Bize açıkça anlatmakta bir beis yok!’ dedi].” (s. 60)

“[Ali’ye karşı girdiği taahhüdü yerine getirmek için Muazzez’i feda etmiş] **ve** [Muazzez’in kendisine: ‘Kimi istiyorum, anladın mı?’ dediği akşama ait bütün hatıraları kafasından silip atmaya uğraşmıştı].” (s. 106)

“[Günde birkaç kere eve uğrayarak yukarı, onun yanına çıkıyor], [gülerek: ‘Bak kerataya,’ diyordu].” (s. 52)

“[O zaman Muazzez bu işareti bekliyormuş gibi doğruldu], [Yusuf’un ellerini avuçlarının içine alarak: ‘Kimi istiyorum, anladın mı?’ dedi].” (s. 78)

“[Yüzü sapsarı olarak uzun zaman ona baktı], [sonra önündeki bir telgraft gözüyle işaret ederek: ‘Yusuf, havadisler fena!’ dedi].” (s. 153)

“[Şahinde Yusuf’un yüzüne bakınca korktu], [kolunu onun elinden kurtararak: ‘Bırak beni! Ne olmuş?’ dedi].” (s. 193)

“[Yolun kenarına gelince bir dükkân çatısının altına sığındı]; [Hacı Etem’in yüzüne bakmadan: ‘Babamdan aldığınız senet yanında mı?’ dedi].” (s. 65)

“[Onu kaybetmek tehlikesi beliren zamanları, hatta onu eliyle kendinden uzaklaştırdığı günleri hatırladıkça şaşıyor]: [‘Ben bunu nasıl yaptım?’ diye kendine soruyordu].” (s. 145)

1.2.1.4.2.7. [İç-İçe Birleşik Cümle] -Bağlaç- [Basit Cümle]

Eserde yer alan sıralı cümle dizilerinden 2 tanesi, bu diziliştir.

“[Muazzez: ‘Niçin Burhaniye’de kalmadık?’ diye soracaktı], [vazgeçti].” (s. 126)

“[Her akşam Salâhattin Bey: ‘Hadi! Daha yatmayacak mısınız?’

Der] ve [bunlar ondan sonra yukarıya çıkarlardı].” (s. 157)

1.2.1.4.2.8. [İç-İçe Birleşik Cümle] -Bağlaç- [Girişik-Birleşik Cümle]

Eserde yer alan sıralı cümle dizilerinden 2 tanesi, bu diziliştir.

“[‘Bir papaz, İki liraya!’

‘Bir üçlü, fitemize!’

Gibi sözler işitiliyor] ve [çabuk çabuk, birbiri arkasından yere atılan iskambiller acayip hıştırlar çıkarıyordu].” (s. 46)

“[‘Üzülme... Kendini topla... Çocukluk etme!..’ dedi] ve [bahçe kapısından çıkıp, atına atladı].” (s. 203)

1.2.1.4.2.9. [Karmaşık Birleşik Cümle] -Bağlaç- [Basit Cümle]

Eserde yer alan sıralı cümle dizilerinden 12 tanesi, bu diziliştir. Bazıları şu şekildedir:

“[Erkeğim beni alıp buralara gelmek isteyince ben gitmem dedim], [ayak diredim].” (s. 39)

“[Musa Çavuş’un kaçırdığı Şadiye için bir türkü yakmışlardı:

Aman beyler yoldan geldim yorgunum

Şadiye Hanım'ın cilvesine vurgunum

diye], [işte onu söylüyordum].” (s. 63)

“[‘Kalkın ayol, beye bir şeyler oluyor!..’ diye bağırdı] ve [yine patırdı, gürültüyle yukarı fırladı].” (s. 103)

“[‘Adın nedir?’ yahut: ‘Ne iş yapıyorsun?’ derken, sanki dudaklarının arasından: ‘Sen de adam mısın?’ diyen ikinci bir cümle sessizce dökülüyor] ve [muhatabının dimağına varıyordu].” (s. 166)

1.2.1.4.2.10. [Karmaşık Birleşik Cümle] -Bağlaç- [Girişik-Birleşik Cümle]

Eserde yer alan sıralı cümle dizilerinden 15 tanesi, bu diziliştedir. Bazıları şu şekildedir:

“[İlk işiteceği sözün: ‘Demek beni böyle dolandırdınız?’ demek olacağını biliyor] ve [daha bunu düşünürken vücudunun ter içinde kaldığını hissediyordu].” (s. 79)

“[Sonra kapının yanında bekleyen candarmaya: ‘Al götür; şahitlerden biri gelsin!’ dedi] ve [arkasına yaslanarak esnedi].” (s. 93)

“[Başını kaldırmadan: ‘Peki, ne yaparsan yap!’ dedi] ve [arkasını dönmek için bir harekette bulundu].” (s. 122)

“[Gülerek: ‘Akşamlar hayır olsun, Yusuf Efe!’ dedi], [sonra ona başka bir nazar bile atmadan kadını yanına çekerek bir şeyler söylemek istedi].” (s. 43)

“[Biz belayı Yusuf’un başına sardırılım derken, kahpenin kızı mostrayı meydana vurdu], [ne edeceğimi şaşırdım].” (s. 68)

“[Babam sağ iken söz bana düşmez diye ağzımı açmazdım], [sen de bizim gözümüzü bağlayıp arkamızdan dolap çevirmeye kalkardın].” (s. 194)

1.2.1.4.2.11. [Basit Cümle] -Bağlaç- [İç-İçe Birleşik Cümle] -Bağlaç- [Girişik-Birleşik Cümle]

Eserde yer alan sıralı cümle dizilerinden 1 tanesi, bu diziliştedir.

“[Sarhoşu kolundan tuttu], [etrafındakilere: ‘Bana bırakın siz!’ dedi]. Ve [onu zorla yürütmeye başladı].” (s. 32)

1.2.1.4.2.12. [Girişik- Birleşik Cümle] -Bağlaç- [Basit Cümle] -Bağlaç- [Karmaşık Birleşik Cümle]

Eserde yer alan sıralı cümle dizilerinden 4 tanesi, bu diziliştedir.

“[Birden olduğu yerden kalktı], [Yusuf’a koştu], [onun ellerine sarılarak: ‘Git ağam, buralardan git. Biz senin başını nâre yakacaktık!’ dedi].” (s. 38)

“[Yusuf genç kıza, arabaya binerken, yardım etti]; [yan kapıların muşamba perdelerini kapattı] **ve** [kendisi ön tarafa atladıktan sonra: ‘Biraz geride otur, görünme!..’ dedi].” (s. 123)

“[Yüzlerini kaplayan şaşkın bir tebessümle karılarına, analarına veda eden erkeklerin arkasından bütün evdekiler dövünüyor], [ağlıyor] **ve** [nereye gideceklerini düşünüyorlarmış gibi kendilerine metin olmalarını tavsiye eden erkeklerin birdenbire gözleri bağlandı sanarak, onlara karşı, daha ziyade bir çocuk için hissedilen bir merhamet duyuyorlardı].” (s. 154)

“[Birdenbire olduğu yerden kalktı], [aşağı koştu], [sokak üstündeki odada yatağını toplayan Şahinde’yi kolundan tutup çekerek: ‘Ne yaptınız benim karımı?.. Muazzez’e ne olmuş!..’ diye bağırdı]...” (s. 193)

1.2.1.4.2.13. [Karmaşık Birleşik Cümle] -Bağlaç- [Basit Cümle] -Bağlaç- [İç-İçe Birleşik Cümle]

Eserde yer alan sıralı cümle dizilerinden 1 tanesi, bu diziliştedir.

“[Bu esnada müşterisini almış bir araba ‘vardaa!!’ diye hızla geçiyor]; [içindekiler bir neşe çığılığı koparıyorlar] **ve**: [Köşe başı meyhane, Asmadandır kapısı. Ben gözüme almışım On beş sene mapusu diye hepsi bir ağızdan türkü söylüyorlardı].” (s. 30)

1.2.1.5. Cümlelerin Sıralanışıyla İlgili Diğer Özellikler

Eserdeki sıralı cümle dizilerinin 41 tanesinde sıralanan unsurlardan en az birinin de kendi içinde bir cümle dizisi niteliği taşıdığı gözlenmiştir. Bu örneklerde bir sıralı cümle dizisine başka bir cümle dizisinin katılması söz konusudur. Örneklerin önemli bir kısmı, noktalama işaretlerinin daha farklı şekilde kullanılmasına bağlı olarak daha farklı şekillerde değerlendirilmeye müsaittir. Daha önce de değinildiği üzere, bu cümle veya cümle dizilerini birbirine sıralayan bağlaçların yerine, onları temsil eden noktalama işaretlerinin de kullanıldığı görülmektedir. Mevcut noktalama ve kullanım doğrultusunda bu örneklerle şöyle yer verilebilir:

1.2.1.5.1. [Cümle] -Bağlaç- [Sıralı Cümle Dizisi]

Eserde yer alan sıralı cümle dizilerinden 27 tanesinde, bağlaçtan önce cümle ve bağlaçtan sonra sıralı cümle dizisi yer alır. Örneklerden bazıları şu şekildedir:

“[Yolda rastladım]; [{adam yüzüme bir baktı}, {her şeyi anladı}].” (s. 41)

“[Ellerini kavuşturup oraya, Cemal Çavuş’un önüne dayandı]; [{başını ileri uzatarak yavaş sesle, fakat hiç durmadan ve cümleleri birbiri arkasına sıralayarak birçok şeyler söyledi}, {bu meyanda, Ali’nin ölümünün bir kaza eseri olduğuna çavuşu ikna etti}].” (s. 94)

“[Yanan göz kapakları, sanki beyindeki hayalleri boyuna değiştiren acayip levhalar idi]; [{üzerlerinde bazen daha ziyade mora benzeyen renk kavisleri beliriyor}, {sonra, gayet vazih şekilde, birtakım tanıdık şahıslar ve yerler gelip geçmeye başlıyordu}].” (s. 204)

“[Çavuş tekrar gülümsedi] ve [{masanın üstündeki torbacıkları ceketinin iç cebine yerleştirdi}; {elinde tuttuğu Browning tabancayı da, çekmecelerden birini çekerek, oradaki kâğıtların üstüne bıraktı} ve {gözünü kilitleyip anahtarı yanına aldı}].” (s. 95)

“[İlkbaharda bir dere gibi su ile dolu olan sokakta şimdi yer yer ısırganlar vardı] ve [{bunlar dörtlüde koşan atların nallarına çarparak kopuyor}, {savruluyorlardı}].” (s. 120)

“[Odaya girip kendisini soyamak isteyen karısı, sarhoşun zaten taşmaya hazır olan rikkat ve nedamet hislerinin boşanmasına sebep olur], [{kendini bilmeyen adam, anlaşılmasız kelimeler mırıldanarak karısının ellerine sarılır}, {onları öper}, {yumrukları ile göğsünü ve beyaz saçlı başını dövmeye başladılar}]. “ (s. 15)

“[Merdivenin altındaki bir tahta ambarın üstüne ilişen İhsan’ın annesi bile, hizmetçilere emir vermeyi bırakmıştı], [tasvip eden gözlerle oyunu takip ediyor ve aslan oğluna layık bir gelin aldığını düşünüyordu].” (s. 87-88)

“[Davulcu kamburunu çıkararak var kuvvetiyle tokmağı vuruyor], [{zurnacı ise, bütün vücuduyla oyuna iştirak ediyormuş gibi, kıvrıla kıvrıla üflüyor} ve {çalgının ağzını bazen oynayanlardan birine, bazen de, büsbütün coşarsa, dimdik gökyüzüne çeviriyordu}].” (s. 91)

“[Burada pınar filan yoktu], [{kocaman bir ceviz ağacıyla, nisbeten genç iki çınar, dallarını birbirlerine yaslamışlar}, {derin bir uykudan uyanmak hıyları kuruyorlardı}].” (s. 101)

“[Bundan evvel bir kere gördüm], [{hanım ille gidelim diyor}, {kız da istemem anacığım, bırak beni kendi halime diyordu}].” (s. 115)

“[Bir şey düşündüğü ve tahminlerde bulunduğu yoktu], [{sadece bir korku hissediyor} ve {eve gidince karşılaşacağı manzaranın ne olacağını bilmediği halde, ev aklına geldikçe ürperiyordu}].” (s. 131)

“[Yusuf’un başı döner gibi oldu], [{gözlerini kapadı}, {iskemleyi yakaladı} ve {el yordamıyla oturdu}].” (s. 149)

“[Sen de bilirsin], [{annem beni rahat bırakmayacak}, {hiç sevmediğim insanlara beni zorla götürecektir}, {evi onlarla dolduracak}].” (s. 174)

“[Çamurlu sokaklarda hiç kimseler yoktu]; [{yalnız çıplak ayaklı küçük bir kız çocuğu elinde bir değnek ile, mütemadiyen bağırarak ve çamurlu kanatlarını telaşla çarparak koşan birkaç kazı kovalıyor}, {onları bir bahçe çitinin alt tarafındaki ufak delikten içeri sokmak istiyordu}].” (s. 8)

“[Güzel tambur çalardı]; [{şimdi de bıyıklarından sular akarak hafif hafif ıslık çalıyor}, {bugünlerde çalıştığı, kemençeci usta Nikolaki’nin mahur saz semaisini tekrar ediyordu}].” (s. 8)

“[Bütün mazisinde kendisine ‘Ah, neden böyle yaptım?’ veya, ‘Ah, niçin şöyle yapmadım!’ dedirtecek bir şey bulamıyordu]; **ve** [{bu, ömrünün pek tatlı geçtiğinden değil}, {sadece, ömrünün her kısmına şu anda pek lakayt olduğundandı}].” (s. 109)

“[Atlar bağlı oldukları ağaçlara başlarını sürüyorlardı]; [{ayaklarının altındaki kuru çam iğneleri kırıldıkça çitirdiyor} ve {aşağı doğru kayıyordu}].” (s. 129)

“[Şahinde tekrar tekrar çaldı]; [{cevap vermiyorlar} ve {açmıyorlardı}].” (s. 131)

“[Yanan göz kapakları, sanki beynindeki hayalleri boyuna değiştiren acayip levhalar idi]; [{üzerlerinde bazen daha ziyade mora benzeyen renk kavisleri beliriyor}, {sonra, gayet vazih şekilde, birtakım tanıdık şahıslar} ve {yerler gelip geçmeye başlıyordu}].” (s. 204)

1.2.1.5.2. [Cümle] -Bağlaç- [Bağlı Cümle] Dizisi

Eserde yer alan sıralı cümle dizilerinden 1 tanesinde bağlaçtan önce bir cümle ve bağlaçtan sonra bir bağlı cümle dizisi yer alır:

“[Hiçbir çare yoktu]; [{hayatları belki daha kötüleşecek}, fakat {asla daha iyi olmayacaktı}].” (s. 179)

1.2.1.5.3. [Sıralı Cümle Dizisi] -Bağlaç- [Cümle]

Eserde yer alan sıralı cümle dizilerinden 6 tanesi, bu diziliştedir.

“[{Kalktık}, {güzelim Çine’imizi bıraktık}]; [buralara geldik].” (s. 39)

“[{Eve gelince babası kucağına almış}, {dört bir yanından kızı şapır şapır öpmeye başlamış}; [kız, babasının yüzüne bakınca korkmuş].” (s. 40)

“[{Bu böyle gelmiş}, {böyle gidiyor}] **ve** [kasabanın başında bulunanların aklı bile, hürriyete ve onun getirdiği birkaç müsavat fikrine rağmen, Hilmi Bey’in oğlunun sahiden hapsedilebileceğini kabul etmiyordu].” (s. 96)

“[{Kapıda bir anahtarın döndüğünü duydu}, {pencereye koşarak aşağı baktı}], [yüreği sevinçle hopladı].” (s. 178)

“[{Bazı şeyler vardır}, {canımızı sıkar}]; [‘Bu neden böyle? Böyle şeyleri dünyadan kaldırmalı!’ deriz].” (s. 151)

“[{Dişlerini ve yumruklarını sıktı}, {dudaklarını ısırdı}]; [buna rağmen gözlerinden yanaklarına doğru iri damlalar yuvarlanmaya başladı].” (s. 214-215)

1.2.1.5.4. [Sıralı Cümle Dizisi] -Bağlaç- [Bağlı Cümle Dizisi]

Eserde yer alan sıralı cümle dizilerinden 1 tanesi, bu diziliştedir.

“[{Hem dur bakalım}, {bu daha bir şey değil}]; [{onlar bir dolap çevirmeye başlamasınlar} yoksa, {bu hiçtir}].” (s. 51)

1.2.1.5.5. [Sıralı Cümle Dizisi] -Bağlaç- [Sıralı Cümle Dizisi]

Eserdeki sıralı cümle dizilerinden 5 tanesi, bu diziliştedir.

“[{Damların yosun tutan ve kararan kiremitlerini nihayetsiz dut, erik ve iri yapraklı incir ağaçları örtmeye çalışıyor}, {derelerin kenarını beyazımtırak yapraklarıyla uzun kavaklar, bazı yerlerde kopan bir şerit halinde ve yalnız kenar mahallelerde takip ediyor}]; [{bunların arasında belki yirmiden fazla minare, bembeyaz yükseliyor} ve {uzaktan bakan bir göze, tıpkı kavak ağaçları gibi hafif hafif sallanıyor hissini veriyordu}]. “ (s. 19)

“[{Aman oğlum, mahalle kızanlarıdır}; {her zaman böyle bakarlar}]; [{sen otur}, {rahatına bak}]!” (s. 40)

“[{Bu söylediğimiz hisler aklından şöyle bir geçiyor} ve {derhal unutuluyordu}]; [{o kadar ki, aynı şeyleri bir başka sefer düşününce, ilk defa fark ediyorum sanıyor} ve {yeniden üzüliyor}, {seviniyor} veya {hayret ediyordu}].” (s. 109)

“[{İsmail aşağıdaki odada Kaymakam’a bir yatak sermiş} ve {çekilmişti}]; [{Salâhattin Bey de soyunmadan bunun üzerine uzandı} ve {sönmeye yüz tutan çıranın ışığında donuk bir kırmızılıkla parlayan rakı testisine gözlerini dikti}].” (s. 141)

“[{Tekrar birkaç kâğıdı okuyup imzaladı} ve {bazı yerlerini değiştirdi}], [{belki on dakika daha Yusuf’u bekletti} ve {birdenbire yerinden kalkarak ona doğru yürüdü}].” (s. 172)

1.2.1.5.6. [Cümle] -Bağlaç- [Sıralı Cümle Dizisi] -Bağlaç- [Cümle]

Eserde yer alan sıralı cümle dizilerinden 1 tanesi, bu diziliştedir. Bu örnekte bağlacın yerine onu temsil eden noktalama işaretleri kullanılmıştır.

“[Elinden yazı yazmak geliyor], [{ilk zamanlar ben söylerim}, {sen yazarsın}], [sonra yavaş yavaş alışsın].” (s. 148)

1.2.2. Bağlı Cümle Dizileri

Basit veya birleşik yapıdaki birden fazla cümlenin sıralama işlevli bağlama edatları haricindeki bir bağlaçla birbirine bağlanması yoluyla oluşan cümle dizileridir. Bağlı cümle dizilerini oluşturan cümleler, anlamca birbirlerine bağlıdırlar. Eserde 394 bağlı cümle dizisi bulunur.

Örnekler, kullanılan bağlaçlara ve bu bağlaçlarla birbirine bağlanan cümlelerin yapı ve kullanım özelliklerine göre şu şekilde incelenebilir:

1.2.2.1. Bağlı Cümle Dizilerinde Kullanılan Bağlaçlar

1.2.2.1.1. Ama Bağlacıyla Bağlanan Cümle Dizileri

Ama bağlacı, *Kuyucaklı Yusuf*’taki bağlı cümle dizilerinin 50 tanesinde yer alır. Bazıları şu şekildedir:

“[Beni babam gibi sevemezsin **ama**], [geleyim].” (s. 11)

“[O zamana kadar da bolluk içinde değildik] **ama**, [şükür Allah’a darlık da görmemiştik].” (s. 41)

“[Kızcağızım sesini çıkarmazdı] **ama**, [onun bu sessizliği, bu melilliği benim yüreğime büsbütün dokunurdu].” (s. 41)

“[Ne yalan söyleyeyim, iş biraz ağırcaydı] **ama**, [karnımız tok, sırtımız pekti].” (s. 42)

“[Ben sana şimdiye kadar açmadım] **ama**, [sen herhalde dışardan duymuşsundur: Hilmi Bey’in oğlu Şakir]!..” (s. 57)

“[Şakir Bey yataktan çıkıp doncak arkamdan koştu] **ama**, [tutamadı].” (s. 62)

“[Peki git], **ama** [Muazzez’e benim için söylemeyi unutma]...” (s. 81)

“[Hanım hiç arasını kesmedi] **ama**, [küçükhanım gitmiyordu].” (s. 117)

“[Döneceğe benzemezler] **ama**, [Allah bilir]!” (s. 138)

“[Kendini kurnaz zannediyor] **ama**, [üç günde kafese girer].” (s. 167)

“[Belki de senin dediğin doğrudur], **ama** [söylediklerime dikkat et]!” (s. 197)

1.2.2.1.2. Ancak Bağlacıyla Bağlanan Cümle Dizileri

Ancak bağlacı, *Kuyucaklı Yusuf*’taki bağlı cümle dizilerinin 3 tanesinde yer alır.

“[Birdenbire ve bir çivi gibi beynine saplanıveren bir fikir şimdi oraya yerleşiyordu]. **Ancak** [{bir iki dakika sonra kendini topladı} ve {yüzünde kendinden emin, rahat bir gülüşle yaylılardan birine giderek sahibinden arabayı birkaç saat için kiraladı}].” (s. 120)

“[{Kulağı ve saçları karanlıkta kalmış}, {sol yanağı, alnının bir kısmı ve burnu mermer gibi beyaz bir ışığa bürünmüştü}]. **Ancak** [ucunu görebildiği kaşlar hafif ürpermelerle kımlıyordu].” (s. 127-128)

“[Şahinde kısık bir sesle: ‘Ne bileyim ben, bey?’ dedi. ‘Muazzez’le ben Cennetayağı’na bir ahababa gitmiştik. Yusuf bir yaylıya binip gelmiş, kızı almış. Ben ilk evvela seni rahatsızlandı sandım ama, eve gelince hiç kimseyi bulamadım. O karılar anahtarı pencereye bırakıp savuşmuşlar...’] **Ancak** [şimdi ortada ciddi bir mesele olduğunun farkına varan Kaymakam: ‘Yusuf ne zaman Hilmi Beylerin bağına gelip Muazzez’i almış?’ diye sordu].” (s. 134-135)

1.2.2.1.3. Fakat Bağlacıyla Bağlanan Cümle Dizileri

Fakat bağlacı, *Kuyucaklı Yusuf*’ta en çok kullanılan bağlaç olup bağlı cümle dizilerinin 277 tanesinde yer alır. Bazıları şu şekildedir:

“[Yusuf bazen hafif bir tebessümle, bazen de ciddiyetle kaşlarını kaldırarak bunları dinler], **fakat** [katiyen hayret eseri göstermezdi].” (s. 22)

“[Kübra başını kaldırarak anasına baktı], **fakat** [bir şey söylemeden ve en küçük bir harekette bile bulunmadan başını tekrar yorganların arasına soktu].” (s. 40)

“[İçerisi ve kenarları kanlanan gözleri etrafa bakıyor], **fakat** [hiçbir şeyin farkında değilmiş hissini veriyordu].” (s. 48)

“[Ona daha fazla bir şey söylenemeyeceğini anlayan Muazzez, başka bir şey söylemek ister gibi bir hareket yaptı], **fakat** [cesaret edemeyerek durdu].” (s. 54)

“[Ali bir şeyler söylemek istiyor], **fakat** [bir türlü beceremiyordu].” (s. 70)

“[Birkaç kere daha gayret etti], **fakat** [bu sefer de gırtlğından ancak anlaşılmaz birkaç ses fırladı].” (s. 83)

“[Aldığı davaların hemen hemen hepsini kazanıyor], **fakat** [bunun için bazen pek temiz denemeyecek yollara saptığı oluyordu].” (s. 87)

“[Şaşkın ve ağlamış gözlerle ara sıra etrafı süzüyor], **fakat** [daha ziyade önüne bakarak, ihtimal bu sıkıntının biteceğı dakikayı bekliyordu].” (s. 97)

“[Gözünü yumduğu zaman bir sürü dağ, fundalık bayır, kerpiç, ahşap veya kâgir evli kasaba ve bir sürü de insan görüyor], **fakat** [bunların hiçbirisi onun alakasını çekemiyordu].” (s. 109)

“[Sırf evde yalnız kapanıp kalmamak, düşünmeye mecbur olmamak için annesiyle arkadaşlık ediyor], **fakat** [Hilmi Beylere gitmek istemiyordu].” (s. 112)

“[İhtiyar Rumelili hizmetçi bir haftadan beri gelininin yanına gitmişti], **fakat** [evde Kübra ile anasının bulunması lazımdı].” (s. 131)

“[Nuri Efendi ağzının içinde bir şeyler yuvarladı]; **fakat** [ne söylediğı anlaşılmadı].” (s. 149)

“[Yusuf kendini zorladıkça aklına tek tük kelimeler, cümleler geliyor], **fakat** [bunlar herhangi bir mana ve ruhtan mahrum bulunuyordu].” (s. 152)

“[Kaymakam onun bu halini görüyor], **fakat** [demin cevap alamadığı için bir şey sormuyordu].” (s. 155)

“[Dilinde biraz Rumeli şivesi vardı], **fakat** [bunu belli etmemeye çalışıyordu].” (s. 166)

“[Birkaç kere olduğu yerde doğrulmak istedi], **fakat** [muktedir olamadı].” (s. 204)

1.2.2.1.4. Lakin Bağlacıyla Bağlanan Cümle Dizileri

Lakin bağlacı, *Kuyucaklı Yusuf*’taki bağlı cümle dizilerinin 3 tanesinde yer alır.

“[Bu olmasa hiçbir şeyi tasa etmezdim], **lakin** [babası gidince kızcağızım elime bakar oldu].” (s. 41)

“[Bir bakarsın, hükümetteki işlerin hepsini eli kalem tutan iki kişi bile çevirir dersin]. **Lakin** [o kalabalık olmasa âlem birbirine girer].” (s. 150)

“[Karısını kucaklayıp okşamak ve teselli vererek onu susturmak, birçok şeyler bildiğini, fakat onu mahkûm etmediğini söyleyerek, aralarındaki buzdan duvarı çözmek istiyordu]. **Lakin** [bir el onu olduğu yerde dimdik tutuyor, parıltısız gözlerle karısına baktırıyordu].” (s. 202)

1.2.2.1.5. **Yalnız** Bağlacıyla Bağlanan Cümle Dizileri

Yalnız bağlacı, *Kuyucaklı Yusuf*’taki bağlı cümle dizilerinin 4 tanesinde yer alır.

“[Araya giren soğukluğa rağmen Hilmi Beylere bile gidip geliyor], **yalnız** [burada, Muazzez’in başkasına sözlü olduğunu asla ağzına almıyordu].” (s. 84)

“[Ben onunla başa çıkmaya çalışırım]; **yalnız** [çok sıkılacağım].” (s. 174)

“[Yaramın nerede olduğunu bilmiyorum]. **Yalnız** [bir yerlerim acıyor]...” (s. 211)

1.2.2.1.6. **Çünkü** Bağlacıyla Bağlanan Cümle Dizileri

Çünkü bağlacı, *Kuyucaklı Yusuf*’taki bağlı cümle dizilerinin 11 tanesinde yer alır.

Bazıları şu şekildedir:

“[Burada beğenmek veya beğenmemek, sevmek veya sevmemek, hayran olmak veya küçük görmek bahis mevzuu olamazdı]; **çünkü** [böyle şeyleri bir kere bile kafasından geçirmiş değildi]. (s. 82-83)

“[Belki o zaman evlenmeyi de düşünemeyeceklerdi]; **çünkü** [buna birbirlerini kaçırmamak için en son çare diye müracaat etmişlerdi].” (s. 145)

1.2.2.1.7. **Yoksa** Bağlacıyla Bağlanan Cümle Dizileri

Yoksa bağlacı, *Kuyucaklı Yusuf*’taki bağlı cümle dizilerinin 4 tanesinde yer alır.

“[Canı isterse]... **Yoksa** [üçümüz birden damı boylarız]!...” (s. 67)

“[Bu kadar kati mi söylemişti?] **Yoksa:** [‘Belki canım isterse!’ mi demişti].” (s. 115)

“[Muazzez Yusuf’un vaziyetinden herhangi bir mana çıkarabilecek halde bile değildi], **yoksa** [kocasının bakışları ve mustarip hali genç kadının muhakkak gözüne çarpar ve onu telaşa düşürürdü].” (s. 197-198)

1.2.2.1.8. **ki** Bağlacıyla Bağlanan Cümle Dizileri

ki bağlacı, *Kuyucaklı Yusuf*’taki bağlı cümle dizilerinin 19 tanesinde yer alır. Bazıları şu şekildedir:

“[İçlerinde bazı imtiyazlıları ve ushuları vardı] **ki**, [babaları ile tekkeye girmeye, hatta bazen zikre katışmaya mezun idiler].” (s. 29)

“[O kadar derin bir uykudaydı] **ki**, [ne, saatte bir koğuşa girip nöbet değiştiren candarmaların gürültüsü, ne de dışarda, kapının önünde dolaşan nöbetçinin, sokağın taşlarında çın çın öten, nalçalı ayakkabılarının sesi onu uyandıramıyordu].” (s. 96)

“[Güneş olmadığı halde ortalık o kadar aydınlık ve temizdi] **ki**, [Salâhattin Bey, karşı dağların sislere yakın yerlerindeki köyleri bile seçiyordu].” (s. 101)

“[Yerler o kadar sıcaktı] **ki**, [ayakkabılarının köselelerini bile geçerek tabanlarını yakıyordu].” (s. 114)

“[Yüzü o kadar değişmişti] **ki**, [o civarda bulunanlardan hiçbiri ona yaklaştırmaya cesaret edemiyordu].” (s. 160)

“[Sonra bilirsin] **ki** [bu kasabada herkes senin dostun değildir].” (s. 170)

1.2.2.1.9. **da / de** Bağlacıyla Bağlanan Cümle Dizileri

da / de bağlacı, *Kuyucaklı Yusuf*’taki bağlı cümle dizilerinin 23 tanesinde yer alır. Bazıları şu şekildedir:

“[Ne diye ağanı bıraktın] **da** [buraya geldin, yenge]?” (s. 35)

“[Rukiye Molla’ya un eleyivermiş] **de** [geç kalmış].” (s. 40)

“[Bana kalsa, kocacığımın evi olsaydı] **da** [daha az rahat olsaydı].” (s. 42)

“[En katı yürekli bile Kübra’nın yüzüne bir bakınca merhamete gelirler] **de** [sözlerime inanırlar]...” (s. 43)

“[Bana sordunuz] **da** [onun için söyledim]!” (s. 59)

“[Akşamüstü al] **da** [Çınarlı Kahve’ye gel]...” (s. 65)

“[Sen bir İzmir’e git] **de**, [gönlünü egle]!” (s. 69)

“[Müsaade et] **de** [dışarda şahitlere birer cigara vereyim].” (s. 94)

“[Haydi sus] **da** [yat]...” (s. 104)

“[Ah gelsem] **de** [seni kalemde görsem]!” (s. 149)

“[Hele ben döneyim] **de**, [beraber oturup düşünürüz]!” (s. 202)

1.2.2.2. Bağlanan Cümlelerin Yapısal Özellikleri

Sıralı cümle dizilerinde olduğu gibi bağlı cümle dizilerinde de basit veya birleşik yapıdaki cümleler birbirine bağlanabilir. Eserdeki bağlı cümle dizileri bu yapısal özelliklere göre şöyle incelenebilir:

1.2.2.2.1. Aynı Yapıdaki Cümlelerden Oluşan Bağlı Cümle Dizileri

1.2.2.2.1.1. [Basit Cümle] -Bağlaç- [Basit Cümle]

Eserdeki bağlı cümlelerden 59 tanesi, iki basit cümleden oluşur.

“[Hanım biraz kibirliceydi] **ama**, [iyi kalpliye benziyordu].” (s. 42)

“[Lüzumsuz gibi görünür] **ama**, [bunsuz da dünya dönmüyor].” (s. 150)

“[Bilmem] **ama**, [bunun da sonu odur]!” (s. 167)

“[Bir el çevirelim] **de** [dağılalım]!” (s. 46)

“[Nasıl olmuş] **da** [bunu hiç düşünmemişti].” (s. 174)

“[Sen kendini kaybetme] **de** [beni bekle]...” (s. 202)

“[Bunların da gözleri hiçbir şeyden yılmaz]; **fakat** [diğerleri gibi ağırbaşlı değildirler].” (s. 20)

“[Bunu hiç düşünmemişti], **fakat** [herhalde bir kolayını bulacaktı].” (s. 182)

“[Kendisini hiç düşünmeyecekti], **fakat** [bu kıza ne kadar azap çektiriyorlardı]?” (s. 198)

“[Gene pek az zaman içinde tesbit etti] **ki** [bu güzel kedinin çok sivri turnakları, bu kuzunun sert boynuzları vardır].” (s. 13)

“[Bundan sonra her şey o kadar çabuk ve kolay oldu] **ki**, [Muazzez de farkına varmadı].” (s. 185)

1.2.2.2.1.2. [Girişik- Birleşik Cümle] -Bağlaç- [Girişik-Birleşik Cümle]

Eserdeki bağlı cümlelerden 76 tanesi, iki girişik-birleşik cümleden oluşur.

“[Yusuf’un tahsile karşı olan bu lakaytlığı, Salâhattin Bey’in de pek hoşuna gitmiyordu], **ama** [çocuğun ne kadar garip tabiatlı olduğunu bildiği için, fazla ısrardan çekiniyordu].” (s. 18)

“[Burada beğenmek veya beğenmemek, sevmek veya sevmemek, hayran olmak veya küçük görmek bahis mevzuu olamazdı]; **çünkü** [böyle şeyleri bir kere bile kafasından geçirmiş değildi].” (s. 82-83)

“[Belki o zaman evlenmeyi de düşünemeyeceklerdi]; **çünkü** [buna birbirlerini kaçırmamak için en son çare diye müracaat etmişlerdi].” (s. 145)

“[Bunlar olur olmaz şeyler için kavga etmezler], **fakat** [kavga ederlerse ucunda ölüm olsa da yılmazlar].” (s. 20)

“[Muazzez her şeyin aslını öğrenmek istiyor], **fakat** [biraz olsun iyileşmeden Yusuf’a sormaya cesaret edemiyordu].” (s. 53)

“[Bu olmasa hiçbir şeyi tasa etmezdim], **lakin** [babası gidince kızcağızım elime bakar oldu].” (s. 41)

“[Kendisi istediğini yapmakta hür olsa bile, bu adamdan kızını ayırmaya hakkı yoktu]. **Yalnız**, [içini kemiren son bir düşünceyi daha fazla saklayamadı].” (s. 141)

1.2.2.2.1.3. [İç-İçe Birleşik Cümle] -Bağlaç- [İç-İçe Birleşik Cümle]

Eserde yer alan bağlı cümle dizilerinden 1 tanesi, iki iç-içe birleşik cümleden oluşur.

“[Evlatcağızım açım dermanım yok demiyordu] **da** [başım dönüyor diyordu].” (s. 41)

1.2.2.2.2. Farklı Yapıdaki Cümlelerden Oluşan Bağlı Cümle Dizileri

1.2.2.2.2.1. [Basit Cümle] -Bağlaç- [Girişik-Birleşik Cümle]

Eserde yer alan bağlı cümle dizilerinden 47 tanesinde ilk cümle basit, ikinci cümle girişik-birleşik yapıda olduğu gözlemlenmiştir. Bunlardan bazılarına şöyle yer verilebilir:

“[Anasıyla babası arasında da kavga olurdu] **ama**, [bunlara kavgadan ziyade babasının herhangi bir şeye kızıp acısını anasından çıkarması demek daha doğrudu].” (s. 15)

“[Benden güya saklıyorlar] **ama**, [şehirde bilmeyen de yok] ...” (s. 54)

“[Ben her şeye dayanırım] **ama**, [böyle bir şey yapanların ettiklerini yanlarına komam].” (s. 196)

“[Birkaç kere daha gayret etti], **fakat** [bu sefer de gırtlığından ancak anlaşılmaz birkaç ses fırladı].” (s. 83)

“[Bu yabani çocuğa evvela ehemmiyet vermediler]; **fakat** [asıl ve hakikaten ehemmiyet vermeyenin bu yabani çocuk olduğunu fark edince onunla alay etmek, onu kızdırmak istediler].” (s. 121)

“[Sanki sen yokmuşsun] **da** [orada seni arayacakmışım gibi oluyorum].” (s. 174)

“[Vaziyeti onu o kadar sıkıyordu] **ki**, [bir arşın eninde ve boyunda bir kafesin içine kapatılmış gibi, çırpınmak arzusu duyuyordu].” (s. 81-82)

“[Yerler o kadar sıcaktı] **ki**, [ayakkabılarının köselelerini bile geçerek tabanlarını yakıyordu].” (s. 114)

1.2.2.2.2.2. [Basit Cümle] -Bağlaç- [İç-İçe Birleşik Cümle]

Eserde yer alan bağlı cümle dizilerinden 2 tanesinde birinci cümle basit, ikinci cümle iç-içe birleşik cümle niteliğindedir. Bu örnekler, şu şekildedir:

“[Bu vakte mektep kalmaz] **ama**, [bir bakayım dedim].” (s. 40)

“[Bu kadar kati mi söylemişti?] **Yoksa**: [‘Belki canım isterse!’ mi demişti].” (s. 115)

1.2.2.2.2.3. [Girişik- Birleşik Cümle] -Bağlaç- [Basit Cümle]

Eserde yer alan bağlı cümle dizilerinden 48 tanesi, bu diziliştedir. Bazıları şu şekildedir:

“[Yerimizden ayrılmasak başımıza bu işler gelmezdi], **ama** [ne diyeceksin]?” (s. 39)

“[En katı yürekli bile Kübra’nın yüzüne bir bakınca merhamete gelirler] **de** [sözlerime inanırlar]...” (s. 43)

“[Muazzez’in varlığı Yusuf için büyük, boşlukları dolduracak mahiyette bir şey değildi], **fakat** [onun yokluğu müthişti].” (s. 200)

“[Bugün her şeyin başka bir çehre alacağını, bir şeyler olması lazım geldiğini seziyor], **fakat** [sarih ve kati hiçbir şey düşünemiyordu].” (s. 119-120)

“[En istihfaf edilenler, yüz­süz, korkak, yılışık ve haylaz olan bir sınıftır] **ki**, [bunların çoğunu memur çocukları teşkil eder].” (s. 20)

“[İçinde, ona vicdan sükûneti teminine yarayan bir kanaat vardı] **ki**, [asla sarsılmıyordu].” (s. 191)

1.2.2.2.2.4. [Girişik- Birleşik Cümle] -Bağlaç- [Karmaşık Birleşik Cümle]

Eserde yer alan bağlı cümle dizilerinden 2 tanesi, bu diziliştedir.

“[Ninesini görünce kurşun kalemi ile kocaman defteri elinden fırlatarak boynuna sarılmak için ona doğru koştu], **fakat** [ihtiyar kadın eliyle ‘sus’ diye işaret ettikten sonra, geldiği gibi sessiz adımlarla ve uzun eteklerini eşiklerde sürüyerek dışarı süzüldü].” (s. 72)

“[Muazzez Yusuf’un bıraktığı tası uzattı]; **fakat** [babası onu iterek: ‘Çabuk... Yukardan lokman ruhunu getir!’ dedi].” (s. 158)

1.2.2.2.2.5. [İç-İçe Birleşik Cümle] -Bağlaç- [Basit Cümle]

Eserde yer alan bağlı cümle dizilerinden 2 tanesi, bu diziliştedir.

“[Bir gün yine takipten geliyorum, dedi], **ama** [bu sefer pek bitkin, pek sarı idi].” (s. 39)

“[Aman kızım, ne diye ağlarsın? Takibe gitmiştir, muska da ona uğur getirir de çabuk döner inşallah! dedim], **ama** [benim gözlerimden de yaş seller gibi akıyordu].” (s. 41)

1.2.2.2.2.6. [İç-İçe Birleşik Cümle] -Bağlaç- [Girişik-Birleşik Cümle]

Eserde yer alan bağlı cümle dizilerinden 1 tanesi, bu diziliştedir.

“[Salâhattin Bey, ‘Benim kudretim yeter!’ diyecekti], **fakat** [bunu laf olsun diye söylemek bile elinden gelmedi].” (s. 61)

1.2.2.3. Cümlelerin Bağlanmasıyla İlgili Diğer Özellikler

Eserdeki bağlı cümle dizilerinin 155 tanesinde tıpkı sıralı cümle dizilerinde olduğu gibi bağlanan unsurlardan en az biri kendi içinde bir cümle dizisidir. Örneklerin önemli bir kısmı, noktalama işaretlerinin daha farklı şekilde kullanılmasına bağlı olarak daha farklı şekillerde değerlendirilebilir. Mevcut noktalama ve kullanım doğrultusunda bu örnekler şu başlıklar altında yer verilebilir:

1.2.2.3.1. [Cümle] -Bağlaç- [Sıralı Cümle Dizisi]

Eserde yer alan bağlı cümle dizilerinden 57 tanesinde, bağlaçtan önce bir cümle ve bağlaçtan sonra bir sıralı cümle dizisi yer almaktadır. Örneklerin bazıları şu şekildedir:

“*[Ben hiç birine karışmayacağım], ama [{dedim ya}, {bir düşün yapacağım}, Edremit’te kırk yıl söylenecek}].*” (s. 81)

“*[Babalarına bir şey mi oldu diye merak ettim], ama [{baksana}, {ortalıkta öyle bir şey yok}].*...” (s. 132)

“*[Bunu pek tabii görmeliydi], çünkü [{arabanın içinde kimse yoktu} ve {hayvanları, sarı mintanlı genç bir köylü sürüyordu}].*” (s. 137)

“*[Bu sırada ayağa kalkan Şakir, onların arkasından koşmak istiyordu]; fakat [{İhsan’la salıncakçı, kollarından tutmuşlar}, {bırakmıyorlar} ve {elinden tabancasını almaya çalışıyorlardı}].*” (s. 32)

“*[Ali ile Muazzez biraz ilerlediler], fakat [{Muazzez, ne olacağını biliyormuş gibi, biraz ötede, su muhallebisi satan bir serginin arkasında durdu}, {Ali’yi de durdurdu}].*” (s. 32)

“*[Kadın adamakıllı iyi işliyordu]; fakat [{kız, akşama kadar ağaçların dibinde oturarak, annesinin yanında dolaşarak, yahut zeytin silkenlere bakarak boş gezdi} ve {hiç kimseyle hiçbir şey konuşmadı}].*” (s. 36)

“*[En sonra, korkak ve suya sabuna dokunmayan zavallı birtakım çocuklar gelir] ki, [{kimse bunlarla meşgul olmaya tenezzül etmez}; {herkes tarafından rahat bırakılırlar}].*” (s. 21)

“*[Bütün kızgınlığına ve uzun senelerin verdiği bir istihfaf duygusuna rağmen, gördü] ki [{karısı bu anda samimi idi ve kendisine bir şey oluyor diye sahiden korkmuş}, {sahiden telaş etmişti}].*” (s. 104)

“*[Köyden tedarik edilen küçük bir atın üzerinde dimdik duruyordu]. Yalnız [{gece, Kaymakam’ın evinde yatağa yatırıldığı zaman, kendini kaybetti} ve {iki gün ateşler içinde sayıkladı}].*” (s. 11)

1.2.2.3.2. [Cümle] -Bağlaç- [Bağlı Cümle Dizisi]

Eserde yer alan bağlı cümle dizilerinden 1 tanesinde bağlaçtan önce bir cümle ve bağlaçtan sonra da başka bir bağlı cümle dizisi gelir. Örnek şöyledir:

“*[Şu anda bu koskoca dünya üzerinde kendisini düşünen bir tek kişi bile mevcut olmadığına o kadar emniyeti vardı] ki, [{acı bir kabadayılıkla kendisi de hiç*

kimseyi düşünölmeye layık bulmuyor}; fakat {bundan, sebebini anlayamadığı bir üzüntü duyuyordu}}.” (s. 75-76)

1.2.2.3.3. [Sıralı Cümle Dizisi] -Bağlaç- [Cümle]

Eserde yer alan bağı cümle dizilerinden 72 tanesinde bir sıralı cümle dizisi ile bir cümle birbirine bağlanmıştır. Bazı örnekler, şu şekildedir:

“[{Anam bağıınca uyandım}, {koşum geldim}] **ama**, [imansızlar ben gelene kadar babamı da, anamı da kesmişler].” (s. 9)

“[{Havalar yavaş yavaş soğuduğı için odada oturur}, {iş gösterilmediğı zamanlar pencereden Kuyucak dağlarına doğru bakar}, {bulutların arka tarafından bir şeyler görmek ister}], **fakat** [odaya birisi girer girmez derhal başını çevirerek herhangi bir şeyle meşgul olurdu].” (s. 16)

“[{Yusuf silkindi} ve {yerdekine iki tekme daha savurdu}], **fakat** [derhal koşup gelen Muazzez'le Ali kendisini çekip götürdüler].” (s. 32)

“[{Ali de derhal işi farketti}; {bir bela çıkmasın diye gitmeyi düşündü}], **fakat** [ondan sonra Edremit'te kimsenin yüzüne bakmaması icap ederdi].” (s. 90)

“[{Bir sürü perişan düşünce başının içinde sallanıyor}, {birbirini çaprazlayıp dolaşıyor}], **fakat** [bu, onlardan hiçbirini yakalayamıyordu].” (s. 116)

“[{Biliyorum}, {canın sıkılacak}], **fakat** [insan yavaş yavaş alıştır].” (s. 150)

“[{Bir bakarsın}, {hükümetteki işlerin hepsini eli kalem tutan iki kişi bile çevirir dersin}]. **Lakin** [o kalabalık olmasa âlem birbirine girer].” (s. 150)

1.2.2.3.4. [Sıralı Cümle Dizisi] -Bağlaç- [Sıralı Cümle Dizisi]

Eserdeki bağı cümlelerden 25 tanesinde iki sıralı cümle dizisinin bağlama işlevli bir bağlaçla birbirine bağlandığı gözlenmiştir. Örneklerin bir kısmı şu şekildedir:

“[{Hemen eşkıyanın üstüne atıldım}, {azıcık boğuştuk}], **ama** [{anacağızım depreşmez oldu}, {ben de yakasını bıraktım}].” (s. 10)

“[{Ana, bak sana açıkça söylüyorum}, {şu iş şöyledir, bu da böyledir demiyorum}], **ama** [{dikkat et}, {bir kepezelik olursa hepinizi yakarım}].” (s. 196)

“[{Evet, Allah onları bir kere fıkara yaratmıştı}, {bunda kimsenin kabahati yoktu}], **fakat** [{onlar böyle yaratılmışlar diye niçin tepelerine binmeli}, {onları adam yerine koymaktan niçin çekinmeliydi}}?” (s. 27)

“[{Geceleri büyüklerle sokağa çıkarlar}, {teraviye giderler}], **fakat** [{çok kere sonuna kadar dayanamayarak dışarı fırlarlar} ve {büyüklerin yokluğundan istifade ederek kahvelerde bir iki el yüzük oynarlardı}].” (s. 28)

“[{Kübra keskin bir feryat kopararak yerinden fırladı} ve {o tarafa koştu}]; **fakat** [{Yusuf daha evvel koşmuş}, {bir eliyle herifi boğazından yakalamıştı}].” (s. 44)

SONUÇ

***Kuyucaklı Yusuf*'ta Yer Alan Cümlelerle İlgili Tespitler**

Kuyucaklı Yusuf'ta 4891 cümle tespit edilmiştir. Yapısal olarak bu cümlelerden 1162 tanesi basit, 1899 tanesi girişik-birleşik, 134 tanesi iç-içe birleşik ve 167 tanesi karmaşık birleşik cümledir. Kullanım açısından ise 1126 tane sıralı cümle dizisi ve 394 tane bağlı cümle dizisi yer almaktadır. Bu cümle ve cümle dizilerinde gözlemlenen özellikler şöyle sıralanabilir:

1. Girişik-birleşik cümle, eserde en fazla kullanılan cümle türüdür. Bu durumu, Türkçede fiilimsi ve fiilimsi öbeklerinin oldukça sık kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Türkçe, fiilimsi ekleri sayesinde birkaç cümle ile anlatılmak istenilen karmaşık anlam alanlarını tek cümlede toparlama yeteneğine sahip bir dil olduğu için hem yazı dilinde hem de günlük konuşma dilinde içinde yan cümle bulunan birçok cümle kullanılır. Bu durumun eserde de karşımıza çıkması, doğal bir sonuçtur.

2. Eserde, en sık kullanılan yan cümle türü, sıfat-fiildir. Bu durum, eserdeki tasvirî üsluptan kaynaklanır. Kullanım sıklığı açısından, sıfat-fiillerden sonra sırasıyla zarf-fiiller, isim-fiiller ve şart-fiiller gelir.

3. Eserde yer alan yan cümlelerin sayısı değişkenlik gösterir. Tek bir yan cümle içeren girişik-birleşik cümleler olduğu gibi birden fazla yan cümle içeren örnekler de mevcuttur. Bu bağlamda, en fazla 11 tane yan cümle içeren bir örneğe rastlanmıştır. Birden fazla yan cümle içeren girişik-birleşik cümlelerde genellikle iki fiilimsi türünün kullanıldığı gözlemlenmekle birlikte üç ve dört fiilimsi türü içeren örneklerle de karşılaşılır.

4. İç-içe birleşik cümleler, birleşik cümle türü olarak eserde en az yer alan cümle türüdür. İç-içe birleşik cümleler, genellikle başka birisinin söylediği bir şeyi doğrudan aktarmak için kullanılan cümleler olduğu için genellikle cümlelerin nesnesi olarak karşımıza çıkar. Eserde de bu durum görülmekle birlikte iç cümlelerin, nadiren de olsa sözcük öbeği unsuru olarak yer aldığı örneklere de rastlanmıştır.

5. Eserdeki girişik-birleşik cümlelerde birden fazla yan cümlelerin olduğu örnekler sıklıkla görülürken iç-içe birleşik cümlelerde hep bir iç cümle yer almıştır.

6. İç-içe birleşik cümlelerde iç cümle konumunda tek bir iç cümle yer alabildiği gibi bir sıralı veya bağlı cümle dizisi de bulunabilmektedir. Hatta, kimi örneklerde çok sayıda cümleden oluşan söylemlere rastlanmıştır. Günlük konuşma dilinde böyle bir durumla karşılaşmak güçtür; çünkü, söylenilen her cümleyi akılda tutup bir paragraf gibi aktarmak zor ve kullanışsızdır. Yazı dilinde ise bu mümkün görünmektedir.

7. Karmaşık birleşik cümleler, içerisinde hem iç cümle hem de yan cümle barındırdıkları için bir bakımdan girişik-birleşik cümlelerle bir bakımdan da iç-içe birleşik cümlelerle ortak özellikler göstermektedir.

8. Eserdeki karmaşık birleşik cümlelerin iç-içe birleşik cümlelerden sayıca fazla olmasında Türkçedeki yoğun fiilimsi kullanımının payı olduğu düşünülebilir.

9. Tıpkı girişik-birleşik cümlelerde olduğu gibi karmaşık-birleşik cümlelerde de bir veya birden fazla yan cümlelerin bulunabildiği gözlenmiştir. Söz konusu örneklerde en sık kullanılan yan cümle türü, zarf-fiildir. Kullanım sıklığı açısından, zarf-fiillerden sonra sırasıyla sıfat-fiiller, şart-fiiller ve isim-fiiller gelir.

10. Tıpkı iç-içe birleşik cümlelerde olduğu gibi karmaşık birleşik cümlelerde de iç cümlelerin basit veya birleşik cümle yapısında olabildiği ve bunun yanında, çeşitli cümle dizilerinden ve hatta, çok cümleli söylemlerden de meydana gelebildiği gözlemlenmiştir.

11. İç cümlelerin yapısal özelliklerine bakıldığında en çok basit yapıdaki cümlelerin iç cümle olarak kullanıldığı görülmüştür. Kullanım sıklığı açısından, basit cümleden sonra sıralı cümle dizisi, girişik-birleşik cümle, çok cümleli bir söylem niteliğinde olanlar ve bağlı cümle dizisinin iç cümle olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

12. Eserde cümlelerin sıralanışı veya bağlanışıyla ilgili dikkat çekici örneklerle rastlanır. Cümle dizileri, genellikle en az iki cümlelerin bir bağlaç vasıtasıyla sıralanma veya bağlanmasından oluşur. Bu cümleler aynı yapıda olabileceği gibi farklı yapıda da olabilirler. Eserde de, hem sıralı cümle dizilerinde hem de bağlı cümle dizilerinde bu durum gözlemlenmiştir.

13. Cümlelerin sıralanışı veya bağlanışıyla ilgili dikkat çekici olan bir diğer husus, eserde yer alan bazı cümle dizilerinde, en az bir tane cümle dizisi bulundurmasıdır. Bu durum sadece cümlelerin yapısal özellikleriyle açıklanamaz, ortada daha farklı ve çeşitli diziliş şekilleri vardır. Eserde bu duruma örnek olan cümle dizilerinin, şu dizilişlerde olabileceği gözlemlenmiştir:

- a. [Cümle] -Bağlaç- [Cümle Dizisi]
- b. [Cümle Dizisi] -Bağlaç- [Cümle]
- c. [Cümle Dizisi] -Bağlaç- [Cümle Dizisi]
- d. [Cümle] -Bağlaç- [Cümle Dizisi] -Bağlaç- [Cümle]

14. Cümle dizileri, cümlelerin sıralanması veya bağlamasından oluşan bir “cümleler topluluğu”dur. Cümle dizilerinin bağlaçlar vasıtası ile sıralanması veya bağlanması, cümle topluluğunun da üstünde, bazı örneklerde paragrafa yakın olan örnekler çıkmasını sağlamıştır.

15. Sıralı cümle dizilerinde kullanılan bağlaçlara bakıldığında en çok “ve” bağlacının kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bunun yanında, ve bağlacını temsilen virgül veya noktalı virgül işaretleri de kullanılmıştır.

16. Genel bir kural olarak, virgül veya noktalı virgül kullanılmış sıralı cümle dizilerinde ikiden fazla cümle varsa son cümleden önce ve bağlacı kullanılır. Eserde ise farklı olarak sıralanan her cümle arasında ve bağlacı kullanıldığı örnekler göze çarpar. Bu durum, söz konusu örneklerin olduğu bölümlerinde akıcılığı olumsuz yönde etkilemiştir.

17. Bazı sıralı cümle dizilerinde hiçbir bağlaç veya noktalama işaretinin kullanılmadığı görülmüştür. Bu örneklerde sıralama olduğu, okurken vurgudan anlaşılır. Bu durum, yazarın tercihiyle alakalı olabileceği gibi basımla ilgili de olabilir.

18. Sıralı cümle dizilerindeki öge ortaklığına bakıldığında, bazı örneklerde bir ögenin bazı örneklerde ise birden fazla ögenin ortak olabildiği gözlenmiştir. Sıralı cümle dizilerinde ortak öge olarak en çok özne kullanılır. Eserde de ortak öge olarak en çok özne kullanılmıştır. Kullanım sıklığı açısından öznenin sonra sırasıyla zarf tümleci, yüklem, nesne ve dolaylı tümleç gelir.

19. Sıralı cümlelerde yer alan cümle sayısı, çeşitlilik gösterebilir. Nitekim, eserde de bu çeşitliliği görmek mümkündür. Söz konusu cümle dizilerinin büyük çoğunluğunda iki cümle bulunsa da bu sayı bazı örneklerde yediye kadar çıkmıştır. Bu durum, esere akıcılık ve dinamiklik katmıştır.

Sonuç olarak eserde; girişik-birleşik cümlelerin en çok kullanılan cümle türü olduğu, girişik-birleşik cümlelerde birden fazla yan cümlelerin bulunabileceği, iç-içe birleşik cümlelerde yalnızca bir iç cümle olabileceği, cümle dizilerinin aynı veya farklı yapılarıdaki cümlelerden oluşabileceği gibi cümle dizilerinden de oluşabileceği, sıralı cümle dizilerinde ortak öge olarak en çok öznenin kullanıldığı tespit edilmiştir. Eserde

yer alan cümle dizilerinde, genel kural ve kullanımlara uygun örnekler çoğunluktadır. Bununla birlikte, bağlaç ve noktalama işaretlerinde farklı kullanımlar da gözlemlenmiştir.

KAYNAKÇA

- Aktan, Bilâl (2009). *Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Aksan, Doğan (1982). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim 2*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, Doğan (2006). *Anlambilim, Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Atabay Neşe, Özel Sevgi ve Çam Ayfer (1981). *Türkiye Türkçesinin Sözdizimi*. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Banguoğlu, Tahsin (1974). *Türkçenin Grameri*. İstanbul: Baha Matbaası.
- Benzer, Ahmet (2010). “-sA Ekinin İşlevleri ve Dilek-Şart Ayrımı”. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 28: 131–140.
- Bezirci, Asım (1987). *Sabahattin Ali*. İstanbul: Çınar Yayınları.
- Beserek, Ahmet (1991). *Türkçede Cümle Yapısı*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi.
- Bilgegil, M. Kaya (1963). *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Güzel İstanbul Matbaası.
- Boz Erdoğan (Ed.) (2020). *Türkiye Türkçesi IV Sözdizimi*. Ankara: Gazi Kitabevi
- Bulak, Şahap (2011). “Tarihî ve Çağdaş Türk Yazı Dillerinde Şart Kipi”. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. 30: 71-97.
- Burdurlu, İbrahim (1967). *Uygulamalı Cümle Çözümlemeleri*. İzmir: Karınca Matbaacılık.
- Cemiloğlu, İsmet (2001). *Dede Korkut Hikâyeleri Üzerinde Söz Dizimi Bakımından Bir İnceleme*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- DELİCE, İbrahim (2014). “Türkçenin Ekleri Yapı Açısından Nasıl Sınıflandırılmalıdır”. VIII. Türkoloji Kongresi. 30 Eylül – 4 Ekim 2013. İstanbul Üniversitesi Yayınları. 295-309.
- Delice, İbrahim (2014). *Sözcük Türleri*. Sivas: Asitan Yayıncılık.
- Delice, İbrahim (2012). “Yapı Açısından Cümle Sorunu”. *Turkish Studies*. 7/3: 871-876.
- Delice, İbrahim (2018). *Türkçe Sözdizimi*. İstanbul: Asitan Yayıncılık.
- Demir Nuretin ve Yıldırım Faruk (Ed.) (2014). *Prof.Dr.Mehmet Özmen Armağanı*. Adana: Çukurova Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü.
- Demir Nurettin ve Yılmaz Emine (2003). *Türk Dili El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayıncılık.

- Deniz Yılmaz, Özlem (2009). *Türkiye Türkçesinde Eylemsi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Develi, Hayati (1995). “-sA Eki Nedir? Kip mi, Zarf-fiil mi?”. *İlmî Araştırmalar: Dil Edebiyat, Tarih İncelemeleri*. 1: 91-94.
- Dizdaroğlu, Hikmet (1976). *Tümcebilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Doğan, Enfel (2020). “Türkçe Söz Diziminin Bir Sorunu: Ki’li Cümleler Birleşik Cümle mi Yoksa Bağlı Cümle midir?”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*. 24/2: 177-187.
- Ediskun, Haydar (1999). *Türk Dilbilgisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eraslan, Kemal (2000). “-sar / -ser İsim-fiil Ekinin Yapısı ve Fonksiyonları”. *Hasan Eren Armağanı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. 92-127.
- Erdoğan, Özlem (2014). “‘Temel Cümle’ Terimi Üzerine - On The Term Of ‘Main Clause’”. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 38/2: 123-136.
- Erdoğan, Özlem (2015). *Türkçe Sözdiziminde Yan Cümle Ve Kullanımlar*. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- Erdoğan, Özlem (2015). “Yan Cümlelerin Dilbilgisel Anlamalı Sözcük Değerinde Kullanımı”. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 39/2: 245-264.
- Erdoğan, Özlem (2020). “Türkçedeki Yan Cümlelerde Öznenin İfade Ediliş Biçimleri”. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 43: 195-220.
- Ergin, Muharrem (1962). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: İstanbul Matbaası.
- Gencan, Tahir Nejat (1974). *Dilbilgisi*. İstanbul: Ahmet Sait Matbaası.
- Göğüş, Bekir (1969). “Türkçede Cümlemsilerin Kuruluşu ve Temel Cümlecige Bağlanma Şekilleri”. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten*. 16: 89-142.
- Gülsevin, Gürer (1990). “Türkçede Şart Gerundiumu Üzerine”. *Türk Dili*. 467/2: 276–279.
- Gülsevin, Gürer (2001). “Türkiye Türkçesinde Birleşik Zarf-Fiiller”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2/2: 125-143.
- Hatiboğlu, Vecihe (1972). *Türkçenin Sözdizimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- İlhan, Nadir (2009). “Birleşik Cümle Kuruluşunda Şart Cümlesi ya da Zarf Grubu”. *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi (UTEK 2007)*. 27-28 Ağustos 2007. İstanbul Kültür Üniversitesi. 253-260.

- Karaağaç, Günay (2017). *Türkçenin Söz Dizimi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Karabulut, Ferhat (2009). “Ad Öbeği Taşınımı ve Boşluk Kuramı Bağlamında Fiilimsili Yapıların Adlandırılması ve Sınıflandırılması Meselesi”. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi (UTEK 2007). 27-28 Ağustos 2007. İstanbul Kültür Üniversitesi. 261-298.
- Karaca, Alaattin (2001). “Kuyucaklı Yusuf”. *Türkoloji Dergisi*. 14: 93-119.
- Karahan, Leyla (1994). “Türkçede Birleşik Cümle Problemi”. 22-23 Ekim 1993. Türk Dil Kurumu Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı. Türk Dili. 19-23.
- Karahan, Leyla (2000). “Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine”. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*. 583: 16-23.
- Karahan, Leyla (2018). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karaörs, Metin (1993). *Türkçenin Söz Dizimi ve Cümle Tahlilleri*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- Korkmaz, Ramazan (1991). *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*. Elazığ Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- Korkmaz, Zeynep (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Zeynep (1997). “Batı Dilleri ve Türk Dili Grameri Üzerindeki Etkileri”. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten*. 45: 48-54.
- Korkmaz, Zeynep (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kükey, Mazhar (1975). *Uygulamalı Örneklerle Türkçenin Sözdizimi*. Ankara: Kardeş Matbaası.
- Mehmedoğlu, Alâeddin (2001). *Türk Dilinde Bağımlı Birleşik Cümle Söz Dizimi*. Adapazarı: Aşıyan Yayınları.
- Mehmedoğlu, Alâeddin (2005). *Türkiye Türkçesinde Birleşik Cümle Üzerine*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları.
- Özkan Abdurrahman, Aşçı U. Deniz ve Toker Mustafa (2020). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. Konya: Palet Yayınları.
- Özkan Mustafa ve Sevinçli Veysi (2009). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Özmen, Mehmet (2016). *Türkçenin Sözdizimi*. Adana: Karahan Kitabevi.

- Sağlam, Sıtkı (1977). *Türkçenin Sözdizimi Örneklerle Tümce Çözümlemeleri*. Diyarbakır: Güneydoğu Modern Matbaa.
- Toparlı Recep, Karakaş Turan ve Vural Hanifi (1995). *Türk Dili*. Sivas: Seyran Yayınları.
- Turan, Zikri (1999). “Cümlelerin Yapısı İle İlişkilendirilen ‘Basit’ ve ‘Birleşik’ Kavramları Üzerine”. *Türklük Bilimi Araştırmaları*. 8: 299-311.
- Uzun, Nadir Engin (1998). *Dilbilgisinin Temel Kavramları Türkçe Üzerine Tartışmalar*. Ankara: Türk Dilleri Araştırma Dizisi.
- Vardar, Berke (2007). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Yörük, Yaşar (1978). *Tümce Bilgisi “Sözdizimi”*. Ankara: Eğitim Yayınları.
- Yücel, Bilal (2000). “Türkiye Türkçesinde Zarf-fiil Eklerinin Yapı Bakımından Sınıflandırılması Üzerine”. *Türklük Bilimi Araştırmaları*. 9: 75-114.
- Zülfikar, Hamza (1985). *Yüksek Öğretimde Türkçe Yazım ve Anlatım*. Ankara: Gül Yayınevi.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Özlem Kaya
Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	2019
Yüksek Lisans	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	2023

YABANCI DİL BİLGİSİ

Yabancı Dilin Adı	YDS ()	YÖKDİL ()	TOEFL ()	EILTS ()
-------------------	--------	-----------	----------	----------